

TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

Bahadır KÖSEOĞULLARI

Ağustos, 2021

DENİZLİ

TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı

Bahadır KÖSEOĞULLARI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hakan ULUCAN

**Ağustos 2021
DENİZLİ**

ETİK

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Bahadır KÖSEOĞULLARI

ÖNSÖZ

Türkiye’de eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin incelenmiş olduğu bu çalışmada birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir sorun olan gelir dağılımındaki adaletsizliğin önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, Türkiye’nin gelişmiş ülke statüsüne çıkabilmesi için önemli konulardan biri olan gelir dağılımının nasıl daha adil bir şekilde yapılabileceği üzerinde durulmuştur. Ülkelerin gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek amacıyla kullanmış olduğu farklı türden politikalar bulunmakla birlikte bu politikalar arasında en güçlü olanı, bireylerin bilgi ve becerilerini arttırarak şimdi buldukları gelir gruplarından gelecekte daha üst gelir gruplarına çıkarma etkisi olan, Eğitim politikalarıdır. Bu durum nedeniyle çalışmada öncelikle gelir dağılımını etkileyen farklı faktörler üzerinde durulmuş ilerleyen bölümlerde ise Türkiye’de kullanılan eğitim politikaları hakkında bilgi verildikten sonra analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Türkiye’nin ekonomik olarak büyüyüp kalkınabilmesinde çok önemli bir konu olarak gördüğüm bu çalışmanın literatüre katkı yapmasını ve bu konu hakkında yapılacak olan diğer çalışmalar için de referans olmasını dilerim.

Bu tezin hazırlanmasında yapmış olduğu tüm yardımlar ve yol göstericiliğinden dolayı danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakan ULUCAN’a, çalışmaya sunmuş oldukları önemli katkılardan dolayı sayın Dr. Öğr. Üyesi Bilgin BARI’ye ve Doç. Dr. Cemil ÇİTÇİ’ye teşekkürlerimi sunarım.

Dünyaya gelmemden bugüne kadar yapmış oldukları tüm desteklerden dolayı aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET
TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ

Köseoğulları, Bahadır

Yüksek Lisans Tezi

İktisat ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Hakan Ulucan

Ağustos 2021, viii+131 sayfa

Çalışmamızın amacı Türkiye’de eğitimin gelir dağılımına olan etkisini araştırmaktır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımında önemli problemler vardır ve hükümetler bu sorun ile mücadele edebilmek için çeşitli politikalar kullanmaktadırlar. Kullanılan bu politikalar içerisinde en yaygın olarak kullanılan ise eğitim politikalarıdır. Bu durumun nedeni olarak eğitim sayesinde bireylerin bilgi ve yeteneklerini arttırarak içerisinde buldukları gelir gruplarından gelecek zamanda üst gelir gruplarına geçebileceklerine inanılmasıdır. Çalışmada TÜİK tarafından yapılan ve yayımlanan hane halkı iş gücü anketine ait 2017 verileri kullanılarak iki aşamalı Heckman ve Kantil regresyon yöntemleri kullanılarak eğitim ile gelir dağılımı ilişkisi analiz edilmektedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre Türkiye’de eğitimin ücretlere olan arttırıcı etkisinin alt gelir gruplarında erkekler için, üst gelir gruplarında ise kadınlar için daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca analiz sonuçları ışığında Türkiye’de gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılabilmesi için politika yapıcılara önemli önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Gelir Dağılımı, Kantil Regresyon

ABSTRACT**THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION AND INCOME
DISTRIBUTION IN TURKEY**

Köseoğulları, Bahadır

Master Thesis

Department of Economics

Adviser of Thesis: Assis. Prof. Dr. Hakan Ulucan

August 2021, viii+131 pages

The aim of this study is to investigate the impact of education on income distribution in Turkey. There are significant problems in income distribution in developing countries such as Turkey, and governments use various policies to combat this problem. The most commonly used of these policies are education policies. The reason for this situation is that through education, it is believed that individuals can move from the income groups they are currently into the upper-income groups in the future by increasing their knowledge and abilities. In the study, the relationship between education and income distribution is analyzed using two-stage Heckman and Quantile regression methods using 2017 data from the household workforce survey conducted and published by TURKSTAT. According to the results of the analysis, it was concluded that the increasing effect of education on wages in Turkey is higher for men in lower-income groups and for women in upper-income groups. In addition, in the light of the results of the analysis, important recommendations are made to policymakers in order to make the distribution of income in Turkey more easing.

Keywords: Education, Income Distribution, Quantile Regression

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. Gelir Dağılımı ve Önemi	3
1.1.1. Gelir Dağılımında Eşitlik ve Adalet Ayrımı	5
1.1.2. Klasik İktisatçılar ve Gelir Dağılımı	7
1.1.2. Keynesyen İktisat ve Gelir Dağılımı.....	11
1.1.3. Neo-Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı	13
1.2. Gelir Dağılımı Türleri ve Ölçülmesi.....	15
1.2.1. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı	15
1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı	16
1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	17
1.2.4. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	18
1.2.5. Bölgesel Gelir Dağılımı	19
1.2.6. Lorenz Eğrisi.....	20
1.2.7. Gini Katsayısı.....	21
1.2.8. P80/P20 Oranı	22
1.3. Para, Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı	23
1.3.1. Enflasyon ve Faiz'in Gelir Dağılımına Etkisi.....	24
1.3.2. Maliye Politikası ve Gelir Dağılımı	28
1.3.3. Kamu Harcama Politikası	29

1.3.3.1. İdari (Organik) sınıflandırma ve Milli Eğitim Bakanlığı.....	30
1.3.3.2. Fonksiyonel (İşlevsel) sınıflandırma ve eğitim harcamaları	32
1.3.3.3. Ekonomik (Bilimsel, İktisadi) sınıflandırma	35
1.3.4. Kamu Gelirleri	35
1.3.4.1 Vergiler ve gelir dağılımı ilişkisi	36
1.3.5. Kamu Harcamaları ve Gelirlerinin Gelir Dağılımına Etkisiyle İlgili Çalışmalar	41
1.3.6. Gelirler Politikası	42
1.3.6.1 Ücret.....	43
1.3.6.2 Asgari ücret.....	43
1.4. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Gelir Dağılımına Etkisi.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM VE HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ

2.1. Bilgi Toplumu, Beşeri Sermaye ve Eğitim.....	49
2.2. Türk Eğitim Sistemi.....	57
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Eğitim Sistemi	58
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi.....	61
2.3. Mesleki ve Teknik Eğitim.....	66
2.3.1. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim	68
2.4. Üniversite Eğitimi	72
2.4.1. Türkiye’de Üniversite Eğitimi	73
2.5. Hanehalkı İşGücü Anketi	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EĞİTİM İLE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK UYGULAMA KULLANILARAK İNCELENMESİ

3.1. Literatür Taraması.....	84
3.2. Ekonometrik Yöntem Ve Veri Seti.....	90
3.3. Tahmin Sonuçları ve Yorumlanmaları	93
3.3.1. Kantil Regresyon Sonuçları	99

SONUÇ	115
KAYNAKÇA	119

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Lorenz Eğrisi.....	21
Şekil 2. Türkiye İçin Gini Katsayıları (2011-2020)	22
Şekil 3. MEB Bütçesinin Konsolide/ Merkezi Bütçeye Oranı (1997-2021) (%).....	31
Şekil 4. MEB Bütçesinin GSYİH'ya Oranı (1997-2021) (%)	32
Şekil 5. Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (2011-2019) (%)	34
Şekil 6. OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (2017) (%)..	34
Şekil 7. Dolaylı ve Dolaysız Vergi Uygulaması	38
Şekil 8. Türkiye ve OECD Ülkelerinde (Ortalama) Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (%) (2000-2018)	39
Şekil 9. Türkiye ve OECD (Ortalama) Ülkelerinde Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (%) (2000-2018)	40
Şekil 10. Türkiye, Dünya ve Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik İndeksi Olan Ülkelerin Eğitim İndeksleri (2010-2019).....	55
Şekil 11. Türkiye ve OECD Ülkeleri (Ortalama) AR-GE Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı (%) (2010-2018).....	56

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de Yıllara Göre Kişisel Gelir Dağılımı (%) (2011-2020).....	17
Tablo 2. Türkiye’de P80/P20 Oranları (2006-2020).....	23
Tablo 3. Türkiye’nin Enflasyon ve Gini Katsayı Rakamları (2010-2019)	27
Tablo 4. Kamu Harcama Sınıflaması	30
Tablo 5. Türkiye’de Asgari Ücret (Net) ve Artış Oranları (%) (2015-2021).....	45
Tablo 6. Türkiye’de 1997-1998 ve 2003-2004 Eğitim Yılları Arasında İlköğretim İçin Çeşitli Göstergeler.....	64
Tablo 7. Türkiye’de Genel Ortaöğretim ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretime İlişkin Veriler (2017-2018 ve 2019-2020 Dönemleri Arası).....	70
Tablo 8. Türkiye’de Eğitim Türüne Göre Cinsiyetler Arası Ücret Farkı (%).....	76
Tablo 9. Türkiye’de Eğitim Türlerine Göre Cinsiyetlerin İstihdama Katılması (%) 2018	77
Tablo 10. 15-64 Yaş Arası Nüfusun İşgücü Verileri (2019-2020 Kasım).....	81
Tablo 11. Türkiye’de Bireylerin Eğitim Durumuna Göre İşgücü Verileri (2020 Kasım).....	81
Tablo 12. Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2020 Kasım).....	82
Tablo 13. Bitirilen Okul Türüne Göre Erkek ve Kadınların Yüzdesele Dağılımı (2017) .	93
Tablo 14. Heckman Tahmin Sonuçları	93
Tablo 15. Erkekler İçin Kantil Regresyon Sonuçları	99
Tablo 16. Kadınlar İçin Kantil Regresyon Sonuçları.....	105

KISALTMALAR DİZİNİ

DPT Devlet Planlama Teşkilatı

GSMH Gayri Safi Millî Hasıla

GSYİH Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

KOSGEB Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MEB Millî Eğitim Bakanlığı

MTEGM Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü

OECD Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü

PISA Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

TC Türkiye Cumhuriyeti

TCMB Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TIMSS Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması

TÜİK Türkiye İstatistik Kurum

GİRİŞ

Ülkelerin temel olarak ulaşmak istedikleri iki hedef bulunmaktadır: Öncelikle ekonomik olarak büyümek, sonrasında ise büyümenin sunmuş olduğu imkanlar ile kalkınabilmektedir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerin büyüebilmek amacıyla kalkınma ve sosyal olarak huzur ortamının sağlanabilmesi gibi toplum için önemli olan konuları önemsemedikleri görülmektedir. Bu konuların içerisinde yer alan en önemli hususun ise ekonomik büyüme neticesinde artan milli gelirin toplumu oluşturan bireyler arasında adaletli bir şekilde dağıtılmamasıdır. Gelir dağılımı adaletsizliğinin ise ekonomik ve sosyal olmak üzere iki etkisi bulunmaktadır. Ekonomik etkisine bakıldığında, oluşturulan milli gelirin büyük bir çoğunluğunun toplumdaki küçük bir grubun elinde toplanması nedeniyle mallara olan talep, faiz ve yatırımlar gibi ekonomik göstergeleri olumsuz etkilemesidir. Sosyal etkisine bakıldığında ise, milli gelirin büyük bir kısmının küçük bir azınlığın elinde toplandığını gören toplumdaki diğer bireyler yaşamış olukları zor hayat şartları nedeniyle bundan rahatsız olacaklardır. Bu durum ülke içerisinde hırsızlık, yolsuzluk, üretkenliğin düşmesi ve en sonunda siyasi olarak istikrarsızlık gibi sorunlara neden olacağı için hem ekonomik olarak büyüme sürecine hem de kalkınma sürecine zarar verecektir.

Ülkelerin gelir dağılımı adaletsizliğini en aza indirebilmek amacıyla farklı politikalar uygulayabilmektedirler. Bu politikalardan en yaygın kullanılanlar ise; vergi sisteminde değişikliklere gitmek, eğitim sistemini geliştirmek ve sağlık politikalarını uygun hale getirmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu politikalara bakıldığında vergi sisteminde yapılan değişiklikler yoluyla milli gelirin büyük çoğunluğunu elinde bulunduran gruptan daha fazla, toplumdaki diğer bireylerden ise daha düşük vergi alınması sağlanarak gruplar arasındaki gelir farklılıklarını en aza indirmeye çalışmaktır. Eğitim ve sağlık politikalarına bakıldığında ise kişilerin beşerî sermayelerini arttırarak bulunmuş oldukları gelir grubundan ileriki zamanlarda daha üst gelir gruplarına çıkmalarını hedeflemektedir. Yapılmış olan bu çalışmada eğitim sistemin gelir dağılımıyla olan ilişkine 2017 yılı için TÜİK tarafından yapılan ve yayımlanan hanehalkı iş gücü anketi verileri kullanılarak farklı okul derecelerinden mezun olmuş bireylerin gelirlerine olan etkileri cinsiyetlere göre değerlendirilmiştir. Çalışmada gelir dağılımının eğitim ile olan ilişkisine bakılmasındaki neden olarak ise eğitim yoluyla bireylerin bilgi ve becerilerini arttırarak gelecekte daha üst gruba çıkma ihtimallerinin yüksek olması olup bu durum yapılmış olan çoğu çalışma ile desteklenmektedir. Çalışma üç temel bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın birinci bölümünde gelir dağılımının tanımı ve önemi, gelir dağılımı hakkında farklı iktisadi akımların görüşleri, gelir dağılımının türleri, gelir dağılımının ölçülmesinde kullanılan metotlar ve son olarak farklı iktisat politikalarının gelir dağılımıyla olan ilişkilerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle bilgi toplumu ve beşerî sermaye kavramlarının tanımı yapılmakta ve sonrasında bu kavramların ülkelerin kalkınmasındaki rolleri üzerinde durulmuştur. Bölümün devamında ise Türkiye'deki eğitimi sistemi hakkında detaylı bilgi verilmekte ve son olarak hanehalkı iş gücü anketi hakkında detaylı bilgiler ile bazı tanımlayıcı istatistiklere ait verilerin yorumları yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde dünyada ve Türkiye'de eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişki hakkında yapılmış olan çalışmalar hakkında detaylı bir literatür bilgisi sunulmakta ve sonrasında En Küçük Kareler (EKK), Kantil regresyon ve Heckman iki aşamalı tahmin yöntemleri hakkında detaylı bilgiler sunularak çalışmanın uygulama kısmına geçilmektedir. Çalışmanın uygulama kısmında öncelikle Heckman tahmin sonuçları ve yorumlamaları yapıldıktan sonra Kantil regresyona ait sonuçlar ve yorumlamalarına yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. Gelir Dağılımı ve Önemi

Makro iktisadi anlamda gelir kavramı iki farklı tanım kullanılarak açıklanabilir. Bu tanımlar gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) ve gayri safi milli hasıladır (GSMH). GSYİH; belli bir dönemde (genellikle 3 ay veya 1 yıl) yurt sınırları içerisinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değeridir. GSMH ise yine belirli bir dönem içerisinde olup yalnızca ülkenin vatandaşları tarafından üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir. Genel olarak bu iki kavramın aynı anlama geldiği değerlendirilerek büyük bir hata yapılmaktadır. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere ikisinin arasındaki temel fark GSYİH'nin “bir ülke sınırları içerisinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetler” olması iken GSMH “bir ülke vatandaşları tarafından üretilen tüm nihai mal ve hizmetler” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca GSMH, GSYİH ile net dış alem faktör gelirlerinin (NDFG) toplamına eşittir. Bu tanımdan yola çıkaracak GSMH'nin GSYİH'yi kapsayan bir kavram olduğu anlaşılmaktadır:

$$GSMH = GSYİH + NDFG \quad (1)$$

TÜİK tarafından yapılan milli gelir tanımı ise şu şekildedir: Bir milli ekonomi de belirli bir dönemde genellikle bir yılda yeniden yaratılan mal ve hizmet değerlerinin toplamıdır. (TÜİK, 2021)

Gelir kavramının ne anlama geldiğini tanımladıktan sonra iktisadi ve diğer birçok sosyal bilim dalı gibi bütün insanları ilgilendiren bir konu olan gelir dağılımı kavramının tanımı yapılmalıdır. Gelir dağılımı; belirli bir dönem sonunda elde edilmiş olan gelirin, o gelirin edilmesine katkı yapan toplumdaki iktisadi aktörler ve bireyler arasındaki bölüşümüdür (Ersezer, 2006: 256). Gelir dağılımı bir toplumu oluşturan farklı türden ekonomik veya ekonomik olmayan ajanlar arasında ne türden farklılıkların olduğunu, birbirlerine karşı üstün ve zayıf olan yönlerini de ortaya çıkarmaktadır. En temel ifadeyle gelir dağılımı, toplum içerisindeki gelir farklılıklarını net bir şekilde ortaya koyan bir kavramdır (Ersezer, 2006: 256; DPT, 2001: 3).

Gelir dağılımının neden önemli bir konu olduğunu anlayabilmek için öncelikle eski zamanlardaki iktisadi yapının anlaşılması gerekmektedir. İnsanlık tarihinin ilk yıllarında avcı toplayıcı toplumların olduğu görülmektedir. Daha sonraki zamanlarda

insanlar topraktan elde edebilecekleri ürünlerle hayatlarını sürdürebileceklerini keşfettiklerinde yerleşik toplum düzenine geçmiş ve böylelikle tarım toplumu ve ekonomisi oluşmuştur. Tıpkı günümüzde olduğu gibi bu dönemde de toplumsal sınıflarda farklılaşma vardı. Ancak o çağlarda hem nüfusun fazla olmaması hem de yapılan tarım sonucunda elde edilen besinlerin insanlara yetmesi ve bu duruma ek olarak karmaşık bir ekonomik sistemin olmamasından dolayı gelir dağılımı kavramı öne çıkmayan bir kavramdı. Bu durum 18. Yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan sanayi devrimine kadar bu şekilde devam etmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte bir taraftan üretimde çok önemli artışlar yaşanırken diğer taraftan da çalışan işçiler arasında ücret farklılıkları ortaya çıkmış, bu durum ülke içinde ve ülkeler arasındaki gelir dağılımlarında farklılaşmaları da beraberinde getirmiştir. Sanayi devrimiyle ücretlerde meydana gelen farklılaşmanın nedeni ise sanayi sektöründe çalışanların verimliliğinin tarım sektöründe çalışanlara göre daha fazla olmasıdır. Sanayi devriminin sebep olduğu ücret farklılaşmaları ile gelir dağılımı kavramı ülkelerin ve toplumların üzerinde durduğu bir kavram haline gelmiştir.

Gelir dağılımı kavramının önemi hakkında bir diğer bilgiyi ise John Maynard Keynes vermektedir. İlk eseri olan İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Dengesi adlı kitabının başlarında nüfus teorisi ile ünlenmiş olan Maltus’a Ricardo tarafından gönderilmiş olan bir mektuptan bahsedilmektedir: “Size göre iktisat bilimi ulusal refahın artış nedenleri ile uğraşmaktadır. Bana göre ise bu bilim bu refah artışının refah artışına katılanlar arasında nasıl paylaşılacağını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı olduğuna ikincisinin ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım.” (Yumuşak ve Bilen, 2000: 77).

Gelir dağılımı kavramının neden önemli bir konu haline geldiği tarihsel olarak kısa bir şekilde ifade edildikten sonra günümüz için önemi hakkında durulmalıdır. İlk olarak gelir dağılımı kavramı gelişmekte olan ülkelerde üzerinde daha fazla durulması, düşünülmesi ve bir çözüm yolu bulunması gereken çok önemli bir konudur. Gelişmiş olan ekonomilerin büyük çoğunluğunda gelir dağılımının daha adaletli bir halde olduğu çeşitli göstergeler aracılığı ile gözlemlenebilmektedir. Ancak her ne kadar gelişmiş olan ülkelerde daha adaletli bir gelir dağılımı olsa da dünyanın hiçbir ülkesinde adalet tam olarak sağlanamamıştır (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 126).

Gelir dağılımında adaleti sağlayabilen ülkeler büyüme, kalkınma ve huzurlu bir toplum ortamı oluşturma gibi konularda olumlu süreçlerin gerçekleşmesini

sağlayabileceklerdir. Günümüz de ülkelere genel olarak bakıldığında, gelir dağılımında adaleti sağlayabilmiş olan ülkelerin gelişmiş olan ülkeler olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ülkelerdeki kişi başına düşen gelirin yüksek olması toplumda yaşayan bireylerin de huzurlu olmasına ve sosyal anlamda istikrarlı bir ortama zemin hazırlar. Gelişmekte olan ülkelerde ise gelir dağılımı konusunda büyük adaletsizlikler yaşanmaktadır. Bu durumun olumsuzluklarından en fazla etkilenen toplumun alt kesim gelir grubunda bulunanlardır. Bu yüzden bu ülkelerde ilk olarak, toplumsal huzur ortamı bozulmaktadır. Sonraki aşamalarda ise ülkelerin büyüme performanslarını negatif yönde etkilenerek gelişmiş olan ülkeler ile aralarında olan fark bir türlü kapanamamaktadır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de gelir dağılımında adalet sağlanamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti anayasal açıdan sosyal bir devlettir. En temel tanımıyla sosyal devlet vatandaşlarının daha kaliteli bir şekilde hayat sürmesi için çalışan devlet anlamına gelir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması durumunda yurttaşların hayat standartları da artmaktadır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti’nin niteliklerinden olan sosyal devlet olmanın amaçları arasında gelir dağılımında adaletin sağlanması maddesine de yer verilmektedir. Sosyal devlet olmanın amaçlarına daha ayrıntılı bir şekilde bakılması gerekirse; (Anayasa hukuku,2019)

- Ülke vatandaşlarının hepsine insanlık onuruna yakışan asgari bir yaşam seviyesinin sağlanması,
- Elde edilen milli gelirin adaletli bir şekilde bölüşümünün sağlanması,
- Liberal iktisatçıların savunduğu jandarma devlet anlayışının aksine devletin ekonomik ortamda adaletli bir ortamın oluşabilmesi için çeşitli politika ve araçlarıyla ekonomiye müdahale etmesi ve
- İstihdamın artırılarak işsizliğin azaltılması şeklinde özetlenebilmektedir.

Gelir dağılımı ekonomik olan ve olmayan farklı türden birçok **faktörle** ilişkilidir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu değişkenlerin üzerinde durulup, gelir dağılımıyla olan ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.1.Gelir Dağılımında Eşitlik ve Adalet Ayrımı

Gelir dağılımı konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak gelir dağılımında eşitsizliğin veya adaletsizliğin olduğu vurgulanmaktadır. Eşitlik ile adalet kavramları aynı anlama gelecek şekilde bir kullanım görülmektedir. Ancak bilindiği üzere gelirden eşitlik ve adalet birbirlerinden farklı tanımlara sahip iki kavram olarak

karşımıza çıkmaktadırlar. Öncelikli olarak bu iki kavramın ne anlama geldiklerinin açıklanması gerekmektedir.

Gelirde eşitlik, toplum içerisinde yer alan herkesin elde edilmiş olan gelirden aynı miktarda pay alması anlamına gelmektedir. Bu durumu bir örnek vererek açıklarsak; hiç eğitim almamış çalıştığı meslek olarak verimliliği düşük kişiler ile iyi derecede eğitim almış ve verimliliği daha yüksek olan işlerde çalışan kişilerin aynı ücreti alması anlamına gelmektedir.

Gelirde adalet, toplumu oluşturan bireylerin yapmış oldukları iş ve verimliliklerine uygun olarak elde edilmiş olan gelirden pay almaları anlamına gelmektedir. Yine bu durumu da bir örnek ile açıklamak gerekirse; toplum içerisinde daha az eğitim almış ve verimliliği düşük olanların ücretlendirilmesinin eğitim seviyesi ve verimliliği daha yüksek olan kişilere göre daha düşük olması gerektiği şeklinde açıklanabilir. Ancak burada ifade edilen iki grup arasındaki ücret farklılaşması oranı iyi bir şekilde yapılarak adaletin sağlanması gerekmektedir.

Gelirde eşitlik ve adalet tanımları yapıldıktan sonra hangi kavramın benimsenmesi gerektiği üzerinde durulması gerekmektedir. Öncelikli olarak ülkelerin gelir dağılımında eşitliği sağlamaya çalıştığını varsayalım. Bu durumda gelirde eşitliğin tanımında da ifade edildiği gibi toplumdaki herkes elde edilen gelirden aynı oranda pay alacaklardır. Böyle bir durumun yaşanması halinde ise ilk negatif etki olarak ülkelerin verimlilik düzeyleri düşmeye başlayacak ve sonrasında ülkenin ekonomik büyümesi azalmaya başlayacağından kişi başına düşen gelirden azalmalar meydana gelecektir. Ülkelerin verimlilik seviyeleri büyüme ve kalkınma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Gelirde eşitliğin olması durumunda verimlilikte meydana gelen azalmanın nedeni ise toplumu oluşturan farklı özelliklere sahip bireylerin (eğitilmiş-eğitimsiz, yetenekli-yeteneksiz, çalışmaya istekli-isteksiz vb.) gelirden aldıkları payların diğer kesimlerle aynı olduğunu görünce kendi çabalarının ekstra bir değeri olmadığını düşünmeleridir. Bunun sonucunda ise toplumdaki verimliliği düşük kişilerin davrandığı gibi davranma eğilimi gösterebilirler.

Gelirde eşitliğin meydana getireceği bu olumsuz durumdan dolayı gelir dağılımında adalet kavramı ülkelerin ulaşmak istediği bir hedef olarak görülmektedir.

1.1.2. Klasik İktisatçılar ve Gelir Dağılımı

Klasik iktisat tarihine bakıldığında temellerinin fizyokrasi düşüncesine dayandığı görülmektedir. Klasik iktisat düşüncesini iyi bir şekilde anlayabilmek için öncelikle fizyokrasi düşüncesinin iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Fizyokrasi düşüncesi 1450-1750 yılları arasında etkin olan Merkantilizm düşüncesine bir tepki olarak 1751 yılında ortaya çıkmış bir görüştür. 1775 yılına kadar etkisini sürdürmüştür. Fizyokrasi düşüncesinin en önemli temsilcisi ise François Quesnay'dir ve Ekonomik Tablo (1759) adlı eseriyle ön plana çıkmıştır (Pıçak vd., 2019: 145). Bu eserinde net tarımsal hasılanın ekonomik sınıflar arasında nasıl paylaşılacağı hakkındaki fikirlerini ifade etmiştir. Ayrıca Quesnay yayımlanmış olduğu eserinde, toplumu üretken sınıf olarak adlandırılan tarımsal üreticiler (çiftçiler), toprak sahipleri ve sınai üretimi yapanlar olarak adlandırılan kısır sınıf olmak üzere üç farklı yapıya bölmüştür. Böylelikle fizyokrasi düşüncesi gelir dağılımı hakkında ilk defa bir teori geliştiren iktisadi akım olma özelliğini gösterebilmiştir (Tanrıverdi, 2007: 6).

François Quesnay aynı zamanda tıp doktorudur ve Ekonomik Tablo eserinde tarımdan elde edilen gelirin ekonomi içerisinde nasıl hareket ettiğini vücudumuzdaki kanın tekrar kalbe dönme hareketi olan kan dolaşımı modeline benzeterek açıklamıştır. Bu modele göre; gelirin tamamı tarımdan elde edilmekte olup bu gelirin bir kısmı diğer iki sektör olan toprak sahipleri ve sınai ürün üreticilerine gittikten bir süre sonra tekrar tarım sektörüne aynı bir kanın tekrar kalbe geri döndüğü gibi dönecektir. Bu durumun net bir şekilde anlaşılabilmesi için şu şekilde bir örneklendirme yapılabilir; başlangıçta ekonomide olan gelirin tamamı tarım sektöründedir. Diğer bir ifade ile üretken sınıf olan çiftçilerin elindedir. Elde edilmiş olan bu gelirin bir kısmı toprak sahiplerine rant olarak verilmekte diğer bir kısmı ise imalat ürünleri karşılığında sınai sektörüne verildikten sonra kalan kısım üreticilere kalarak gelir toplumsal sınıflar arasında bölüşülmüş olmaktadır. Ancak belirli bir süre sonra hem rantçı olarak nitelendirilen toprak sahipleri hem de sınai sektörü tarımsal ürünlere ihtiyaç duydukları için elde etmiş oldukları gelirin tamamını tekrardan üretici kısım olan çiftçilere verirler. Böylelikle ekonomide üretilmiş olan gelirin tamamı tekrardan tarım sektörüne dönmüş olur (Tanrıverdi, 2007: 6).

Fizyokrasi düşüncesinde ekonomi içerisindeki en önemli ve verimli sektör tarım sektörü olup ekonomide elde edilen servetin temel kaynağı da tarımsal üretimdir. Doğal sistemi savunmuşlardır ve merkantilizmin ileriye sürmüştüğü devlet müdahalesi

sistemine yoğun bir şekilde karşı çıkmışlardır. Fizyokratlara göre tanrı ekonomiyi doğal bir düzen etrafında kendi kendine çalışabilecek bir şekilde yaratmıştır. Bu düşüncüyü Quesnay tarafından söylenen “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlamına gelen “laissez-faire, laissez-passer” sözü destekler niteliktedir.

Klasik iktisadın başlangıcı olarak ise Adam Smith’in (1776) ünlü eseri olan Ulusların Zenginliği ile başladığı kabul edilmektedir (Bükey, 2016: 37). Bu durum nedeniyle Adam Smith Klasik İktisadın kurucusu olarak nitelendirilmektedir. Adam Smith’ten sonra 19. Yüzyılda David Ricardo, John Stuart Mill ve Alfred Marshall gibi iktisatçıların katkılarıyla klasik ekonomi gelişmiştir (Birol ve Gencer, 2014: 260).

Klasik iktisatta tıpkı fizyokrasi görüşünde olduğu gibi merkantilizm görüşünün savunduğu ekonomide devlet müdahalesi olması gerektiğine karşı çıkmaktadır. Klasik iktisatçılar devletin hiçbir şekilde ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmaktadır (Birol ve Gencer, 2014: 260). Bu iktisatçılara göre piyasa kendi içerisinde mükemmel bir şekilde çalışmaktadır. Ayrıca çıkan herhangi bir dengesizlik ise yine piyasa mekanizması tarafından dengeye getirilmektedir. Klasik iktisatçılar piyasanın kendi içerisinde çıkan olumsuz olayları çözebilmesini ise piyasa içerisinde yer aldığını ifade ettikleri bir Görünmez El Prensibi vasıtasıyla gerçekleştirdiğini savunmaktadırlar. Görünmez el prensibine göre bir ekonomide mükemmel olarak çalışan piyasalar olduğu durumda toplumdaki her bir bireyin kendi faydalarını maksimize etmeye çalışması aynı zamanda toplum faydasını da maksimum noktaya çıkaracaktır. Böyle bir ekonomik ortamda devlet müdahalesine gerek yoktur.

Klasik iktisatçıların savunmuş oldukları görüşleri desteklenebilmesi için ekonomide bazı varsayımlar yapmışlardır. Bu varsayımlardan bazıları ise şu şekildedir;

- Ekonomi sürekli olarak tam istihdam seviyesindedir. Bu durumun nedeni ise yapmış oldukları diğer bir varsayım içerisinde yer alan ücretlerin tam esnek olmasıdır. Örneğin; piyasa içerisinde iş gücü arz fazlalığı olması durumunda ücretler iş gücü arz ve talebinin eşit olduğu noktaya kadar düşecek ve bu arz fazlalığı elimine edilmiş olup ekonomi tekrar tam istihdam seviyesine dönecektir.
- Ekonomide tam rekabet koşulları geçerlidir. Bu varsayımın yapılması ise ekonomide devlet müdahalesine gerek olmadığını göstermektedir.

- Ücretler, fiyatlar ve faizlerin tam esnek olduğu kabul edilmektedir. Bu varsayım piyasa içerisinde çıkabilecek herhangi bir aksaklığın piyasa mekanizması tarafından çözüleceğini ifade etmektedir.
- Son önemli varsayım ise piyasaların sürekli olarak temizlendiğidir.

Klasik iktisatçılar arz yönlü iktisatçılardır ve piyasadaki talep koşullarını dikkate almamaktadırlar. Bu neden ile Jean Baptiste Say tarafından ortaya atılan aynı zamanda Say Yasası veya Mahreçler Kanunu olarak bilinen arzın önemini vurgulayan yasayı kabul etmektedirler (Birol ve Gencer, 2014: 263). Say Yasası veya Mahreçler Kanunu olarak da bilinen yasaya göre her arz kendi talebini oluşturmaktadır. Her arzın kendi talebini oluşturma mekanizması ise şu şekilde gerçekleşmektedir; bir piyasada üretimin arttığı varsayılırsa öncelikli olarak istihdamın artması gerekmektedir. Çünkü üretimin arttırılabilmesi istihdam artışıyla sağlanabilmektedir. Sonraki aşamalarda ise artan bu istihdam ile toplumdaki bireylerin gelirlerinde bir artış yaşanacağı için bu durum talepte bir artış olmasını sağlayacak ve üretilmiş olan ürünlerin satılması sağlanacaktır ve böylelikle her arz kendi talebini oluşturmuş olmaktadır.

Klasik iktisatçıların babası olan Adam Smith her ne kadar bölüşüm hakkında ilk görüş bildirenler arasında olsa da bölüşümü sistemli bir şekilde ele alan ilk iktisatçı David Ricardo olmuştur (Tanrıverdi, 2007: 7).

David Ricardo'nun bölüşüme verdiği önem, **nüfus teorisi** ile ünlü olan Malthus'a göndermiş olduğu mektupta anlaşılmaktadır. Ricardo; ekonomide elde edilmiş olan gelirin üretimi gerçekleştirmiş olan faktörler ve toplum arasında adaletli bir şekilde dağıtılmasının ekonominin temel amaçlarından biri olması gerektiğini vurgulamaktadır (Çalışkan, 2010: 92; Paterson, 1994: 446).

David Ricardo'nun **bölüşüm teorisi** tarım sektörünü ele almaktadır. Bu sektörden elde edilen geliri rant, kar ve ücretliler arasındaki paylaşımı olarak ifade etmektedir (Bükey. 2016: 36). Ricardo bu teorisinde 3 önemli varsayımda bulunmaktadır ve varsayımları şu şekildedir (Kazar, 2008: 18; Peterson, 1962);

-Azalan Verimler Kanunu geçerlidir. Ricardo' ya göre üretim emek (L) ve sermayenin (K) belli oranda bileşimi sonucunda yapılabilmektedir. Ayrıca üretim için kullanılan toprak sınırsız değil kıt bir yapıya sahip olup bazıları verimli bazıları ise verimsizdir. Başlangıçta üretim verimli toprakta yapılmakta olup verimsiz topraklar ise boş bırakılmaktadır. Belli bir süre sonra ise ücret geliri alanların gelirlerinde artış

meydana geldiği için nüfus artar. Bu durum hem emek miktarında bir artışın yaşanmasına hem de üretilen ürünlerin yetmemesi sorunu ortaya çıktığı için üretim verimsiz topraklarda da yapılmaya başlanacaktır. Verimsiz topraklarda yapılan üretim aynı emek sermaye oranında verimli topraklarda yapılan üretimden daha az olduğu için verimde bir azalma yaşanacaktır. Ayrıca, nüfus artışından dolayı verimli topraklarda da eskiye göre daha fazla emeğin kullanılması sonucunda verimde yine bir azalma meydana gelecektir.

-Malthus'un nüfus teorisi geçerlidir. Ülkede ücretlerin artma eğiliminde olduğu ortamda bu durum nüfus artışının hızlanmasına neden olacaktır. Belirli bir süre sonra artan nüfusla birlikte emek piyasasında arz fazlalığı oluşacak ve ücretler düşme eğilimine girecektir. Ücretlerin düşmesiyle birlikte bu sefer nüfus artış hızında azalma olur ve bu süreç kendi kendini tekrar ederek devam etmektedir.

- İktisadi anlamda gelişebilmekte adeta anahtar olan sermaye birikimi için kar önemli bir rol oynamaktadır.

Klasik iktisatçılar için önemli olan bir diğer teori ise **emek-değer** teorisidir. Emek-Değer teorisi; bir malın değerini o malı üretmek için kullanılan emek miktarının belirlediğini ifade etmiştir. Bu durumu bir örnek ile özetlenirse; A malı için 5 birim emek ve B malı için ise 2 birim emek kullanılmıştır. Emek-Değer teorisine göre A malı B malından daha fazla emek kullanılarak üretildiği için değeri B malından daha yüksektir.

David Ricardo emek-değer teorisini malların değerini ortak bir şekilde ölçebilmek amacıyla geliştirmiştir (Bükey, 2016: 36). Ricardo'nun geliştirdiği emek-değer teorisine göre; tarımda üretimin verimli topraklarla birlikte verimsiz topraklarda da yapılmaya başlamasıyla üretim faktörlerine sermaye de eklenmiştir. Çiftçilerin kullandığı makine ve teçhizat önemli bir duruma gelmektedir. Makine ve teçhizatın kullanımı ise emek tarafından olduğu için sermaye dolaylı yönden emek olmaktadır (Bükey, 2016: 36). Böylelikle geliştirilen bu teoride üretimi yapan tek faktör emek olmaktadır.

Klasik iktisatçılar ve gelir dağılımı hakkındaki ilişkilerine genel olarak bakıldığında ise başlangıcın Adam Smith tarafından yapılmış olduğu ancak yapılan bu başlangıç sadece bölüşüm hakkında bir fikir ileri sürmektir. David Ricardo'nun ise gelir dağılımı konusuna daha çok önem verdiği anlaşılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında üzerinde durulacak olan **birincil gelir dağılımı** konusu klasik iktisatçılar tarafından desteklenen bir görüştür. Bunun nedeni ise bu gelir dağılımında da tıpkı klasik iktisatçıların savunduğu gibi devletin hiçbir müdahalesi bulunmamaktadır.

1.1.2. Keynesyen İktisat ve Gelir Dağılımı

1929 büyük buhranına kadar klasik iktisatçıların ekonomiye dönük yapmış oldukları varsayımlar ve öneriler tüm dünya ülkelerinde kabul edilmekteydi. Ancak, 1929 yılında yaşanan büyük buhranın etkisiyle klasik görüş tüm dünyada sorgulanır bir hal almaya başlamıştır. Bu buhranın etkileri ise 1929-1934 yılları arasında yaşanmıştır (Birol ve Gencer, 2014: 266). Buhran bittikten 2 yıl sonra ise ünlü eseri İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Dengesi ile John Maynard Keynes adeta ekonominin tarih sahnesine adım atmış ve dünya ekonomilerini içine düşmüş oldukları dar boğazdan kurtaracak makro iktisadi reçeteler veren bir kahraman olarak değerlendirilmiştir.

Keynes'in klasik iktisatçılara yapmış olduğu en temel eleştiri ekonomilerin daima tam istihdam seviyesinde olduğu ve yaşanabilecek herhangi bir dengesizlik durumunda hiçbir müdahaleye gerek kalmaksızın tekrardan tam istihdam seviyesine döneceği şeklindeki fikirleridir. Keynes 1936 yılında yayımlanmış olduğu eserinde yeni bir makro iktisadi sistem üzerinde durmaktadır. Bu duruma ek olarak devletin ekonomide yaşanabilecek bir dengesizlik sonucunda uygulayacağı para ve maliye politikaları ile krizlere bir çözüm yolu bulunabileceğini belirtmektedir. Klasik iktisatçılar arz yönlü olduklarından dolayı ekonomi içerisinde var olan talep ile ilgilenmemektedirler. Keynes bu eserinde **efektif talep** üzerinde durmakta ve ekonomide yaşanılacak olan talep eksikliği sonucunda gayri iradi işsizlik sorunun ortaya çıkarak tam istihdam denge noktasından sapılacağını belirtmektedir (Birol ve Gencer, 2014: 266). Ayrıca Keynes'e göre 1929 yılında yaşanan krizin ana sebebi ise talepte yaşanan noksanlıklardır.

Klasik iktisatçılar Say Yasası'nın doğruluğunu kabul etmektedirler. Ancak Keynes bu yasanın doğruluğunu kabul etmemektedir ve bu yasanın tam aksine talebin kendi arzını oluşturacağını savunmaktadır. Keynes'in görüşüne göre; ekonomide yaşanacak olan bir talep artışı sonucunda mevcutta bulunan arz talebi karşılayamayacağından dolayı bir talep fazlalığı ortaya çıkacak ve bu talep fazlalığını karşılayabilmek için üretimin artırılması gerekecektir. Bu durumda talepte yaşanmış olan bu artış üretimi arttırarak kendi arzını oluşturmuş olacaktır.

Keynes her ne kadar Klasik iktisatçıların bazı görüşlerini eleştirse de tam olarak liberal ekonominin karşında olmayıp sistemin açıklarını kapatmaya yönelik fikirler sunmaktadır (Bükey, 2016: 41). Sistemin açıklarını kapatmaya yönelik önerdiği ilaç ise devletin ekonomiye müdahalesidir.

Keynes'in kapitalist bir ekonomide çözüm yolu bulmak istediği iki önemli konu vardır. Bu konular; istihdam ve gelir dağılımıdır (Alkin,1969: 131; Keynes, 1954: 372). Ancak sadece istihdam üzerine makro ekonomik modeller kurmuştur. Bu durum nedeniyle gelir dağılımıyla ilgili herhangi bir makro ekonomik teorisi yoktur. Keynes'in gelir dağılımıyla ilgili bir teorisi olmamasına rağmen sunmuş olduğu fikirler yardımıyla daha adaletli bir bölüşümün yapılabilmesi için devletin politika araçları ile aktif bir rol oynaması gerektiği yorumu yapılabilmektedir.

Keynes'in kendisi tarafından geliştirilen herhangi bir gelir dağılımı teorisi bulunmamasına rağmen sonradan yapılan bazı teoriler Keynes'in varsayımlarını kabul ettiği için Keynesyen gelir dağılımı teorileri olarak kabul edilmektedir (Günel, 2019: 278). Boulding, Robinson ve Kaldor tarafından oluşturulmuş olan gelir dağılımı teorileri Keynesyen gelir dağılımı teorilerindedir.

Boulding tarafından yapılmış olan gelir dağılımı teorisine göre; bir ekonomide oluşturulmuş olan gelirin ücretliler ve diğer üretim faktörleri arasındaki bölüşümünü belirleyen yalnızca toplu sözleşmeler, girişimcilerin göstermiş olduğu çaba ve ücret müzakereleri değil aynı zamanda yatırım, tasarruf ve likidite tercihi kararları da etkin bir rol oynamakla birlikte daha da etkindir (Alkin, 1969: 133).

Robinson'un gelir dağılımı teorisine göre ise toplumdaki ekonomik ajanlar tarafından verilen tüketim ve tasarruf kararları ücretlilerin gelirini etkileyeceği için uzun vadede oluşan toplam gelirin ücretliler ve diğer faktörler arasındaki bölüşüm oranlarını değiştirecektir (Alkin, 1969: 133).

Boulding ve Robinson tarafından yapılmış olan gelir dağılımı modelleri çok teorik açıklamalardan oluşmaktadır ve herhangi bir matematiksel denkleştirme içermedikleri için modern makro ekonomik sistemin uzağında kalmaktadırlar. Ancak Kaldor'un yapmış olduğu teori Keynesyen varsayımları iyi bir şekilde kullanarak modern makro ekonominin bir gereği olan değişen durumlara ve olaylara karşı cevap verebilmektedir (Alkin, 1969: 133).

Kaldor'un gelir dağılımı teorisine göre ise ücret ve sermaye geliri elde edenlerin marjinal tasarruf oranları birbirinden farklıdır ve sermayedarların marjinal tasarruf eğilimi ücretlilere göre daha büyüktür. Sermaye sahiplerinin gelirlerinin daha büyük bir kısmını tasarrufa ayırdıkları için gelir dağılımı ücretliler aleyhine bozulma eğilimine girecektir. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere Kaldor ekonomilerde yaşanan gelir

dağılımı adaletsizliğinin nedeni olarak marjinal tasarruf eğilimini göstermektedir ve marjinal tasarruf eğilimleri arasındaki farklılıklar ile bölüşümde adaletsizlik arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır (Günel, 2019: 278; Bükey, 2016: 43).

1.1.3. Neo-Klasik İktisat ve Gelir Dağılımı

Neo-Klasik iktisat akımı 3 tarihsel döneme ayrılmaktadır. Bu dönemler; 1871-1874, 1890-1894 ve 1934-1946 dönemleridir. Keynes' in Klasik iktisatçılara 1929 büyük buhranından sonra yapmış olduğu eleştirilerden ve ekonomi için önermiş olduğu yeni politikalardan belli bir süre sonra klasik iktisadi düşüncenin bir devamı olan ancak bazı konularda klasik düşüncede güncellemeler yapan Neo-Klasik iktisat akımının 3. dönemi ortaya çıkmıştır. Neo-Klasik iktisatçıların 3. devresi (1934-1946) Keynes'den sonra ortaya çıkmış olup kullandıkları makroekonomik parametreler ile Klasik iktisatçılar ile farklılaşmaktadır (Birol ve Gencer, 2014: 269).

Klasik iktisatçılar ekonomilerin daima tam istihdam seviyesinde olduğu fikrini ileri sürmektedirler. Keynesyen iktisatçılar ise ekonomilerin daima tam istihdamda olamayacağını ve bu durumun nedeni olarak talep tarafında meydana gelen noksanlıkları işaret etmektedirler. Keynes'in fikirleri birçok ekonometrik modeller ile test edilmiş ve doğrulukları ispatlanmıştır. Ancak bazı iktisatçılar Keynes'in ortaya koymuş olduğu eksik istihdam seviyesini kabul etmeyerek Klasik iktisatçıların tam istihdam seviyesini kabul etmeye devam etmişlerdir. Bu iktisatçılar **Neo-Klasik** olarak adlandırılmaktadır. Neo-Klasikler Keynes'in fikirleri ekonometrik modeller ile doğrulandığı için Klasik düşüncelerde birtakım değişiklikler yapmak zorunda kalmışlardır (Birol ve Gencer, 2014: 270). Yapmış oldukları minimum varsayım değişiklikleri neticesinde mikroekonomi bazında Klasik iktisada bağlı kalıp makroekonomik bazda Keynesyen varsayımları kullanmışlardır. Neo-Klasik iktisatçılar bu durumu **genelleştirilmiş klasik sistem** olarak adlandırmaktadır. Genelleştirilmiş ekonomik sisteme göre ekonomi tam istihdam genel seviyesine her koşulda geri döneceği için devletin müdahalesine gerek kalmamaktadır (Birol ve Gencer, 2014: 269).

Neo-Klasik iktisatçıların ekonomi literatürüne kazandırmış oldukları en önemli kavram ise fayda-değer teorisidir. Bu teoriyi ortaya çıkaran iktisatçı ise aynı zamanda Neo-Klasiklerin kurucusu sayılan Alfred Marshall (1842-1924)'dir. Klasik iktisatçılar **emek-değer** teorisinin varlığını savunmaktaydılar ve bu teoriye göre bir malın değerini o malı üretmek için kullanılan emek miktarı belirlemektedir. Ancak bu teori **elmas-su**

paradoksunu açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu paradoksun emek-değer teorisi ile çözülememesinin sebebi olarak ise Klasik iktisatçıların malların değerini belirlemede sadece arz koşullarını dikkate almaları ancak talep koşullarını göz ardı etmiş olmaları gösterilmiştir. Alfred Marshall (1890) tarihinde yayımlanmış olduğu “Principles of Economics” adlı kitabı ile bu paradoksu çözmeyi başarmıştır. Marshall’ a göre bir malın fiyatı arz ve talep ile aynı anda belirlenmektedir. Bu durum için şöyle bir örneklendirme yapmıştır; “Nasıl makasın bir kâğıdı keserken hangi yönden kestiği belli değilse malların fiyatı oluşurken de arzın mı? talebin mi? belirlediği belli değildir.” Marshall bir malın değerini belirleyen unsurun ise o malın **marjinal değeri** ile **marjinal maliyeti** olduğunu ortaya koymuş ve paradoksu şu şekilde çözmüştür; Suyun hayatımız için önemi yüksektir ancak hem tükettikçe değeri düştüğü için marjinal değeri düşüktür hem de üretimi için bir çaba sarf etmeye ihtiyaç olmadığı için marjinal maliyeti düşüktür. Elmas ise kullandıkça değeri düşmediği için marjinal değeri yüksek hem de elde edilebilmesi için üretim maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı “marjinal maliyeti” yüksektir. Bu çözümden anlaşılmalı olduğu üzere Marshall **marjinallik** kavramını ortaya çıkartarak elmas-su paradoksunu çözmüştür (Syneder ve Nicholson, 2008: 10).

Marshall tarafından bulunan marjinallik kavramından sonra Neo-Klasik iktisatçılar arasında gelir dağılımının nasıl yapılacağı hakkında teoriler yapan birçok iktisatçı bulunmaktadır. Bu iktisatçılar arasında öne çıkan isim ise 1899 senesinde çıkartmış olduğu “Servetin Bölüşümü: Ücret, Faiz ve Kar teorisi” adlı kitabı ile John Bates Clark’ dır. Clark (1899) kitabında yer alan teorisine göre; gelir dağılımının, gelir oluşturulma sürecine katılanların marjinal verimliliklerine göre yapılması gerektiğini söylemektedir. Bu teoriye göre marjinal verimliliği yüksek olanlar düşük olanlara göre oluşan gelirden daha fazla oranda pay almalıdırlar ve bu şekilde adaletli bir gelir dağılımı ortamı oluşacağı fikri ortaya atılmaktadır.

Neo-Klasik iktisatçıların gelir dağılımı hakkındaki görüşlerini marjinallik kavramını kullanarak açıklamaktadırlar ve bölüşümden herkesin verimliliği ölçüsünde bir pay alması gerektiğini savunmaktadırlar. Burada hem gelirin oluşturulma aşamasında hem de bölüşümü sırasında kurulmuş olan mekanizma kendiliğinden işlediği için devletin gelir dağılımına hiçbir aşamada müdahale etmesine gerek yoktur anlayışını tıpkı Klasik iktisatçılarda olduğu gibi savunmaktadırlar (Günel, 2019: 278; Ulutürk ve Ersezer, 2005: 95).

1.2. Gelir Dağılımı Türleri ve Ölçülmesi

Gelir dağılımı içerisinde birçok alt başlığı barındırmaktadır. Bu başlıklardan bazıları ise şu şekildedir; Birincil ve İkincil gelir dağılımı. Kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı olarak verilebilmektedir. Çalışmanın bu kısmında bu gelir dağılımı türlerinin hepsi birer alt başlık halinde kapsamlı olarak tanımlanmıştır.

1.2.1. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı

Birincil gelir dağılımı; belli bir dönem sonunda elde edilmiş olan gelirin elde edilmesinde rol alan faktörler arasında bölüşülmesidir. Bu bölüşüm ücret, rant, kar ve faiz olarak ortaya çıkabilmektedir. Birincil gelir dağılımının en önemli özelliği ise elde edilmiş olan gelirin faktörler arasındaki bölüşümüne devletin hiçbir şekilde müdahalesi olmadan piyasanın kendi düzeni içerisinde otomatik olarak gerçekleşiyor olmasıdır.

Klasik iktisat ekolünün ekonomiye hiçbir şekilde devlet müdahalesi olmaması gerektiği hakkındaki fikirleri bilinmektedir. Bu nedenden dolayı gelir dağılımının da piyasa düzeni içerisinde olması gerektiğini savunduklarından, birincil gelir dağılımı türü Klasik ve devamı niteliğinde sayılan Neo-Klasik iktisatçılar tarafından benimsenmektedir.

İkincil gelir dağılımı veya gelirin yeniden dağılımı olarak da ifade edilen tür ise bölüşümün tamamen piyasa mekanizmasına bırakılmayıp, devletin politikalarıyla yapmış olduğu müdahaleler sonucu oluşan gelir dağılımıdır. Bir diğer tanıma göre, devletin gelirin elde edilme sürecinde yer alan ekonomik ajanların elde ettiği ilk gelire uyguladığı politikalar sonucunda ilk gelirlerinden farklı bir son gelir elde etmeleri olayıdır (Çalışkan, 2010: 92).

Keynesyen iktisatçılar tarafından benimsenmekte olan ikincil gelir dağılımı bölüşümün adil bir şekilde yapılabilmesi için devletin aktif bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadırlar. Devlet, uygulayacağı vergi oranları ve türleri, kamu harcamalarının niteliği ve miktarı, gelirler politikası gibi farklı türden politikalar ile gelir dağılımına müdahale edebilmektedir.

Birincil ve ikincil gelir dağılımı arasındaki temel fark devlet müdahalesinin yapılıp yapılmaması konusudur. Devletin hiçbir şekilde müdahalesi olmadan yapılan gelir dağılımlarında adaletsizliklerin yüksek olduğu yapılmış olan çoğu çalışmalarda ve gelir dağılımını ölçmek için kullanılan araçlar yardımıyla ortaya çıkartılabilmektedir. Bu

nedenden dolayı gelir dağılımı literatüründe devletin aktif bir rol oynadığı **ikincil gelir dağılımı** yöntemi benimsenmekte olup dünya genelinde devletler politikaları ile bölüşüme müdahale etmektedirler.

1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel veya diğer bir ifadeyle hanehalkı gelir dağılımı kavramı; bir dönem sonunda oluşturulmuş olan milli gelirin toplumdaki bireyler arasındaki bölüşümünü gösteren dağılım türüdür. Kişisel gelir dağılımında bireylerin bölüşüm sonucunda geliri nasıl elde ettiği dikkate alınmaz. Önemli olan tek şey bireylerin ne miktarda gelir elde ettiğidir. Bu nedenden dolayı toplumdaki bütün hane halkları verimliliklerine ve bulunmuş oldukları sosyal tabakalar dikkate alınmamaktadır (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 6).

Kişisel gelir dağılımını ölçebilmek için toplum gelir gruplarına ayrılmaktadır ve bu ayrım genellikle toplumu %20'lik kesimlere bölerek 5 farklı grup oluşturulması şeklinde yapılmaktadır. Bu gruplar içerisinde bulunan en alt %20'lik grup toplumun milli gelirden en az payı alan bölümünü temsil etmekte olup en üstte bulunan %20'lik grup ise milli gelirden en büyük payı alan kesimi temsil etmektedir. Bir ülkede eğer en alt %20'lik grup ile en üst %20'lik grup arasında gelirden alınan paylar arasındaki fark yüksek ise gelir dağılımında adaletsizliğin olduğu düşük ise bölüşümün adil olarak gerçekleştiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımı konusunda detaylı olarak ilk araştırmayı yapan kurum Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1963 yılında yapılmıştır. 1987 yılından itibaren ise TÜİK tarafından yapılmaya devam edilmektedir. Ayrıca TÜİK kullanılan değişken miktarı da arttırılmıştır (Akın, 2015: 10). TÜİK tarafından yapılmakta olan araştırmalar sonucunda 11 Eylül 2020 tarihinde açıklanmış olan en son veriler 2019 yılına ait gelir dağılımı istatistikleridir. 2020 yılına ait olan verileri ise 2021 yılının Eylül ayında açıklanacaktır. Tablo 1'de TÜİK tarafından yapılmış araştırmalar sonucunda yıllık olarak hesaplanmış olan bireysel gelir dağılımları %20'lik gruplar halinde gösterilmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Yıllara Göre Kişisel Gelir Dağılımı (%) (2011-2020)

GRUPLAR	YILLAR									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
V. %20	46.7	46.6	46.6	45.9	46.5	47.2	47.4	47.6	46.3	47.5
IV. %20	21.7	21.7	21.4	21.7	21.5	21.1	20.9	20.9	21.4	21.1
III. %20	15.2	15.3	15.2	15.3	15.2	15.0	14.8	14.8	15.2	14.9
II. %20	10.6	10.6	10.7	10.9	10.7	10.6	10.7	10.6	10.9	10.6
I. %20	5.8	5.9	6.1	6.2	6.1	6.2	6.3	6.1	6.2	5.9

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

Tablo 1 incelendiğinde birinci %20’lik grubun son 10 yıl içerisinde milli gelirden almış olduğu pay yaklaşık olarak %6 civarında seyretmekte olduğu ve beşinci %20’lik grubun ise bu zaman diliminde almış olduğu payın yaklaşık %47’ler civarında dalgalandığı görülmektedir. Bu veriler yardımıyla çıkartılacak sonuç ise; Türkiye’de birinci ve beşinci %20’lik gruplar arasındaki fark çok yüksek bir oranda olduğu için gelir dağılımında bir adaletsizliğin olduğu ve bu duruma ek olarak son 10 yıllık dönem içerisinde de tablodaki grupların yaklaşık olarak aynı seviyelerde gelirden pay almış olduklarıdır.

Tablo 1’de dikkate alınması gereken bir diğer önemli husus ise üçüncü %20’lik grubun milli gelirden almış olduğu paydır. Çünkü bu grup içerisinde bulunan hane-halkları toplumun orta seviyeli bireyleri temsil etmektedir ve bu gruptaki bireylerin üst gruplara geçebilme ihtimali daha yüksektir. Eğer üçüncü %20’lik grubun toplam gelirden almış olduğu pay arttırılabilirse, bu durum hem gelir dağılımının daha adaletli bir hal almasına yardımcı olabilecek hem de ülkenin büyüme ve kalkınma sürecini hızlandırabilecektir.

1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı; genel olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinden oluşan üretim faktörlerinin milli gelirden ne oranda bir pay aldıklarını gösteren gelir dağılımı türüdür. Gelir dağılımının bu türü ülkelerin kalkınmışlık seviyelerini ölçmede ve bir karşılaştırma yapma fırsatı sunmaktadır. Ayrıca hükümetlerin ekonomik olarak büyüebilmek için hangi sektörlerle destek vermeleri konusunda da adeta bir öneri niteliğindedir (Kuştepe ve Halaç, 2004: 7).

Sektörel gelir dağılımının ülkelerin kalkınmışlık seviyeleriyle ilgili bir gösterege olmasına örnek olarak; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün milli gelirden almış olduğu paylara bakıldığında gelişmiş ülkeler için %2 seviyesinde bir pay aldığı gelişmekte olan ülkelerde ise bu sayının %50 seviyelerine kadar çıkabildiği görülmektedir (Bükey, 2016: 51; Aykaç vd., 2013: 8). Bu durumun nedeni olarak ise gelişmekte olan ülke ekonomileri sanayi sektörüne geçemedikleri için tarım sektörüne bağlı kalmak zorundadırlar ancak gelişmiş olan ülkeler sanayi sektörü ve hizmet sektörüne geçiş hamlelerini tam olarak yapabilmış oldukları için bu ülkelerde tarımın milli gelirden almış olduğu pay düşük olmaktadır. Sanayi ve hizmet sektörlerinin payının yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde kalkınmışlık seviyesi gelişmekte olan ülkelere daha yüksek bir seviyededir. Bu sektörler yardımıyla kalkınma süreçlerini daha da hızlandırmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler daha iyi bir kalkınma ve kalkınabilmenin bir gereği olan ekonomik olarak büyüme süreçlerini hızlandırabilmek için tarım sektörünün milli gelirden almış olduğu payı azaltmalıdırlar ve hızlı bir şekilde sanayileşme süreçlerini tamamlamalıdırlar.

TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre Türkiye’de tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payı 1963 yılında %39 seviyelerinde iken bu değer 2019 yılında %6,5 seviyelerine gerilemiştir (Bükey, 2015: 51; TÜİK: 2020). Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli neden ise Türkiye’nin 1980 yılında ithal ikameci politikalara son vermesidir. İthal ikameci politikaların bırakılmasıyla birlikte Türkiye’de tarım sektörüne verilen destekler ciddi bir oranda azaltılmış olup sanayi ve hizmet sektörlerine doğru yönelme başlamıştır

1.2.4. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Milli gelirin oluşturulma sürecinde rol alan üretim faktörlerinin, süreç sonunda elde edilmiş olan gelirden almış oldukları payları gösteren gelir dağılımı türüne fonksiyonel gelir dağılımı denir (Karataş, 2019: 61). Bu üretim faktörlerinin almış oldukları paylar ise genel olarak şu şekildedir; emekçiler için ücret, toprak sahipleri için rant, girişimciler için kar ve sermaye sahipleri için faiz. (Karataş, 2019:61; Ensari, 1997: 18).

Fonksiyonel gelir dağılımı içerisinde yer alan ücret gelirlerinin payının diğer gelir elde edenlere göre daha yüksek olması bölüşümde adaletin sağlanması için önemlidir. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin büyük bir kısmı emekçi olup ücret geliri elde

etmektedirler. Toplum içerisinde rant, kar ve faiz elde edenler azınlıkta olup eğer bu azınlık grup milli gelirden yüksek bir oranda pay alırsa bölüşümde adaletsizlik artacaktır.

TÜİK tarafından 11 Eylül 2020 tarihinde yayımlanan 2019 yılına ait gelir dağılımı raporuna göre ücret gelirlerinin milli gelir içerisindeki payı 2018 yılına göre 1.8 puan azalarak %46.7 olmuştur. Bu oran gelişmiş olan ülkelerde %50'lerin üzerinde seyretmektedir. Türkiye'de de ücretli kesimin milli gelirden almış oldukları payın 2019 yılında olduğu gibi bir azalma değil artışın yaşanması gerekmektedir (TÜİK, 2021).

1.2.5. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülke milli gelirinin, ülke içerisinde farklı bölgeler arasındaki dağılımını gösteren gelir dağılımı türüdür. Gelir dağılımında bölgeler arasında bir farklılığın oluşmasının sebepleri ise şu şekilde sayılabilir; farklı iklim koşulları, ulaşım avantajları ve dezavantajları, yeryüzü şekilleri farklılıkları, kentsel-kırsal bölge ayırımı, eğitim-sağlık-barınma imkanları ve tarım yapmaya elverişli olup olmama gibi daha birçok sebep örnek olarak verilebilmektedir.

Bölgesel gelir dağılımının kullanılmasının tek amacı ise ülke içerisinde hangi bölgelerin gelişmiş hangilerinin gelişmemiş olduğunu tespit etmek ve bu yönde politikalar yapmaktır (Karataş, 2019: 59; Özbilen, 1998: 377). Bu gelir dağılımı türü yardımıyla özellikle gelişmekte olan ülkeler kalkınma süreçlerini hızlandırabilmektedirler. Çünkü bölgeler arasındaki gelir farklılıkları azaltılmaya yönelik politikalar yapıldıkça hem kırsal bölgeler gelişebilmekte hem de kentsel bölgelere yapılan göç azalmaya başlayacağı için verimlilik artacaktır ve bu durum ülkenin bir bütün olarak kalkınma sürecini hızlandıracaktır.

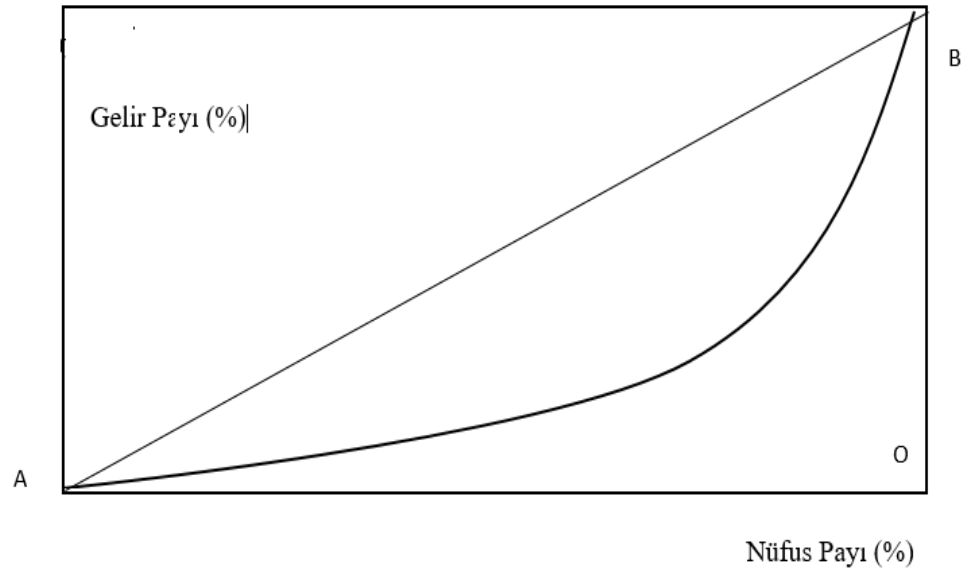
Gelir dağılımı adaletsizliği kentsel bölgelerde daha çok olmaktadır. Bu durumun nedeni ise, kentsel bölgelerdeki iş olanakları daha fazla olduğu için farklı türden gelir elde edenlerin sayısı kırsal bölgelerden çoktur. Bu duruma ek olarak kentsel bölgelerde enformel bir diğer ifade ile resmi olmayan yollardan çalışanların fazla olması da bölüşümde adaletsizliği arttırmaktadır. Türkiye de bölgesel gelir farklılıklarının yaşandığı bir ülkedir. Türkiye'deki durumu daha net anlayabilmek için şu şekilde bir örnek verilebilir; İstanbul Türkiye'nin metropol bir şehridir ve hem iş imkanları hem de nüfusu oldukça fazladır. TÜİK tarafından 2019 yılı için yapılmış olan bölgeler arası gelir dağılımı sonuçlarına göre İstanbul'da en üst gelir grubunu temsil eden son %20'lik kesimin toplam gelir içerisindeki payı %50.1'dir ve bu değer Türkiye ortalaması olan

%46.3'ün bir hayli üstündedir. İstanbul'da en alt gelir grubunu temsil eden ilk %20'lik kesimin payı ise %7'dir. Bu verilerden anlaşılmış olduğu üzere İstanbul için bölüşümde adaletsizlik Türkiye ortalamasının üstündedir. Çünkü ilk ve son %20'lik gruplar arasındaki fark Türkiye ortalamasından daha büyük olup ayrıca bu il için toplumdaki orta sınıfı temsil eden üçüncü %20'lik grubun payı %13.8 olup Türkiye ortalaması olan %15.2'nin oldukça altındadır ve adaletsizliğin artmasına destek vermektedir. Türkiye'de gelişmemiş olan bölgeye örnek olarak ise Doğu Anadolu verilebilir. Bu bölgede ilk %20'lik kesimin payı %7.6 olup Türkiye ortalamasının üstündedir ancak son %20'lik kesimin gelirden aldığı pay %42.5 olarak Türkiye ortalamasının bir hayli altında seyretmektedir. Ayrıca yine bu bölgede toplumun orta halli kesimlerini temsil eden üçüncü %20'lik grubun aldığı pay ise %15.9'dur ve Türkiye ortalamasının üstündedir. Doğu Anadolu bölgesinde ilk ve son %20'lik kesimler arasındaki fark Türkiye ortalamasından daha küçük olduğu için ve üçüncü %20'lik payının da fazla olmasından dolayı gelir eşitsizliği daha düşüktür. Dolayısıyla kentsel bölgelerde yaşanan gelir eşitsizliğinin kırsal bölgelere oranla daha fazla olduğu ifade edilebilir.

1.2.6. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımında adaleti ölçmek için kullanılan Lorenz eğrisi Max Otto Lorenz tarafından 1905 yılında oluşturulmuştur. Lorenz eğrisinde yüzde paylar analizi gibi öncelikle toplum en alt %20'lik gruptan en üst %20'lik gruba doğru dizilir. Yapılmış olan bu dizilim grafiğin yatay ekseninde yer almaktadır. Grafiğin dikey ekseninde ise oluşturulmuş olan toplumdaki grupların bu gelirden almış oldukları paylar yüzde (%) olarak verilmektedir. Lorenz'e göre, eğer milli gelir gruplar arasında eşit olarak paylaştırılmışsa 45 derecelik bir doğru oluşmakta ve bu doğruya "Mutlak Eşitlik Doğrusu" adı verilmektedir. Bu doğru gelir dağılımını ölçmede adeta bir referans nokta olarak kabul edilmekte olmaktadır ve bölüşümün adaletsiz yapıldığı zaman oluşan Lorenz eğrisi ile karşılaştırılmaktadır. Dağılımın adaletsiz yapıldığı zaman oluşan eğri mutlak eşitlik doğrusundan ne kadar uzaksa adaletsizliğin şiddeti de o kadar büyük olmaktadır (Karataş, 2019: 63; Başoğlu vd., 1999: 188). Şekil 1'de Lorenz eğrisi gösterilmektedir.

Şekil 1. Lorenz Eğrisi

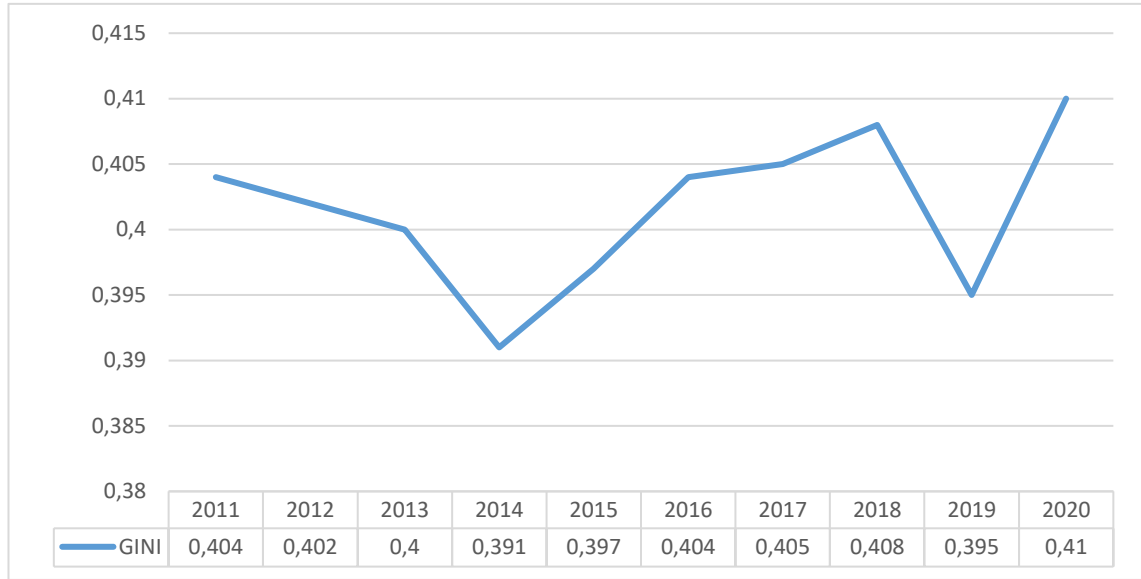
Şekil 1’de gösterilmekte olan grafiğe göre; A-B noktaları arası çizilmiş olan 45 derecelik doğru mutlak eşitlik doğrusunu göstermektedir. Mutlak eşitlik doğrusunun alt kısmında olan Lorenz eğrisi ise bölüşümde adaletsizlik olduğu durumlarda oluşmaktadır.

1.2.7. Gini Katsayısı

Lorenz eğrisinin yardımı ile hesaplanan Gini katsayısı İtalyan İstatistikçi Corrad Gini tarafından bulunmuştur. Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ile bölüşümde adaletsizlik sonucu oluşan Lorenz eğrisi arasında kalan alanın, mutlak eşitlik doğrusu ile 90 derecelik açı arasında olan dik üçgenin alanına bölünmesi sonucunda hesaplanmaktadır (Çalışkan, 2010: 99; Hyman, 1983: 432). Hesaplanmış olan Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır ve bu değer 0’a yaklaşması gelir dağılımının daha adaletli yapılmış olduğu anlamı taşırken; 1’e yakın bir değer alması durumunda ise bölüşümün daha adaletsiz yapıldığı yorumu yapılmaktadır.

Şekil 2’de 2006-2019 yılları arasında Türkiye’de hesaplanan gini katsayılarına yer verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye İçin Gini Katsayıları (2011-2020)

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

Şekil 2 incelendiğinde Türkiye’de son 10 yılda gini katsayısı 0.410 ile 0.391 arasında dalgalanlandığı görülmektedir. Türkiye gelişmiş olan ülkeler ile karşılaştırıldığında sahip olduğu gini katsayısının yüksek değerlerde kaldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye’de bölüşümde adaletsiliğin yaşandığı anlamına gelmektedir. Türkiye’de ortalama olarak gini katsayısının 0.40 seviyelerinde olup gelirin daha adil dağıtılabilmesi için tıpkı gelişmiş olan ülkelerde olduğu gibi bu değer 0,30’ların altına çekilmesi gerekmektedir.

1.2.8. P80/P20 Oranı

P80/P20 oranı Pareto tarafından geliştirilmiş olup Pareto’ya göre İtalyada milli gelirin %80’lik kısmı toplumun üst kesimini temsil eden gruplarda toplanmaktadır. Pareto bu tespiti yaptıktan sonra bu durumun dünya genelinde de geçerli olduğunu ortaya koymuştur (Öztürk, 2012: 435).

P80/P20 oranının hesaplanması ise şu şekilde yapılmaktadır; öncelikle toplum en alt gelir grubundan en üst gelir grubuna kadar %5, %10 veya %20’lik gruplara ayrılmaktadır. Bu işlem yapıldıktan sonra en üst grubun milli gelirden almış olduğu pay en alt grubun milli gelirden almış olduğu paya bölünerek bu oran bulunmuş olmaktadır.

Tablo 2’de 2006-2020 yılları arasında TÜİK tarafından Türkiye için hesaplanmış olan P80/P20 oranları gösterilmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de P80/P20 Oranları (2006-2020)

YILLAR	P80/P20
2006	8.1
2007	7.1
2008	7.1
2009	7.4
2010	6.9
2011	7.0
2012	6.9
2013	6.8
2014	6.9
2015	7.2
2016	7.4
2017	7.4
2018	7.6
2019	7.0
2020	8.0

Kaynak: TÜİK(2021) (Erişim Tarihi:08.08.2021)

Tablo 2’ye göre Türkiye’de P80/P20 oranlarının 7 seviyelerinde dalgalanmakta olduğu görülmektedir. Bu toplumun en üst seviyesinde bulunan grubun elde ettiği gelirin en alt grubun elde ettiği gelirden 7 kat fazla olduğu anlamına gelmektedir. 2006 yılında Türkiye’de bu oran 8 kat olup bu yıldan sonraki yıllarda oran 7 kat seviyelerine düşmüş ve stabil bir şekilde devam etmiştir. Ancak 2020 yılı itibariyle P80/P20 oranının tekrardan 8 kat seviyesine çıkmış olduğu görülmektedir ve bu durumun nedeni olarak **Corona virüs pandemisi’nin** işsizlik seviyesini çok fazla arttırması gösterilebilmektedir.

1.3. Para, Maliye Politikaları ve Gelir Dağılımı

1929 Büyük buhranına kadarki süreçte Klasik iktisatçıların savunmuş oldukları görüş devletin sadece mali (fiscal) rolünü temsil eden **Jandarma devlet** anlayışıdır. Bu görüşe göre devlet toplum için zorunlu olan mal ve hizmetleri sunmalı, bütçesinin de denk olması gerektiğini ifade eden **Denk bütçenin altın kuralı** formülünü uygulamalıdır.

Klasik iktisatçıların devlete karşı tutumlarını İngiliz filozof Thomas Hobbes’un “Devlet Zorunlu Bir Fenadır” sözü ile daha net bir şekilde anlayabiliriz.

Hobbes bu ifadesinde devleti Tevrat'ta adı geçen büyük bir su canavarı olan **Leviathan**'a benzetmiştir ve insanların birlikte huzurlu olarak yaşabilmeleri için devlete ihtiyaç duyduklarını söylemiştir. Kurulan devlette ise yönetimin bir mecliste veya bir insanın elinde olmasından dolayı toplumu oluşturan diğer bireylerin tüm hak ve özgürlükleri yönetici veya yöneticilerin ellerinde toplanır ve bu durum toplumun devlet tarafından baskılanması ile sonuçlanarak devlet leviathan'a dönüşmüş olacaktır (İşler ve Karayılmazlar, 2019: 66).

Hobbes'un görüşlerinin aksine, 1929 yılından sonraki gelişmeler ile birlikte devletin iktisadi politikalar aracılığıyla müdahale etmesi gerektiği anlayışı ortaya çıkmıştır. Devlet genel olarak **para** ve **maliye** politikaları olmak iki tür politika izlemektedir. Para politikasını idare eden kurum olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), bu politikada tek politika yürütücüsüdür. TCMB'nin ana hedefi ise banka tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: Merkez Bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu hedefe ulaşabilmek için elinde bulunan araçlar ise şu şekilde sıralanabilir;

- Açık Piyasa İşlemleri (APİ) yoluyla yapmış olduğu tahvil alım ve satımları,
- Bankaların TCMB'de buldurması gereken zorunlu karşılıkların oranlarının ekonomik duruma göre düzenlenmesi,
- Bankaların TCMB'den aldıkları kredilere uygulanan Reeskont faiz oranlarının düzenlenmesi ve
- Para arzında yapılan arttırma ve azaltmalardır.

TCMB tarafından uygulanan para politikasının gelir dağılımı üzerinde etkileri vardır. Bu noktada enflasyon ve faizin gelir dağılımına nasıl bir etkide bulunduğu ve bölüşümde adaleti sağlamak için TCMB'nin hangi türden politikalar izlemesine bakılması gerekmektedir.

1.3.1. Enflasyon ve Faiz'in Gelir Dağılımına Etkisi

TCMB tarafından yapılmış olan enflasyon tanımı şu şekildedir: Enflasyon ekonominin genelinde fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak artmasıdır. TCMB'nin ana hedefinin fiyat istikrarını sağlamak olduğu bilinmektedir ve TCMB fiyat istikrarı tanımı için "Enflasyonun halkın ve şirketlerin yatırım ve harcama kararlarını etkilemeyecek kadar düşük olmalıdır ve bu hedefe ulaşıldığı zaman paranın satın alma gücü korunabilmiş olacaktır" ifadelerini kullanmıştır. TCMB fiyat istikrarına vermiş olduğu

önemi şu şekilde devam ettirmektedir: “Fiyat istikrarı, sürdürülebilir büyüme, istihdam, toplumsal refah ve adaletli gelir dağılımının bir ön koşuludur” (TCMB, 2021:9). TCMB’nin fiyat istikrarının sağlanmasına vermiş olduğu önemden de anlaşıldığı üzere ülkelerde bölüşümde adaletli bir ortamın sağlanabilmesi için düşük ve stabil bir enflasyon ortamının sağlanması önem arz etmektedir.

Enflasyon sorunu genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Ekonomiye vermiş olduğu önemli tahribatlar içerisinde kaynak ve gelir tahsisinde bozukluklar bulunmaktadır (Gülmez ve Altıntaş, 2015: 33). Enflasyonist bir ortamda borç verenden borç alana ve işçiden işverene doğru bir kaynak tahsisi yaşanarak bölüşümde adaletsizlik artmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu zamanlarda ortaya çıkan olumsuz durumlardan en çok etkilenen kesim düşük ve sabit gelirliler olmakla birlikte kaynak tahsisinde borç alan tarafın enflasyondan dolayı almış olduğu borcun reel olarak düşmesinden dolayı düşük gelirli kesimin lehine bir durum nadir de olsa ortaya çıkmaktadır. Ancak genel olarak bakıldığında yüksek gelire sahip olanların enflasyonist ortamlarda gelirlerinde meydana gelebilecek azalmaları önleme güçleri düşük gelirlilerden çok daha fazla olduğu için gelir dağılımında adaletsizlik düşük gelirliler aleyhine bozulmaktadır (Oktay, 2019: 12; Lunderbeg ve Squire, 2003).

Enflasyon ile gelir dağılımı arasında doğrusal bir ilişki bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni ise yüksek enflasyonun bölüşümde adaletsizliği artırırken düşük enflasyonun gelir dağılımı adaletsizliğini düşürdüğü hakkında literatürdeki çalışmalarda bir fikir birliğinin olmamasıdır (Bükey ve Çetin, 2017: 106). Bu durumdan çıkartılabilecek sonuç ise ekonomilerde meydana gelen düşük ve yüksek enflasyonist ortamların bölüşümde birbirlerinden bağımsız sonuçlara neden olabileceğidir (Bükey ve Çetin, 2017: 106; Dişbudak ve Süslü, 2017: 5).

Bir ülkede yüksek enflasyonun yaşanması sabit veya ücret gelinine sahip olan bireylerin gelirlerinde azalma yaşanmasına neden olduğu için tersine artan oranlı bir vergi olarak da düşünülebilmektedir. Enflasyonun meydana getirmiş olduğu diğer bir olumsuz durum ise ekonomideki belirsizlikleri arttırmasıdır. Belirsizliklerin arttığı durumlarda bireylerin geleceğe karşı olan güvenleri azalmaya başlamaktadır ve bu durum hem yerli yatırımcıyı hemde yabancı yatırımcıları etkileyerek yatırımların düşmesine neden olmaktadır. Ülkeye yapılan yatırımların azalması ise istihdamı azaltacağından dolayı işsizlik sorununu ortaya çıkartır. Ek olarak, enflasyon, hem mevcut çalışanların reel

olarak ücretlerinin azalması hemde işsizlikten dolayı hiçbir gelir elde edemeyen bireylerin sayısında artış yaratarak dolaylı da olsa gelir dağılımında adaletsizliği arttırmaktadır.

Enflasyonun faiz oranlarının artmasına da sebep olur. Bu durumu Irving Fisher tarafından oluşturulmuş olan Fisher denkleminde şu şekilde gösterilmektedir:

$$R = \dot{I} - E \quad (2)$$

Eşitlik 2’de R, reel faizi, \dot{I} , nominal faizi ve E, beklenen enflasyonu temsil etmektedirler. Bu denkleme göre, eğer ekonomide beklenen enflasyonda bir artış yaşanırsa reel faizi güncel tutabilmek için nominal faizin arttırılması gerektiğidir.

Gelişmekte olan ülkelerde yüksek enflasyon aynı zamanda yüksek faiz ortamının oluşmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum iktisat teorisine aykırı olarak yüksek faizin enflasyona sebep olduğu yönünde tartışmaları da beraberinde getirebilmektedir. Türkiye’de bu tartışmaların yaşandığı bir ülke olup faiz oranları olması gereken seviyenin altında tutulmuş ancak faizin düşürülmesi ile beraber Dolar ve Euro kuru Türk Lirası karşısında çok değer kazanmıştır. Bu da **geçişkenlik** (pass-through) etkisiyle Türkiye’de enflasyonun daha da yükselmesini beraberinde getirmiştir. Enflasyonda yaşanan bu artış ise Türkiye’de bölüşümü negatif yönde etkilemiştir ve bu durumdan en fazla zarar görenler sabit bir gelire sahip olan ücretliler kesimi olmuştur. Türkiye’de enflasyonu tekrardan düşürebilmek amacıyla faiz oranları kademeli olarak arttırılmıştır. Sonucunda ise enflasyonun yüksek faizin nedeni olduğu, faizleri indirmenin ön koşulunun enflasyonda yaşanacak düşüşler olduğu net bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Faiz en temel tanımıyla paranın zamana bağlı kullanım değeridir. Ayrıca sermaye sahiplerinin elde etmiş oldukları gelirleri de temsil etmektedir. Faiz ile gelir dağılımı arasında negatiflik yönlü bir ilişki vardır. Bu durumun nedeni ise faizin, özellikle yüksek faiz ortamında hem borçlanma maliyetlerini arttırması, hem de yüksek getiri getirmesi nedeniyle yatırım riskine girme istişini azaltarak ülkede yatırımların düşmesine yol açmasıdır. Bu durum işsizliği arttırarak gelir dağılımındaki adaletsizliği bozmaktadır (Bükey ve Çetin, 2017: 108).

Ülkeler sahip oldukları borçlanma araçları ile hem yurt içerisinden hem de yurt dışından borçlanabilmektedirler. Bu durumda ortaya iki farklı faiz ödemesi çıkmaktadır ve bu faizler; iç ve dış borç faiz ödemeleri şeklinde ayrılmaktadır. Gelir dağılımına etkileri de farklı kanallardan olmaktadır. Devlet iç borçlanmayı ülkedeki yüksek gelir

grubunda bulunan veya ülke sermayesinin büyük çoğunluğunu elinde bulunduran bireylerden yapabildiği için iç borç faiz oranlarının yüksek olması ülkede sermaye sahiplerinin daha fazla gelir elde etmesine ve gelir dağılımının daha fazla bozulmasına yol açmaktadır. Devlet dış borçlanma yaptığı zaman ise bu borçların faiz ödemelerini bütçeden yapmaktadır. Bütçenin temel gelir kaynağı ise vergi gelirleri olduğu için uygulanan vergilerde artışlar yapılarak kaynak tahsisinde etkinlik bozulmuş olmaktadır.

Enflasyon ve faiz ikilisinin gelir dağılımında bozucu bir etki yaptığı görülmektedir. Dağdemir (1998) Türkiye'nin de dahil olduğu 56 farklı ülkede gelir dağılımında adaleti, gini katsayısı, kamu harcamaları, faiz ve enflasyon ilişkisini kullanarak ölçmüştür. Çalışmasının sonucu olarak; kamu harcamalarının artmasının adaletsizliği azalttığı, faiz ve enflasyonda meydana gelen artışların ise adaletsizliği arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu konuyu destekler nitelikte yapılan bir diğer çalışma ise Bükey ve Miraç (2017) gelir dağılımıyla ilişkili olan büyüme, küreselleşme, enflasyon, vergi ve faiz politikalarının etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada büyüme ve vergi politikalarının etkisi istatistiksel olarak anlamsız tahmin edilmiş olup, küreselleşme, enflasyon ve faiz oranlarının adaletsizliği arttırdığı ortaya konmuştur.

Tablo 3'te Türkiye'de 2010-2019 yılları arasında enflasyon ile gini katsayısı rakamlarına yer verilmektedir. Tablo incelendiğinde enflasyon rakamlarının özellikle 2017 yılı itibariyle yükselmeye başladığı görülmektedir. Enflasyondaki bu yükselmeyi gini katsayılarının da takip ettiği ortadadır. 2019 yılında enflasyon %11.84 olarak gerçekleşmiş olup 2018 yılındaki %20.30 olan enflasyon ile karşılaştırıldığında ciddi bir düşüşün yaşanmış olduğu görülmekte ve bu durum 2018 yılında 0,403 olan gini katsayısının 2019 yılında 0,387 seviyesine düşmesine yardımcı olmuştur. Tablo 3'te sunulan verilerin yardımıyla enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde gelir dağılımını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Tablo 3. Türkiye'nin Enflasyon ve Gini Katsayı Rakamları (2010-2019)

YILLAR	ENFLASYON (%)	GINI KATSAYISI
2010	6.40	0.380
2011	10.45	0.383
2012	6.16	0.382
2013	7.40	0.382
2014	8.17	0.379

2015	8.81	0.386
2016	8.53	0.396
2017	11.92	0.400
2018	20.30	0.403
2019	11.84	0.387

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 30.01.2021)

1.3.2. Maliye Politikası ve Gelir Dağılımı

Maliye politikası ekonomik ve sosyal olmak üzere iki farklı türden amacı içinde barındırmaktadır. Ekonomik amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Ekonomiyi tam istihdam fiyat seviyesinde tutmak, işsizlik, enflasyon, deflasyon, stagflasyon ve slumpflasyon gibi ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörlerin etkisini en az seviyeye indirerek ekonomide istikrarı sağlamak,
- Kaynak tahsisini iyi bir şekilde planlayıp ülkenin verimliliğini arttırmak,
- Üretimde verimliliği arttırmak ve
- Ekonomik büyüme ve kalkınma sürecine destek verecek hamleler yapmaktır.

Uygulanan maliye politikalarının tek bir sosyal amacı vardır ve bu amaç gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Maliye politikasının sahip olduğu bu sosyal amaç Türkiye Cumhuriyeti anayasasında belirtilen sosyal devletin nitelikleri kısmıyla uyumluluk göstermektedir.

Maliye politikasının hedeflemiş olduğu bu amaçlara ulaşabilmek için ise kullanmış olduğu araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar şu şekildedir;

- Kamu giderlerinin ayarlanmasının yapıldığı harcama politikası,
- Kamu gelirleri içerisinde yer alan vergi oranları,
- Bütçe politikası,
- Borçlanma politikası,
- Gelirler politikası ve
- Özelleştirme politikalarıdır.

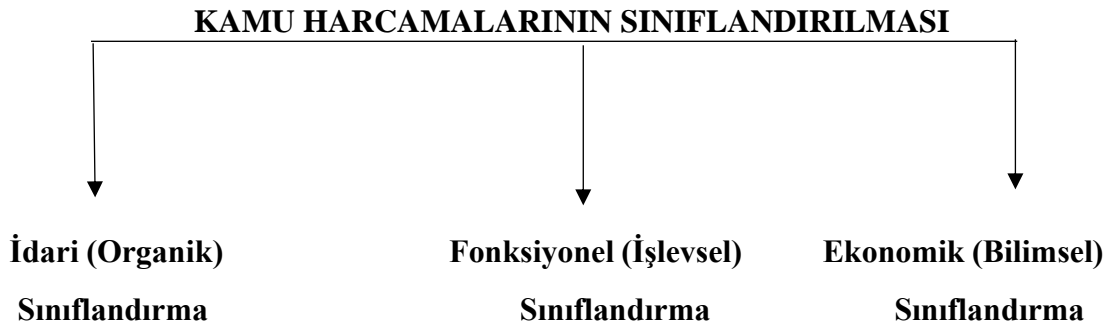
Gelir dağılımının adaletli bir şekilde yapılabilmesi için devletin bölüşüme politikaları ile müdahale etmesi gerektiği günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde genel bir kabul görmüş olup maliye politikası araçları etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Bulut vd., 2019: 248).

1.3.3. Kamu Harcama Politikası

Devletin ülke içerisinde yaşayan vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yapması gereken hizmetlerin karşılığında yapılan harcamalara kamu harcaması denir. Liberal ekonomik görüş ile devletin sadece mali (fiscal) görevinin yanında mali olmayan görevleride üstlenmesi gerektiği görüşü hakim olmuştur. Mali olmayan amaçların kapsamında ise tam istihdam fiyat seviyesinin sağlanması, ekonomide verimliliğin artırılması, gelir adaletinin sağlanması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gibi önemli konular girmekte olup hükümetlerin sürekli olarak kamu harcaması yapmasına neden olmaktadır (Şeker, 2010: 77).

Kamu harcama politikası çeşitli türlerde tanımlanabilmektedir. Kamu harcamasının dar anlamı, sadece merkezi ve mahalli idarelerin yapmış oldukları harcamaları kapsamaktadır. Ancak 5018 sayılı kamu mali yönetim ve kontrol kanununun 3. maddesinde düzenlenmiş olan kamu harcamaları bölümüne göre sadece merkezi idarenin yapmış oldukları harcamalar dar anlamda kamu harcaması sınıfına girmektedir. Geniş anlamıyla kamu harcaması ise merkezi ve yerel idarelerin yanında kamu iktisadi kuruluşları, sosyal güvenlik kurulu, fonlar ve vergi harcamaları gibi tüm kamu kuruluşları tarafından yapılan harcamaları kapsamaktadır (Şeker, 2010:77). Sosyo-Ekonomik olarak tanımı ise devletin toplumsal ihtiyaçları gidermesi, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi, işsizliğin azaltılması, ekonomide oluşabilecek tekelleşme sorunlarını en aza indirebilmek, dışsallıkların negatif yönlerini ortadan kaldırabilmek ve adil bir gelir dağılımı için yapmış olduğu harcamalardır. Yapılmış olan bu tanımlara ek olarak bir de kamu harcamalarının hukuki tanımı bulunmaktadır ve bu tanıma göre, kamu yetkilileri tarafından toplumsal ihtiyaçların giderilmesi için yapılan parasal harcamalara kamu harcaması denir ve bu tanımda önemli olan harcamaların parasal olarak yapılmasıdır.

Kamu harcamaları 3 farklı şekilde sınıflandırılmakta olup bu sınıflandırma Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4. Kamu Harcama Sınıflaması

Milli gelirin toplum içerisindeki çeşitli gruplar içerisinde dağılmasında adaletsizliklerin olduğu bilinmektedir. Bölüşümde yaşanan adaletsizlikleri gidermenin en etkili yolunun eğitim olduğu dünya genelinde kabul görmüş bir anlayıştır. Bireylerin başlangıçta sahip oldukları servet, aile ve çevre koşulları, yetenekleri gibi daha birçok faktör gelir dağılımındaki adaletsizlikleri arttırmaktadır ve toplumun büyük bir çoğunluğu sayılmış olan bu avantajlara sahip olarak dünya'ya gelememektedir. Bireyler eğitim sayesinde başlangıçta yaşamış oldukları dezavantajları avantaja çevirme olanağı bulabilmektedirler. Eğitim adeta bireylerin yeni yetenekler kazanmasını sağlayarak başlangıçta bulunmuş oldukları ekonomik sınıftan daha üst sınıflara geçme fırsatı sunmaktadır (Bigs ve Dutta, 1999: 68). Devletler kamu harcama planlaması yaparken bu harcamaların toplumda alt gelir grubunda bulunan bireylerin daha fazla yararlanmasını sağlayarak maliye politikasının sosyal amacı olan gelir dağılımında adaleti iyileştirme hedefine ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu hedefe ulaşmada eğitime ne kadar miktarda harcama yapıldığı konusu önem kazanmaktadır. Bu nedenden dolayı Tablo 4'de yapılan kamu harcama sınıflandırmaları tanımlamaları yapılırken bu sınıflandırmalara göre yıllar itibariyle Türkiye'de eğitime ne kadar harcama yapıldığı hakkında da bilgiler verilmiştir.

1.3.3.1. İdari (Organik) sınıflandırma ve Milli Eğitim Bakanlığı

İdari, organik veya bir diğer adıyla kurumsal sınıflandırma sadece yapılan kamu harcamalarının hangi kurumlar tarafından yapıldığı ile ilgilenen bir kamu harcaması sınıfıdır. Bu sınıflandırma devletin örgütsel (hiyerarşik) yapısı dikkate alınarak hazırlanmaktadır.

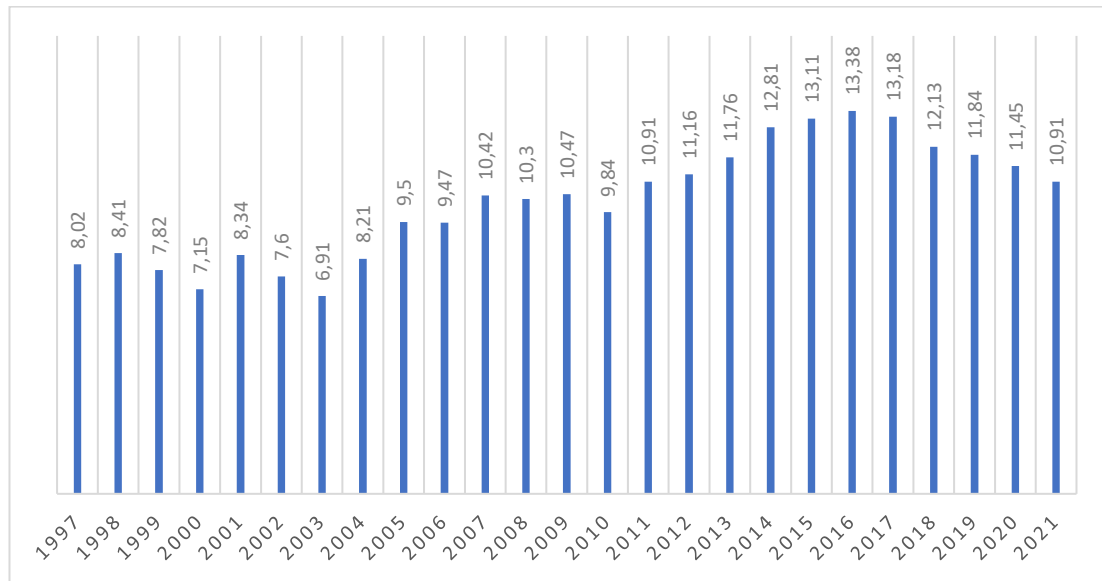
İdari sınıflandırmanın farklı amaçları bulunmakta olup bu amaçlar şu şekildedir;

- Kamu kurumları tarafından yapılmış olan harcamaların yıllara göre değişimlerini izlemek,
- Yapılan harcama miktarları dikkate alınarak kurumlar arası karşılaştıma yapmak,
- Hangi kurumun ne kadar harcama yaptığına dair toplumu bilgilendirmek ve
- Kurumların yapmış oldukları harcama miktarları baz alınarak bir dahaki bütçe dönemine kaynak tahsisi ayarlaması yapmaktır.

İdari sınıflandırmada önemli olan tek şey hangi kurumun ne kadar harcama yaptığıdır. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2020 yılında yapılmış olan harcama miktarı dikkate alınmakta olup bakanlık tarafından hangi alanlara harcama yapıldığı bilgisi sunulmamaktadır. Sınıflandırmanın bu özelliğinden dolayı herhangi bir şekilde fayda-maliyet ya da verimlilik analizi şansı verememektedir. Bu nedenden dolayı idari sınıflandırma geniş kapsamlı olarak kullanılmamakta ve tercih edilmemektedir (Şeker, 2010: 95).

İdari sınıflandırmaya göre yıllar itibariyle T.C. Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçelere bakılabilmektedir. Öncelikle Şekil 3'de 1997-2021 yılları arasında MEB bütçesinin konsolide/ merkezi bütçeye göre oranı gösterilmektedir.

Şekil 3.MEB Bütçesinin Konsolide/ Merkezi Bütçeye Oranı (1997-2021) (%)

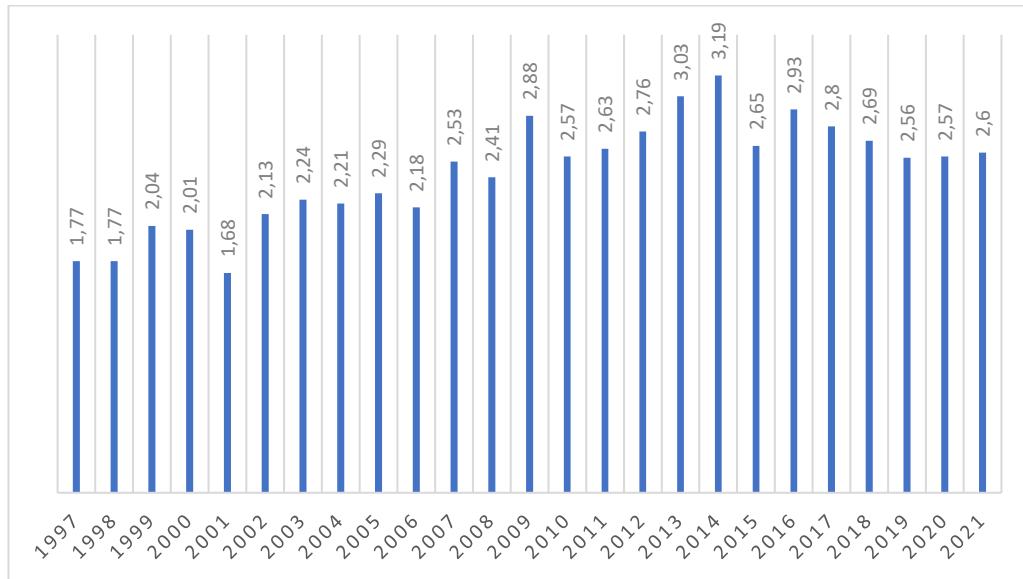

Kaynak: MEB Bütçe Raporu, 2021: 205

Şekil 3'e göre 1997-2003 yılları arasında MEB bütçesinin konsolide bütçeye oranı en çok 1998 yılında %8.41 ile gerçekleşmiş olup bu durumun nedeni 1997 yılından itibaren zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkmış olması gösterilebilmektedir. Bu yıllar arasında en düşük oran ise %6.91 ile 2003 yılında gerçekleşmiştir. 2004 yılı itibariyle MEB bütçesinin merkezi bütçeye oranı artış eğilimine girmiş olup bu eğilim 2016 yılına kadar devam etmiştir ve 2016 yılında son 25 yılın en yüksek oranı olan %13.38'e yükselmiştir. Ancak 2017 yılı itibariyle bu oran düşme eğilimine girmiş olup 2021 yılı itibariyle %10.91'e gerilemiştir.

Şekil 4'de ise MEB bütçesinin 1997-2021 yılları arasındaki GSYİH'ya oranı gösterilmektedir.

Şekil 4.MEB Bütçesinin GSYİH'ya Oranı (1997-2021) (%)

Kaynak: MEB Bütçe Raporu, 2021: 205

Şekil 4 incelendiğinde 1997-2021 yılları arasında MEB bütçesinin GSYİH'ya olan oranı genel olarak %2-3 olarak dalgalanmaktadır. Son 25 yıllık period içerisinde bu oranın en düşük olduğu yıl %1.68 ile 2001 iken en yüksek olduğu yıl ise %3.19 ile 2014'dür . Şekil 4'de aynı Şekil 1.3'de olduğu gibi 2017 yılı itibariyle MEB bütçesinin GSYİH'ya oranı konsolide bütçeye olan oranında meydana gelen düşüşü yaşamış olup 2021 yılı itibariyle %2.6 olarak gerçekleşmiştir.

1.3.3.2. Fonksiyonel (İşlevsel) sınıflandırma ve eğitim harcamaları

Fonksiyonel sınıflandırma yapılmış olan kamu harcamalarının eğitim, sağlık, adalet gibi hangi alanlara yönelik yapıldığı hakkında bilgi vermektedir. Bu sınıflama

türünde hangi kurumun kamu harcaması yaptığı dikate alınmayarak sadece yapılan harcamaların hangi alana yapıldığı dikkate alınmaktadır (Şeker, 2010: 96).

Maliye politikasının araçlarından biri olan kamu harcamaları ile devletler gelir dağılımına müdahale edebilmektedir. Bu durumda yapılan kamu harcamalarının sınıflandırılması önem arz etmekte olup hangi hizmet alanına ne kadar kaynak tahsisi yapılması gerektiği hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir (Şeker, 2010: 96). Fonksiyonel sınıflandırma sisteminin sunmuş olduğu en büyük avantaj farklı alanlara yapılması gereken kaynak tahsisini ortaya koyabilmesidir.

Fonksiyonel sınıflandırmanın ulaşmak istediği bir takım hedefler olup şu şekilde sıralanabilmektedir (Şeker, 2010: 96-97);

-Aynı hizmetin farklı kurumlar tarafından yapıldığı durumlarda yapılmış olan hizmetin kurumlardan ayrı bir şekilde ayrılması ve hesaplanması gerekmektedir. Bu sınıflandırma türü sayesinde işlem rahatlıkla yapılabilmekte olup hizmet tekrarlarının önüne geçilebilmesi hedeflenmektedir. Bu durumun örneği olarak ise eğitim harcamalarını genel olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafında yapılmaktadır ancak diğer kamu kuruluşları tarafından eğitim harcamalarının yapıldığı bilinmekte olup harcamaların kurumlardan bağımsız olarak ayrıştırılması ihtiyacı doğmaktadır.

-Aynı amaca ulaşmak için yapılan hizmetler birleştirilerek kamu harcamalarının miktarını azaltmak,

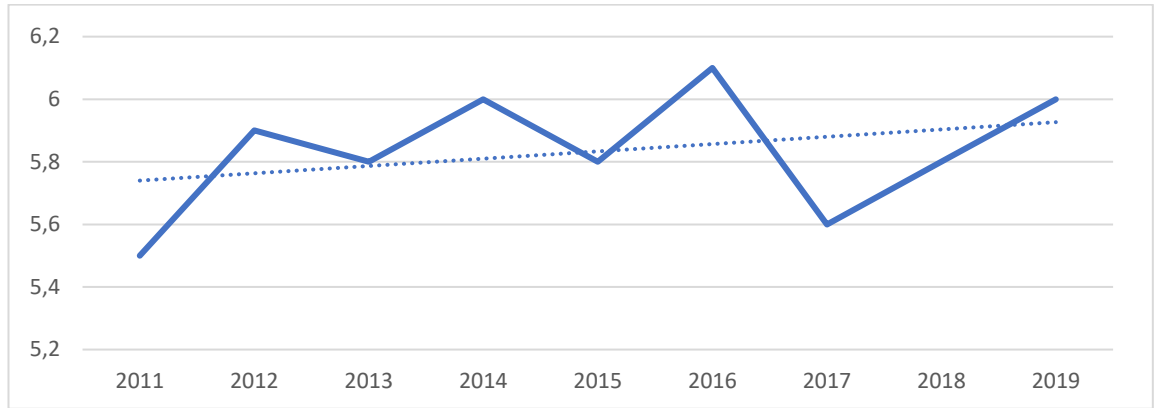
-Kamu harcamaları hakkında topluma bilgi sunmak,

-Ülkelerin ekonomik kalkınma, istikrar ve bütçe planları arasındaki uyum ve birbirlerini desteklemelerini sağlamak ve

-Harcamaların maliyet-fayda veya maliyet-verimlilik analizlerinin yapılmasına fırsat vermek olup fonksiyonel sınıflandırmanın sahip olduğu en üstün özelliğidir.

Eğitim harcamaları fonksiyonel sınıflandırma kapsamına girmektedir. Şekil 5’de Türkiye’de eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı verilmiştir.

Şekil 5. Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (2011-2019) (%)

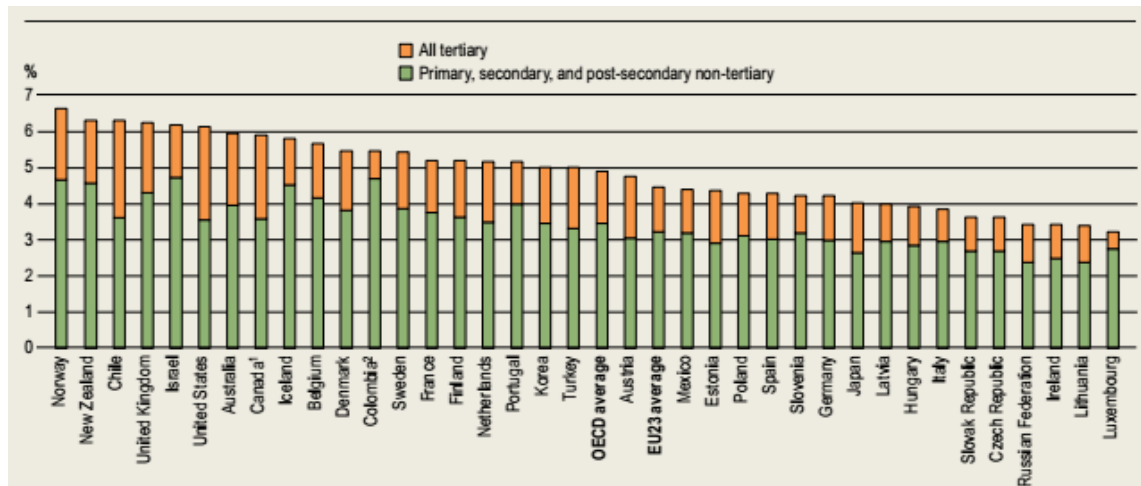

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 04.02.2021)

Şekil 5 incelendiğinde 2011-2019 yılları arasında eğitim harcamalarında bir artış trendi olduğu görülmektedir. Eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payının en yüksek olduğu yıl %6.1'lik oran ile 2016 yılı ve en düşük olduğu yıl ise %5.5 ile 2011 yılıdır. 2017 yılında bu oran neredeyse 2011 yılındaki seviyesine düşmüştür ancak bu yıldan sonra tekrar artış eğilimine girmiştir ve bu durum son yıllarda gelir dağılımının daha adaletli olmasına yardımcı olmuştur.

Şekil 6'da ise OECD ülkelerinde 2017 yılı için eğitim harcamalarının GSYİH içerisindeki payları gösterilmektedir.

Şekil 6.OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (2017) (%)

Kaynak: OECD Education At A Glance, 2020: 284.

Şekil 6'ya Türkiye'de eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı 2017 yılı için OECD ortalamasının üstündedir. 2017 yılında bu pay en yüksek Norveç'de gerçekleşmiştir. En düşük olduğu ülke ise Lüksemburg'dur. Almanya'nın eğitime vermiş

olduğu önem bilinmektedir ve bu şekilde sanayileşmesine destek verebilmiştir. Ancak bu şekilde Almanya'nın eğitime harcadığı payın OECD ülkelerinin ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin eğitime önem vermeye başladığı bu veriler yardımıyla görülebilmektedir.

1.3.3.3. Ekonomik (Bilimsel, İktisadi) sınıflandırma

Bir diğer sınıflandırma türü olan ekonomik sınıflandırma, yapılan kamu harcamalarını ekonomik etkilerine göre ayırmaktadır. Devlet yapmış olduğu harcamalar kanalı ile ekonomide talebi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir (Şeker, 2010: 99). Talebin doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmesinde ise harcamalar **reel** ve **transfer** harcamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yapılan transfer harcamalarının bir karşılığı olmadığı için talebe olan etkileri dolaylı olup ayrıca toplumun alt gelir grubuna yönelik yapıldıklarından gelir dağılımında adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadırlar.

Yapılan reel harcamaların ise talabe olan etkisi doğrudan ve kendi içerisinde üç gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar ise **cari harcamalar**, **yatırım harcamaları** ve **yatırım carisi** veya **kalkınma carisi harcaması** şeklindedir. Yapılan cari harcamaların ödemeleri bir bütçe döneminden fazla olup sunmuş oldukları fayda ise bir bütçe dönemiyle sınırlıdır. Personel, kırtesiye, bakım ve benzeri giderler cari harcama kapsamına girmektedir. Yatırım harcamalarının ise ödemeleri bir bütçe dönemiyle sınırlı kalıp faydaları bir bütçe dönemini aşarak uzun dönemlidir. Proje ve etüt masrafları, taşıt ve demirbaş alımı, büyük çaplı onarım masrafları ve benzeri harcamalar yatırım harcamaları kapsamına girmektedirler.

Yatırım carileri harcamalarının hem ödemeleri hem de sağladıkları faydalar bir bütçe dönemini aşmaktadır. Eğitim ve sağlık alanına yapılan harcamalar bu gruba girmekte olup ülkelerin beşeri sermayelerini arttırma potansiyeli olan harcamalardır. Ülkelerde yatırım carisi harcamaları arttırıldıkça beşeri sermaye stoğunda artışlar yaşanacağı fikri kabul edilmektedir ve bu durum gelir dağılımının toplum içinde daha adaletli yapılabilmesine destek verecektir.

1.3.4. Kamu Gelirleri

Yapılmış olan kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla devlet tarafından cebri olarak ya da olmayarak toplanan gelirlere **kamusal gelirler** denilmektedir. Kamusal gelirlerin de tıpkı harcamalarda olduğu gibi mali ve mali olmayan amaçları

bulunmaktadır. Kamu gelirlerinin mali amacı yapılmış olan harcamaları finanse etmek iken mali olamayan amacı ise gelir dağılımında adaleti sağlamak gibi sosyal ve ekonomik hayatı daha düzenli bir hale getirmektir.

Kamu gelirlerini dar ve geniş olarak iki farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Dar anlamıyla kamu gelirleri sadece merkezi yönetim tarafından elde edilen gelirlere denilmekte olup geniş anlamıyla ise tüm kamu kuruluşları tarafından elde edilen gelirlerdir.

Kamu gelirleri 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu'nun 3. maddesinde düzenlenmiş olup hangi gelir kaynaklarının kamusal gelir sınıfına girdiği detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Kamu gelirlerinin farklı türleri olup bu türlerden bazıları şu şekilde sıralanmıştır;

- Vergiler
- Harç
- Resim
- Şerefiye
- Vergi benzeri (Parafiskal) gelirler
- Senyoraj ve daha birçok gelir kamusal gelir kapsamına girmektedir.

Kamusal gelirlerin sosyal amaçlarından olan gelir dağılımında adaleti sağlamak için kullandığı en etkili araç vergilerdir. Bu nedenden dolayı vergilerin üzerinde detaylı olarak durulması ve açıklanması gerekmektedir.

1.3.4.1 Vergiler ve gelir dağılımı ilişkisi

Vergi; yapılan kamu harcama giderlerini finanse etmek amacıyla devlet tarafından bir karşılığı olmadan ve cebri olarak toplumu oluşturan birey ve kurumlardan toplanan gelirlerdir (Demirgöl, 2018: 120; Pehlivan, 2016: 88).

Vergilerin sahip olduğu özellikler ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Şeker,2010:112-113);

- Cebri (Zorunlu) olarak toplanırlar,
- Devletin egemenlik gücüne dayanarak toplanırlar,
- Karşılıksızdırlar, toplanmış vergiler bireylerin şahsına yönelik harcanmayıp toplum faydasını ön planda tutmaktadır,

- Kesindirler, ödenen vergiler bazı haller dışında devletten geri istenemezler,
- Nakti (parasal) olup başka hiçbir şekilde ödenmeleri mümkün değildir,
- Devletin sürekli ve en önemli gelir kaynaklarıdır.

Vergiler T.C Anayasası'nın 73. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.", "Vergi yükünün dengeli ve adaletli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.", "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır." ve "Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerinin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir" şeklinde ibareler yer almaktadır. 73. Madde maliye politikasının sosyal hedefine işaret ederek vergilerin "ödeme gücü" dikkate alınarak toplanması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Toplanan vergileri genel olarak iki grup içerisinde incelenmektedir. Bu gruplar dolaylı ve dolaysız vergiler olarak adlandırılmaktadır. Dolaylı ve dolaysız vergileri birbirlerinden ayıran özellikler ise ödeme gücü, yansıtılabilme ve belirlilik kriterleridir (Demirgöl, 2018: 120). Bir vergi ödeme gücüne göre belirleniyorsa, vergiyi ödeyecek olan mükellef vergi doğmadan belirlenebiliyorsa ve vergi mükellef tarafından başkalarına yansıtılamıyorsa bu vergi "dolaysız" vergiler kategorisine girmektedir. Ancak, vergi ödeme gücünü dikkate almayıp herkes'ten aynı oranda toplanıyorsa, vergiyi ödeyecek mükellef vergi doğmadan belirlenemiyorsa ve başkalarına yansıtılabiliyorsa bu vergi "dolaylı" vergiler kategorisine girmektedir (Demirgöl, 2018: 121; Noyan ve Avşarlıgil, 2017: 51-52).

Gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız vergiler grubuna girmektedir. Bu vergiler dışında kalanlar ise dolaylı vergiler kapsamına girmektedirler. Dolaylı ve dolaysız vergiler arasındaki farklar ise şu şekildedir;

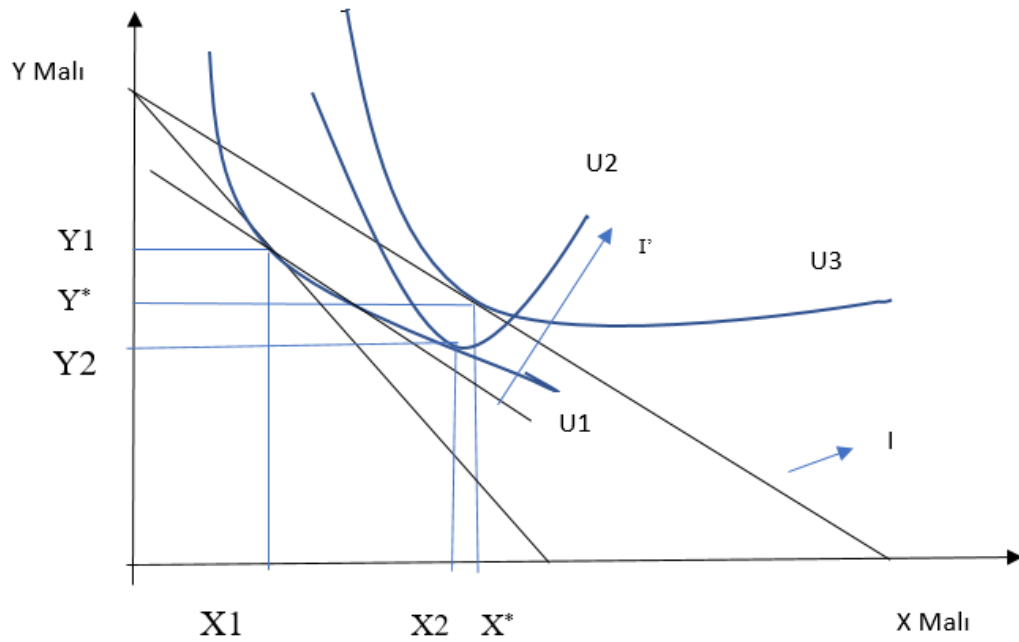
- Dolaysız vergiler yansıtılamadığı, mükellefinin belli olduğu ve ödeme gücüne göre belirlendikleri için dolaylı vergilere göre daha adil olup gelir dağılımında adaleti desteklemektedirler.
- Dolaylı vergilerin tahsili ve idaresinin dolaysız vergilerden daha kolay olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde

kullanılmakata olup vergi gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

- Dolaylı vergiler, vergilerin mükellefe hissettirilmeden tahsil edilebilmesi özelliği olarak adlandırılan mali anestezi yeteneğine sahiptirler ve bu özelliğe dolaysız vergiler sahip olmadıklarından dolayı dolaylı vergiler uygulamada bir avantaj sahibi olmaktadır.
- Dolaylı vergiler marjinal tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli grup ile marjinal tüketim eğilimi düşük olan yüksek gelirlilere aynı oranda uygulanmakta olduğu için bölüşümde adaletsizliği arttırmaktadırlar (Demirgöl, 2018: 121).

Dolaysız vergilerin dolaylı vergilerden daha adil bir vergilendirme çeşidi olduğu bilinmektedir. Bu durumu daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için Şekil 7’de dolaylı ve dolaysız vergi uygulanması durumunda ortaya çıkan durumlar gösterilmektedir.

Şekil 7. Dolaylı ve Dolaysız Vergi Uygulaması

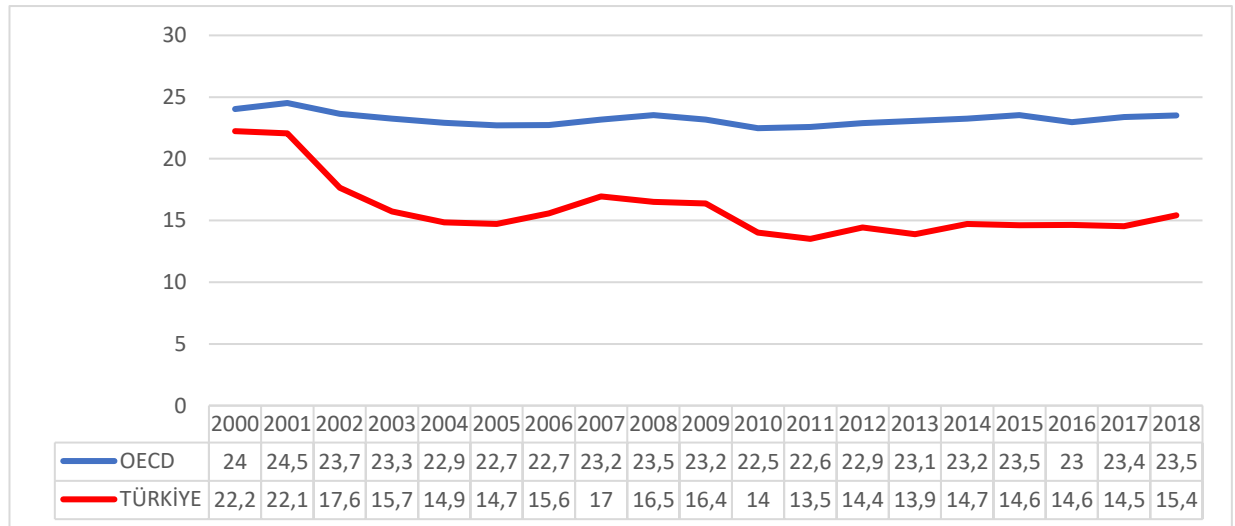

Şekil 7’de başlangıç olarak bireyin (x^*, y^*) miktarlarında iki mal tükettiği gösterilmekte olup fayda düzeyi ise U_3 ’dür. Bireyin sahip olduğu bütçe, $I = P_x X + P_y Y$ şeklindedir. Devlet tarafından X malına tüketilen birim mal başına t_x kadar dolaylı vergi

kapsamına giren bir vergi konulduğunda bireyin yeni bütçesi, $I'' = (P_x + t_x)X + P_y Y$ şeklinde olup bütçe doğrusu dikleşerek sol tarafa kayarak birey iki maldan (x_1, y_1) oranında tüketmiştir ve fayda düzeyide U_1 'e gerilemiştir. X malı üzerine konulan vergi neticesinde hem bireyin geliri azalmış hem de X malı Y malına göre daha pahalı hale gelmesinden dolayı X malı talebi gelir ve ikame etkisi neticesinde daha çok düşmüştür. Devlet X malı üzerinden vergi almayı tüketicinin geliri üzerinden t_x miktarında doğrudan bir vergi aldığı durumda ise bireyin bütçesi, $I'(I - t_x) = P_x X + P_y Y$ olup bütçe doğrusu ilk bütçe doğrusunun paralel sol tarafına kaymıştır ve bireyin iki maldan tüketimi (x_2, y_2) miktarında olmuştur. Bireyin bu durumda fayda düzeyide U_2 seviyesinde gerçekleşmiş ve böylelikle uygulanan doğrudan vergilerin dolaylı vergilerden üstün olduğu bireyin her iki vergi düzeyinde sahip olduğu fayda düzeyiyle ispatlanabilmektedir. Bu durum “Lump-Sum” ilkesi olarak bilinmektedir (Syneder ve Nicholson, 2008: 125).

Türkiye ve OECD ülkelerinde uygulanan dolaylı ve dolaysız vergi oranlarına bakıldığında, OECD ülkelerinde dolaylı vergilerin payının ortalama %30 seviyelerinde iken dolaysız vergiler ortalama %70 seviyelerindedir. Bu durum gelir dağılımında adaleti desteklemektedir. Ancak Türkiye’de dolaylı vergilerin oranı tıpkı diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi %70 seviyelerinde, dolaysız vergiler ise %30 seviyesindedir (Karaca, 2016: 318; OECD, 2015).

Şekil 8. Türkiye ve OECD Ülkelerinde (Ortalama) Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (%) (2000-2018)

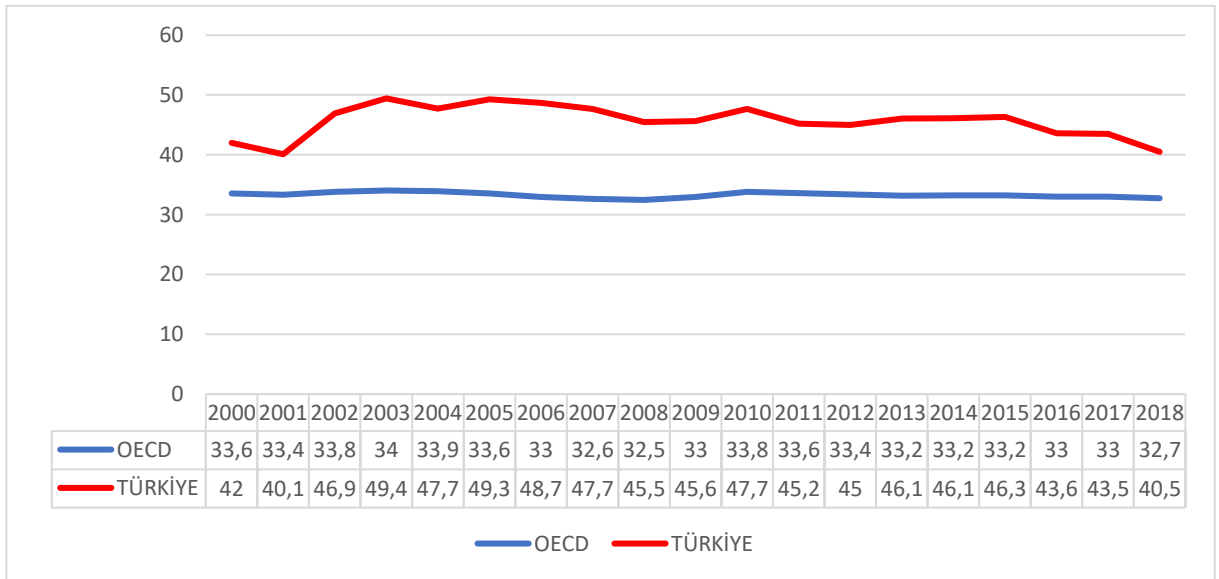
Kaynak: OECD, 2021 (Erişim Tarihi: 05.02.2021)

Şekil 8’de Türkiye ve OECD ülkelerinde (ortalama) dolaysız vergi türü olan gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki yüzdesi 2000-2018 arası dönem için gösterilmektedir.

Şekil 8’e göre Türkiye’de gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı 2000 ve 2001 yılları için %22 seviyelerinde olup OECD ortalamalarına çok yakındır. Türkiye’de 2002 yılı itibariyle gelir vergisinin payı %17 seviyesine düşmüş olup bu yıldan sonraki yıllarda ise %14-16 seviyelerinde dalgalanmıştır. OECD ülkelerinde ise ortalama olarak gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı son 18 yıl içerisinde yaklaşık olarak aynı seviyelerde dalgalanmış olup istikrarlı bir grafik çizmiştir.

Şekil 9’da Türkiye ve OECD ülkelerinde (ortalama) dolaylı vergiler kategorisinde olan mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki yüzdeleri 2000-2018 arası dönem için gösterilmektedir.

Şekil 9. Türkiye ve OECD (Ortalama) Ülkelerinde Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (%) (2000-2018)

Kaynak:OECD,2021 (Erişim Tarihi: 05.02.2021)

Şekil 9 incelendiğinde son 18 yıllık dönemde OECD ülkelerinde uygulanan mal ve hizmetlerden alınan vergilerin tüm vergiler içerisindeki payı %32-33 seviyelerinde seyretmektedir ve Türkiye ile karşılaştırıldığında daha düşük oranlarda olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise 2000 yılında mal ve hizmetlerden alınan vergilerin oranı %42 ve 2001 yılında ise %40.1 olup 2002 yılından itibaren büyük bir sıçrama yaşanarak %46 seviyelerine yükselmiştir. 2016 yılı itibariyle bu oran %43 seviyelerine düşmüştür.

2018 yılında ise 2001 yılındaki %40 seviyelerine geri dönmüştür. Bu şekil yardımıyla Türkiye’de uygulanan dolaylı vergi oranının OECD ülkelerinin ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

1.3.5. Kamu Harcamaları ve Gelirlerinin Gelir Dağılımına Etkisiyle İlgili Çalışmalar

Yapılan kamu harcama ve gelirlerinin gelir dağılımına olan etkisini araştıran çok sayıda çalışma yapılmış olup ortak bulunan sonuç ise kamu harcama politikalarının bölüşümde adaleti daha fazla desteklediği kamu gelirlerinden olan vergilerin ise etkisinin kısıtlı olduğudur (Bulut vd., 2019: 254).

Prasad (2008) tarafından yapılmış olan çalışmada, Latin Amerika’daki 6 ülke ile OECD ülkelerinde uygulanan kamu harcama ve gelirleri politikalarının bölüşüme olan etkilerini panel veri analizi yöntemini kullanarak incelemeye çalışmıştır. Sonuç olarak dolaylı vergilerde meydana gelen %1’lik artışlar gini katsayısını %0.5 oranında artmasına sebep olurken dolaysız vergilerdeki %1’lik artışlar ise gini katsayısını %0.6 oranında azalmasını sağlamaktadır. Ayrıca çalışmada gelişmekte olan ülkelerde uygulanan dolaylı vergi oranlarının yıllar itibariyle artış eğiliminde olduğu üzerinde durulmuştur.

2010 yılında Sameti ve Rafie çalışmalarında İran ile bazı Doğu Asya Ülkelerinde 1990-2006 yılları arasında bu ülkelerde uygulanan vergilerin büyüme ve gelir dağılımı üzerine etkilerini incelemişlerdir. Uygulanan dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerinde olan etkisi istatistiksel olarak anlamsız çıkmış olup dolaysız vergilerin gini katsayısını azaltıcı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca yapılan kamu harcamalarının gelir dağılımı adaleti üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Martinez-Vazquez vd. tarafından 2012 yılında yapılan çalışmada 1970-2009 yılları arasında 150 ülkede uygulanan vergi ve kamu harcama politikalarının gelir dağılımı üzerinde olan etkileri incelenmiştir. Uygulanan dolaylı vergilerin bölüşümde adaletsizliği arttırdığı dolaysız vergilerin ise adaletsizliği azaltıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yatırım carileri kapsamına giren eğitim ve sağlık alanına yönelik yapılan harcamaların ise gelir dağılımı adaletini arttırıcı etkisi olduğu belirtilmiştir.

2015 yılında Çevik ve Correa-Caro tarafından yapılan çalışmada ise Çin ve BRIC ülkelerinde uygulanan maliye politikalarının 1980-2013 yılları arası için gelir dağılımına olan etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucu literatürde bulunan çoğu çalışmanın aksine

yapılan kamusal harcamaların gelir dağılımı adaletsizliğini arttırdığını uygulanan vergi politikalarının ise adaleti daha fazla arttırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Balseven ve Tuğcu tarafından 2017 yılında yapılan çalışmada 30 gelişmiş ülke ile 17 gelişmekte olan ülkede uygulanan maliye politikasının gelir dağılımı üzerine etkisi panel veri yöntemiyle araştırılmıştır. Sonuç olarak ise gelişmekte olan ülkelerde uygulanan vergi politikaları bölüşümde adaleti arttırırken gelişmiş olan ülkelerde ise kamu harcama politikaları gelirin daha adil yapılmasına imkan vermektedir.

2018 yılında Demirgöl tarafından yapılan çalışmada 1980-2014 yılları arasında Türkiye’de uygulanan dolaylı ve dolaysız vergi oranlarının bağımlı değişken olarak seçilen gini katsayısı üzerine olan etkisi ARDL modeli kullanılarak test edilmiştir. Sonuç olarak, dolaysız vergilerde yapılan %1’lik artışın gini katsayısını %0.05 azaltırken dolaylı vergilerde yapılan %1’lik artış ise gini katsayısını %0.10 oranında arttırmaktadır.

Teyyare ve Sayaner 2018 yılındaki çalışmalarında Türkiye’de En küçük kareler yöntemini kullanarak kamu harcamalarının, vergilerin ve kurumsal kalitenin gelir dağılımına olan etkisini 1990-2016 yıllarını kapsayan dönem için incelemiştir. Uygulanan vergi, kamu harcamaları ve kurumsal kalitede bir artışın yaşanması durumunda bölümde adalet artarken devlet tarafından yapılan boçlanmadaki artışların adaletsizliği arttırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2019 yılında Bulut vd. tarafından yapılan çalışmada ise 2000-2015 yılları arası için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan maliye politikalarının gelir dağılımına olan etkisi panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre ise uygulanan maliye politikalarının etkinlikleri ülkelerin gelişmişlik durumlarına göre değişmekte olup gelişmiş ülkelerde kamu harcama politikalarının gelişmekte olan ülkelerde ise vergi politikalarının gelir dağılımında adaleti desteklemektedir.

1.3.6. Gelirler Politikası

Maliye politikasının bir diğer aracı olan gelirler politikası ise bölüşüm sonucunda ortaya çıkan ücret, rant, kar ve faiz geliri sahiplerinin gelirlerinin devlet tarafından doğrudan değiştirmek için yapılan politikadır. Örneğin, taban ve tavan fiyat uygulamaları ve asgari ücret gibi politikalar gelirler politikası kapsamına girmektedirler.

Gelirler politikasının kapsamına girmekte olan asgari ücret uygulaması gelir dağılımının daha adaletli yapılabilmesi için önem arz etmektedir. Bu nedenden dolayı öncelikli olarak ücret kavramı tanımlanmalı sonra ise asgari ücret üzerinde durulmalıdır.

1.3.6.1 Ücret

22.05.2003 tarihinde kabul edilen 4857 sayılı iş kanununun 32. maddesinde ücret şu şekilde tanımlanmaktadır; “Genel anlamda ücret bir kimseye bir iş karşılığında iş veren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır.”

T.C. Anayasası'nın 55. maddesinde ise ücret'in tanımı; “Ücret emeğin karşılığıdır.” şeklinde yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir devlet olması nedeniyle bu alan için ulaşmak istediği hedefler arasında toplum içerisinde adil bir ücretlendirme yapısının kurulması da vardır. Bu durum T.C. Anayasası'nın 55. maddesinde şu şekilde açıklanmaktadır; “Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.”

Milli gelirin üretim faktörleri arasında adil bir şekilde dağılması gelir dağılımı adaleti için önemli bir rol oynamaktadır. Dünya genelinde ülkeler ücret konusuna önem vermektedirler. Bu konunun önem kazanmasına sebep olan bir diğer etken ise özellikle sanayi devriminden sonra ülkelerde ücret geliri elde edenlerin sayısının artmasıdır (Öçal ve Karaalp Orhan, 2018: 648). Ücret geliri elde edenlerin geliri sabit olup ayrıca bu geliri ekonomide yaşanabilecek herhangi bir olumsuz duruma karşı koruma olanakları çok zayıftır. Böylelikle devletlerin sosyal bir amacı olarak ücret geliri sahiplerinin diğer gelir grupları karşısında yaşamış oldukları bu dezavantajı en aza indirerek gelir dağılımının daha adaletli yapılabilmesine olanak sağlamaktır.

1.3.6.2 Asgari ücret

Gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılabilmesi için toplumda emek faktörünün geliri olarak nitelendirilen ücretin belirli bir seviyenin üstünde kalması gerekmektedir (Ersezer, 2006: 256). Asgari ücret; çalışanlara iş verenler tarafından ödenmesi gereken minimum orandaki miktarı belirlemek olup ayrıca sosyal hayatın bir getirisi olan temel ihtiyaçları karşılayabilme ve toplum içinde sahip olunması gereken asgari ihtiyaçları karşılayabilmek için belirlenen önemli bir gelirler politikası aracıdır (Öçal ve Karaalp-Orhan, 2018: 649; Tokol, 2000: 162; Işığışık, 2014: 162-163).

Asgari ücret uygulaması ile toplumu oluşturan bireyler arasındaki gelir farklılıklarını en aza indirmek ve gelir dağılımı adaletsizliği sonucunda yaşanabilecek olan toplumsal sınıflar arasındaki geçimsizliği ortadan kaldırarak ülke genelinde bir barış ortamı sağlanması hedeflenerek ülkenin bir bütün halinde kalkınıp gelişmesi amaçlanmaktadır (Öçal ve Karaalp-Orhan, 2018: 649; Çiçek, 2013: 9-13).

Asgari ücret geliri elde edenlerin gelir vergisi ödemelerinde devlet tarafından **en az geçim indirimi** (AGİ) uygulanmaktadır. Bu sayede kişilerin vergi sonrasındaki gelirlerinde aşırı miktarda azalma olmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Ancak 1980 öncesi dönemde belli bir ücret seviyesine kadar gelir vergisi tahsisi yapılmamakta ve böylelikle gelir dağılımında adaleti daha fazla destekler bir nitelik taşımaktaydı. Bu nedenden dolayı literatürdeki çoğu yazar tarafından asgari ücret elde edenlerden herhangi bir şekilde gelir vergisi tahsilinin yapılmaması gerektiği belirtilmekte olup bu durumun bölüşümde adaleti daha fazla destekleneceği fikri ağır basmaktadır.

Ülkelerde asgari ücret belirlenirken işçi sendikalarının gücü önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü işçileri işverenlerin katı tutumlarına karşı korumaktadırlar (Ersezer, 2010: 258; Lordoğlu ve Törüner, 1995: 91). İşçi sendikalarının gücü gelişmiş olan ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha büyüktür.

Asgari ücret iş verenlerin önemli bir maliyet kalemini oluşturmaktadır. Bu sebep ile asgari ücretin belirlenmesinde iş verenler kendilerine en az oranda maliyet oluşturacak bir bedeli ödemek ister iken işçiler ise kendi hayat standartlarını yükselticek bir ücret talebinde bulunurlar ve böylelikle iki taraf arasında bir çıkar çatışması yaşanmaktadır. Asgari ücret belirlenmelerinde genellikle devlet üçüncü taraf olarak katılır. Devletin katılma sebebi ise işçilerin iş veren karşısında daha güçsüz kaldıkları için, işçi tarafının haklarını savunan bir tarafta olmaktır (Ersezer, 2010: 258).

Türkiye’de asgari ücret belirleme görevi Asgari Ücret Belirleme Komisyonu’na verilmiş olup bu komisyon 5 kişi devleti, 5 kişi işverenleri ve 5 kişi de işçileri temsil etmek üzere 15 kişiden oluşmaktadır. Komisyonda alınan kararlar ise oy birliği ilkesi ile alınmaktadır (Öçal ve Karaalp-Orhan, 2018: 657).

Türkiye’de 2014 yılına kadar olan dönemde asgari ücret 16 yaşından küçük olanlar için farklı oranlarda hesaplanmaktaydı ancak 2014 yılı itibariyle bu uygulamadan vazgeçilerek tek bir asgari ücret belirlenmesi yöntemi devam etmektedir.

Tablo 5’de 2015-2021 yılları arasında Türkiye’de asgari ücretin net miktarı ve yıllar itibariyle artış oranları gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de Asgari Ücret (Net) ve Artış Oranları (%) (2015-2021)

YILLAR	ASGARI ÜCRET (NET)	ARTIŞ (%)
2015	1.000,54	12
2016	1.300,99	30
2017	1.404,06	8
2018	1.603,12	14.17
2019	2.020,90	26
2020	2.324,71	15.05
2021	2.825,90	21.56

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Yıllar İtibariyle Net ve Brüt Asgari Ücretler (Erişim Tarihi: 10.02.2021)

Tablo 5 incelendiğinde Türkiye’de asgari ücrette en fazla artışın olduğu yıl %30’luk oranla 2016 yılında gerçekleşmiştir. 2016 yılından yılından sonra olan en fazla artışlar ise %26 ile 2019 ve %21.56 ile 2021 yıllarıdır. Asgari ücrette yapılacak artışların gelir dağılımı adaletine destek vereceği bilinmektedir. Bu yönde atılacak adımların ülke vatandaşlarını yoksulluk gibi kötü durumların içerisinde kurtarılması için de önem arz etmektedir.

1.4. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Gelir Dağılımına Etkisi

Ekonomik olarak büyüme ve kalkınma tüm ülkeler için önemli olan iki konudur. Genellikle büyüme ve kalkınma aynı anlama gelen iki kavram olarak düşünülmesine karşın bu iki kavram birbirlerinden farklı anlam ve amaçlara sahiptirler. Ekonomik olarak büyüme en temel anlamıyla, ülkelerin sahip olmuş oldukları milli gelirlerini artması anlamına gelen nitel bir kavramdır. Büyümenin en temel amacı ise ülkelerin milli gelirlerini her geçen yıl arttırarak kişi başına düşen milli geliri yükseltmektir. Ekonomik kalkınma ise nitelikli bir kavramdır ve ülkelerde yapılacak olan sağlık, eğitim, adalet, ulaşım, alt yapı çalışmaları, kültürel ve tarihi bilgi birikimi, suç oranlarının düşürülerek toplumsal huzur ortamının sağlanması, ekonomik büyüme sonucunda arttırılan gelirin üretim faktörleri arasında adil bir şekilde bölüşümü gibi daha bir çok konuyu kapsamı altına almaktadır. Bu durumlara ek olarak kalkınma ile yapılacak olan ilerlemelerin bir daha geriye dönülmeksizin yapılması da bu kavramı daha önemli bir hale getirmektedir.

Ekonomik kalkınmanın bir diğer tanımını ise Kaynak (2011) şu şekilde yapmaktadır; “Bir ülkenin üretim yapısının yüksek katma değerli ürünler üretecek biçimde dönüştürülmesi ve ortaya çıkan ürünün o toplumu oluşturan gelir grupları arasında adaletli bir şekilde dağıtılarak yaşam standartlarının yükseltilmesidir.” (Kaynak, 2011: 77).

Ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları farklı anlam ve amaçlara sahip olsalarda birbirlerine bağımlı olan kavramlardır. Bu bağımlılık ise ülkelerin hedeflemiş oldukları kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri için finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu finansman kaynağını ise ekonomik büyüme yolu ile elde edebilmektedirler. Bu neden ile büyümesiz bir ekonomik kalkınmanın olabilmesi imkansız bir durum haline gelmektedir. Ancak bu durumun tersi olan kalkınmasız ekonomik büyümenin olmasıdır ve dünya genelinde çoğu ülkede örneği mevcuttur. Büyüme ve kalkınma arasındaki olan ilişki için en temel olarak büyüme kalkınma için bir olmazsa olmazdır ve ekonomik büyüme sonucunda elde edilmiş olan gelir ülkenin eğitim, sağlık, adalet veya alt yapısını geliştirmesi gibi kalkınmaya yönelik alanlarda kullanılması ülke ne kadar büyürse büyüsün kalkınmasını gerçekleştiremez. Ülkeler büyüme ile kalkınmayı gerçekleştirebilirlerse bu durumun getirdiği en önemli pozitif katkı ise gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılabilmesine olanak sağlamasıdır (Arslan, 2013: 47).

Ekonomik kalkınmada önemli olan bir diğer husus ise **sürdürülebilirlik** kavramıdır. Bu kavramın önemli olmasındaki neden ise ülkelerin kalkınmaları için bir ön koşul olan büyümeyi sağlayabilmeleri için doğal kaynakların aşırı bir kullanım durumu olmaktadır ve bu durumun gelecek nesiller için olumsuzluklar oluşturacağıdır. Ancak bu noktada iki farklı görüş var olmakta olup ilk görüşe göre ülkelerin büyüme hızlarının yavaşlatılarak doğal kaynaklara verilen tahribatı en aza indirilmesi gerektiği iken diğer görüşe göre insanlar tarafından yapılmış olan doğal kaynaklara artan etraf kaynaklar sayesinde doğal kaynakların aşındırılması gelecek zaman içinde en aza indirilebileceğinden dolayı büyüme hedeflerine aynı şekilde devam edilmesidir.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri 2015 yılında UNESCO tarafından belirlenmiş olup 17 madde halinde sıralanmıştır. UNESCO tarafından belirlenen hedefler 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. 10. madde eşitsizliğin azaltılmasıyla ilgili olup bu madde kapsamına giren ilk hedef şu şekildedir; ülkelerde toplumu oluşturan en

alt gelir seviyesine sahip %40'lık kesimin 2030 yılına kadar olan 15 yıllık dönem içerisinde gelirinde yaşanacak olan artış oranının ülkelerin milli gelirlerinde yaşanan ortalama artışının üzerinde olması hedeflenerek gelir dağılımındaki adaletsizliği en aza indirmek amaçlanmıştır (UNESCO).

Kalkınma ile gelir dağılımı arasındaki ilişki incelendiğinde ise kısa vadede kalkınma'nın gelir dağılımı adaletsizliğini arttırdığı hakkındaki görüş ağır basmakta olup ayrıca kalkınmanın istenilen aşamaya gelebilmesi için bölüşümde adaletsizliğin bir süreliğine artması gerektiği fikri hakimdir. Bu durumun nedeni olarak ise özellikle gelişmekte olan ülkeler kalkınmalarını gerçekleştirememiş ülkelerdir. Ayrıca bu ülkelerde ciddi oranda tasarruf açığı bulunmaktadır. Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için vergi sisteminde dolaysız vergilere ağırlık verilmesi gerektiği bilinmektedir. Bu durum kalkınmasını tamamlamış olarak nitelendirilen gelişmiş ülkelerde bu şekilde uygulanmaktadır. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde dolaysız vergi oranları arttırıldıkça vergi yükü toplumun marjinal tasarruf eğilimi yüksek olan üst sınıfta daha fazla olduğu için bu durum ülkelerdeki yatırım oranlarını negatif yönde etkilemektedir. Bu sebep ile birçok iktisatçı tarafından gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerini tamamlayacakları süreye kadar mal ve hizmetler üzerinden alınan dolaylı vergi oranlarının arttırılması dolaysız vergi oranlarının ise düşürülerek önce ülkedeki tasarruf miktarını sonrada yatırımların desteklenmesi fikri savrulmaktadır. Ancak dolaylı vergilerde yapılacak olan artışlar toplumun marjinal tüketim eğilimi yüksek olan alt gelir sınıfının gelirlerini daha fazla azaltacağı ve üst gelir grubunun tasarruf oranlarının artmasının da etkisiyle gelirlerinde yaşanacak artışlar sonucunda gelir dağılımında adaletsizlik artacaktır. Uzun vadede ise ülkeler kalkınma süreçlerini tamamladıkça bu negatif durum tersine dönmeye başlayarak gelir dağılımındaki adaletsizlikler azalır ve böylelikle kalkınmanın getireceği en önemli katkı olan bölüşümde daha adaletli bir ortam sağlanmış olur.

Gelir dağılımının büyüme ile olan ilişkisi de tıpkı kalkınma ile olduğu gibi kısa vadede negatif iken uzun vadede pozitif bir ilişki vardır. Bu durumu en iyi açıklayan ise "Kuznet'in Ters U Hipotezi"'dir. Kuznet'e göre ülkelerde büyümenin başlangıç aşamasında gelir dağılımında adaletsizlikler artar ancak büyümenin sonraki evrelerinde adaletsizlikler durgunlaşmaya ve sonrasında da azalmaya başlayacaktır. Bu konu ile ilgili yapılmış olan birçok çalışma incelendiğinde, bu hipotezin doğru olduğunu kanıtlayan çalışmalar olduğu gibi doğru olmadığını söyleyen çalışmalarında mevcut olduğu

görülmektedir. 1980 sonrası dünyasına bakıldığında neo-liberal politikaların hakim olduğu görülmekte olup ayrıca bu politikalara göre de büyüebilmek için belirli bir süre gelir dağılımı adaletsizliğine katlanılabileceği görüşü hakimdir (Arslan, 2013: 48).

Genel olarak bakıldığında ise ekonomik kalkınma ve büyümenin gelir dağılımı adaletine olan etkileri kısa vadede negatif sonuçlar doğurmakta iken uzun vadede pozitif olduğu yorumu yapılabilmektedir. Özellikle kalkınma kavamının bölüşümde adaletin sağlanabilmesinde olmazsa olmaz bir yapı taşı olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM VE HANEHALKI İŞGÜCÜ ANKETİ

2.1. Bilgi Toplumu, Beşeri Sermaye ve Eğitim

Ekonomik hayatın tarihine bakıldığında üç önemli dönemin var olduğu görülmektedir. Bu dönemlerin birinci sırada yer alan tarım toplulukları olup bu dönemde insanlar önemli besin maddelerini ve hayvanlarını topraktan elde edebildikleri için bulunmuş oldukları coğrafi bölgelere egemen olma güdüsü hakim olmuş ve yerleşik bir hayat tarzını benimsemişlerdir. Bu durum varlığını 18. yüzyılda yaşanan sanayi devrimine kadar sürdürmüştür. Sanayi devrimiyle birlikte üretimin daha verimli bir hale gelmesiyle ikinci önemli dönem olan sanayi toplumları oluşmaya başlamış olup tarım sektörü eski önemini kaybetmiştir. 20. yüzyıl itibariyle teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde ulaşım ve haberleşme olanaklarının artmasıyla bilginin her zaman ve her yerde ulaşılması mümkün bir hale gelmiş ve bilginin önemi herşeyin önüne geçmiştir. Bu durum sebebi ile artık Dünya’da sanayinin de ötesine geçen bilgi toplumları oluşmaya başlamıştır (Kocacık, 2003: 1-2).

Bilgi toplumuna geçiş hızı bütün ülkeler için aynı seviyede değildir ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilidir. ABD’nin 1967 yılında elde etmiş olduğu sosyal milli gelirinin yaklaşık olarak %25’i teknolojik ürünler, işletme ve dağıtım aracılığıyla oluştuğu için bilgi toplumu olarak adlandırılmaktadır (Kocacık, 2003: 2; Erkan, 1998: 71). ABD’nin çok erken bir dönemde bir üst statüye geçebilmiş olması ilgi çekicidir.

Bilgi toplumu veya diğer bir adlandırma ile bilgi ekonomisine geçen ülkelerin sanayileşmelerini tam olarak tamamlayan gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Bu durumu bir merdivenin basamaklarını çıkmaya benzetebiliriz. İlk basamak tarım sektörü ikinci basamak sanayi sektörü ve son basamak ise bilgi ekonomisidir. Bu durum ABD ekonomisinde şu şekilde olmuştur; 1850 senesinde ABD’de nüfusun %66’sı tarım sektöründe istihdam ediliyor iken 1990’da bu sayı %3’e gerilemiştir (Yıldırım,2004: 110). Türkiye’nin durumuna bakıldığında ise sanayileşmesini tam olarak tamamlayamamıştır. Bu durum nedeniyle ikinci basamak olan sanayi sektörünü pas geçip bilgi toplumuna geçme gayreti vardır. Ancak bu durum zordur. Çünkü bilgi toplumu temelini sanayi’den alır ve sanayileşme sürecini tam olarak gerçekleştiremeyen ülkeler bilgi toplumuna geçemezler. Bu yüzden Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler öncelikle

sanayileşmelerini tam olarak gerçekleştirerek bilgi ekonomisi için gerekli atılımları yapmalıdır (Kocacık, 2003: 8).

Bilgi ekonomisinin ne anlama geldiğini açıklayan genel bir tanım bulunmamakla birlikte herhangi bir şekilde teorisi de mevcut değildir. Diğer ekonomik sistemlerdeki girdiler emek ve sermayedir. Bilgi ekonomisindeki temel girdi bilgidir ve bilgi seviyesi arttıkça verimlilikte artan bir oranda artmaktadır (Yıldırım, 2004: 109).

Bilgi ekonomisine geçebilmeyi başarmış olan ekonomilerde üretilen mal ve hizmetler farklı özelliklere sahiptirler ve bazıları şu şekildedir (Yıldırım, 2004: 111);

- Yazılım, veri depolama ve kullanma
- Elektro manyetik sinyaller
- Otomobil sanayi (Otonom sürüş özelliği yüksek olan)
- Tıp (DNA, Molekül tarama ve hızlı tanı özellikleri)
- Hızlı haberleşme olanakları sağlama ve Fiber İnternet

Bilgi toplumu ile sanayi toplumu arasındaki en temel fark ise sanayi toplumunda bir malı üretebilmek için sadece üretiminin nasıl yapıldığını öğrenmek yeterlidir. Ancak bilgi toplumunda üretilen mal ve hizmetlerden de anlaşılacağı üzere nasıl üreteceği önemli olmayıp teknolojinin nasıl elde edileceği ve kullanımı önemli bir rol üstlenmektedir (Kocacık, 2003: 8; Sadıklar, 1995: 112-113). Teknolojiyi bulan ve kullanan ülkelerin özelliklerine bakıldığında ise hepsinin sanayileşme süreçlerini tam olarak tamamlamış oldukları görülmektedir (Kocacık, 2003: 7; Erkan, 1998: 214).

Bilgi ekonomisinde önemli olan hususun teknolojiyi üretip kullanma becerisi olduğu bilinmektedir. Teknolojinin üretilip kullanılabilmesi için ise bu konuda yetkin olan kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada bir diğer önemli kavram olan **beşeri sermaye** karşımıza çıkmaktadır. Beşeri sermaye en temel anlamıyla, bireylerin sahip olmuş oldukları bilgi ve becerilerin tümüdür (Kibritçioğlu, 1998: 207).

Bir diğer tanıma göre beşeri sermaye, bireylerin sahip oldukları bilgi ve yeteneklerini yeni bilgi ve beceri kazanımlarıyla arttırarak iş gücü piyasasında daha rekabetçi bir duruma gelmek için yapılan yatırımlardır (Akça, 2015: 856; Saxton, 2000). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere beşeri sermaye toplumu oluşturan bireylerin daha verimli bir hale gelebilmesi için yapılan yatırımlardır. Söz konusu yatırımlar ise genel olarak eğitim ve sağlık alanlarına yöneliktir.

Ülkelerin büyüme ve kalkınma olamak üzere iki önemli hedefi olduğu bilinmektedir. Büyüme modellerine bakıldığında içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. Dışsal büyüme modellerinde ülkelerin sahip oldukları teknoloji'nin nereden geldiği bilinmemektedir ve dışsal bir girdi olarak kabul edilmektedir. Dışsal modellerde teknoloji için Türkçesi **cennetten düşen hurma** (Manna From Heaven) tabiri kullanılmaktadır. Ancak dışsal modellerdeki bu tanımlamanın gerçek hayatta bir kaşılığının olmaması ve teknolojinin de ülkelerin üretim seviyeleri için çok önemli bir girdi olması sebebi ile yeni ekonomik modellerin oluşturulma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İçsel büyüme modelleri olarak adlandırılan yeni büyüme modelleri ise teknolojiyi tıpkı sermaye ve emek gibi bir üretim girdisi olarak modelin içine dahil etmektedir. Bu modellere göre teknoloji üretimde önemli bir rol oynamaktadır. Ülkelerin teknoloji seviyelerini arttırabilmelerinin ön koşulu ise beşeri sermaye yatırımlarını hızlandırmalarıdır. Bu yatırımlara öncülük eden en önemli alan eğitimidir. Toplumdaki bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe yeni bilgiler öğrenmeye olan istekleri artacak ve bu durum yeni bilgilerin ortaya çıkmasına öncülük edecektir.

Beşeri sermaye ve eğitimin önemi hakkında Lucas'ın (1988) görüşü şu şekildedir, ekonomik büyümenin önemli unsurlarından olan beşeri sermaye ve eğitim ikilisine fazla miktarda sahip olan ülkelerde gerçekleşecek olan büyüme oranı diğer ülkelerden çok daha fazladır. Aynı zamanda bu ülkelerde eğitim seviyesinin yüksek olması yeni bilgilerin ve teknoloji seviyesini arttırarak her türlü duruma daha kolay bir adaptasyon ortamı sunmaktadır (Eser ve Gökmen, 2009: 50; Atik, 2006: 47).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki temel farklılıklardan bir tanesi de sahip oldukları beşeri sermaye miktarlarıdır. Gelişmiş olan ülkeler beşeri sermayelerini daha donanımlı bir hale getirmek için eğitim konusuna gereken önemi vermektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise henüz beşeri sermaye konusuna gereken önemi verememektedir (Arı, 2018; 28; Doğan ve Şanlı, 2003: 22).

Beşeri sermaye ile fiziki sermaye farklı anlamlara ve özelliklere sahip kavramlardır. Fiziki sermaye bir malın üretilmesi için kullanılan araç ve gereçlerin tümünü ifade etmektedir. Bu nedenden beşeri sermaye gibi aktif bir yapıya sahip değildir. Bu tanımdan ortaya çıkan en temel sonuç ise beşeri sermayenin nerede ve ne zaman kullanılacağı bilinmemektedir. Ancak fiziki sermaye durağan bir yapıya sahip

olduğundan bu soruların cevapları önceden bilinebilmektedir. Böylelikle bu iki kavram arasındaki en temel fark ortaya çıkmaktadır (Arı, 2018: 30; Keskin, 2012: 78).

Ülkelerin sahip oldukları beşeri sermaye stoklarını arttırmada kullanacakları en etkili yöntem ise eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim sayesinde toplumu oluşturan bireyler bilgi, yetenek, kültür, tarih bilgisi gibi birçok alanda kendilerini daha ileri noktaya taşıyarak hem bireysel faydalarını hem de ortaya çıkan verimlilik artışıyla ülkelerinin bir bütün halinde kalkınıp büyüyebilmelerini sağlamaktadırlar. Günümüz dünyasına bakıldığında bilgiye ulaşmanın ve kullanmanın önemli olduğu bilinmektedir. Bu yeni düzende ülkelerin diğer ülkeler ile yarışabilmesi için beşeri sermaye stoklarını arttırmaları gerekmektedir. Eski dünya düzeninde yer alan emek gücü yerini her alanda beyin gücüne bırakmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yeni dünya düzenine uyum sağlayabilmeleri için eğitim sistemlerini düzeltmeleri gerekmektedir. Gerekli hallerde gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan eğitim sistemlerini örnek almalıdırlar. Ülkelerin eğitim sistemlerini istenilen bir seviyeye taşımaları için belirlenmiş olan 8 politika olup şu şekildedir (Arı, 2018: 30; Kalkınma Bakanlığı, Özel İhtisas Raporu, 2014: 5-6);

- Vizyon ve Liderlik; eğitim sistemi için önemli bir konu olan vizyon kelime anlamı olarak uzun vadede ulaşılmak istenen hedefi ifade etmektir. Dünya genelinde ülkelere bakıldığında 5-10 yıllık süreç içerisinde eğitim sistemlerinde köklü iyileştirmeler yapılabileceğini ifade etmektedirler.
- Yüksek Standartlar; eğitim sisteminde başarı sağlamış ülkelere bakıldığında yüksek hedeflere ulaşmayı amaçladıkları görülmektedir.
- Eşitliğe Adanmışlık; eğitim sistemi içerisinde yer alan tüm bireylere benzer olanakların sağlanabilmesi önemlidir. Böylelikle eğitim herkes için faydalı olabilecektir. Bu durumun bir diğer avantajı ise çocukların ailelerin maddi durumları nedeniyle ortaya çıkan dezavantajlı durumu ortadan kaldırmaktır. Böylelikle eğitimde başarıyı yakalamış olan ülkeler ailevi durumun çocuk üzerindeki negatif etkilerini kaldırabilmişlerdir.
- Yüksek Nitelikli Öğretmen ve Lider; Ülkelerin belirlemiş oldukları eğitim programlarının düzenli bir şekilde işleyebilmesi için öncelikle öğretmenler tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bu hususta başarılı ülkeler öğretmenlerin bilgi seviyelerine ve liyakatlarına dikkat ederek alım yapıp ücretlendirme politikalarına da dikkat etmektedirler.

- Uyumluluk ve Tutarlılık; Belirlenmiş olan eğitim planının uygulanabilmesi için eğitim sistemi içerisinde yer alan en alt seviyeli kişiden en üst seviyeli kişiye kadar uyumluluk olması gerekmektedir.
- Yönetim ve Hesap Verilebilirlik; Eğitim sisteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için herhangi bir olumsuz durumda sorumluların hesap verebilir olması önem taşımaktadır.
- Öğrenci Motivasyonu; Öğrenciler arasındaki en temel fark bazılarının öğrenme konusunda daha yetenekli olmasıdır. Ancak eğitimciler tarafından öğrenciler çalışmanın başarıyı getireceği inancı aşılabilirse öğrencilerin motivasyonu artarak eğitim sisteminin başarısı artacaktır.
- Küresel ve Gelecek Oryantasyonu; Ülkeler küresel olarak eğitim konusunda konumlarını tespit ederek önemli sonuçlar çıkartırlar. Böylelikle gelecek dönemler için gerekli olan hamleleri planlama fırsatı bulabilmektedirler.

Beşeri sermaye kavramında eğitim önemli bir konudur. Ayrıca bireylerin işgücü piyasalarında daha rekabetçi bir konumda olabilmelerini sağlamaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler daha yüksek ücretli işlerde istihdam edilebilme şansını yakalayarak bulunmuş oldukları ekonomik sınıftan bir üst sınıfa geçebilmektedirler. Bu yönüyle eğitim gelir dağılımında etkileyerek bölüşümde adaletsizlikleri azaltabilmektedir (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 54).

Eğitimin işgücü piyasasına olan etkisi oyun teorisinde yer alan **sinyalli oyunlara** benzetilebilir. Bu noktada karşımıza iş gücü piyasası teorilerinden olan **eleme hipotezi** kavramı çıkmaktadır. Eleme hipotezine göre iş verenler işçiler hakkında eksik bilgiye sahiptirler. Bu eksikliği kapatmak için işçilerin sahip olduğu eğitim seviyelerini adeta bir sinyal olarak alıp iş değerlendirmelerini eğitim üzerinden yapmaktadırlar. Eğitimin sinyal olarak alınmasındaki sebep ise bireylerin bir işi yapabilme kapasite ve becerilerini arttıran en önemli unsurun eğitim olmasıdır (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 54).

Eğitimin istihdam ile ilişkisini açıklayan bir diğer önemli kavram ise **kuyruk hipotezi**'dir. Bu hipoteze göre bir iş için sırada bekleyen çok sayıda işçi bulunmaktadır. Eğitim seviyesi sırada bekleyen diğer kişilerden daha yüksek olan bireyler sıranın ön taraflarında bulunmaktadır. İş veren ise tercihini öncelikli olarak sıranın ön tarafında bulunanlardan yana yapmaktadır. Bu durumun nedeni ise işçilerin işe alındıktan sonra o işi yapabilmeleri için gerekli olan ek eğitim programlarıyla bilgilendirilmesi

gerekmektedir. Bu durum iş veren için bir maliyet kalemidir. Sıranın ön tarafında bulunan kişilerin verilecek bu ek eğitim neticesinde alacakları bilgileri sıranın arka tarafında bulunanlara göre daha verimli bir şekilde öğrenip kullanabilme ihtimalleri daha yüksektir. Böylelikle sıranın ön tarafında bulunanlar iş verenler tarafından tercih edilmektedirler (Durkaya ve Hüsnüoğlu, 2018: 55). Sonuç olarak eğitim seviyesinin yüksek olmasının istihdama katılma olanağını arttırdığı görülmektedir.

Eğitim sayesinde toplumun bilgi ve beceri seviyesinin artmasının yanında ülkelerin büyüme ve kalkınma seviyelerinde de önemli artışlar yaşanmaktadır. ABD ekonomisi için 1929-1982 yılları arasını kapsayan amprik bir çalışmanın sonucuna göre bu dönemde ABD milli gelirinde meydana gelen artışın %25'lik bölümü eğitim için yapılan yatırımlar ve ayrılan süredeki artışlardan olduğudur (Arı, 2018: 31; Şimşek, 2006: 12).

Beşeri sermayeyi arttıran en önemli unsur eğitimidir. Ayrıca sağlık ve beyin göçünün de önemli katkıları bulunmaktadır. Sağlık ile beşeri sermaye ilişkisine bakıldığında, 2019 yılının son aylarında ortaya çıkan Corona virüsünün çok kısa bir zaman dilimi içerisinde tüm dünyayı etkisi altına aldığı ortadadır. Bu virüsün etkisiyle dünya genelinde okullarda yüz yüze eğitim askıya alınmıştır ve uzaktan eğitim modellerine geçilmiştir. Eğitimin yanında dünya ticareti de büyük bir sekteye uğrayıp hemen hemen bütün ülkeler ekonomik olarak daralmıştır. Bu virüsün de göstermiş olduğu gibi beşeri sermayenin daha verimli bir hale gelebilmesi için insanların öncelikle sağlıklı bir ortama ve vücut bütünlüğüne sahip olması gerekmektedir. Ülkelerin sağlık sistemlerine yapacakları yatırımlar ile hem ülkelerin kendi toplumları daha sağlıklı olabilecektir hem de çalışma istek ve yetenekleri artacaktır. Ayrıca dünya genelinde sağlıklı bir ortam oluşturularak ülkelerin bir bütün halinde kalkınıp, büyüyebilmeleri sağlanabilecektir.

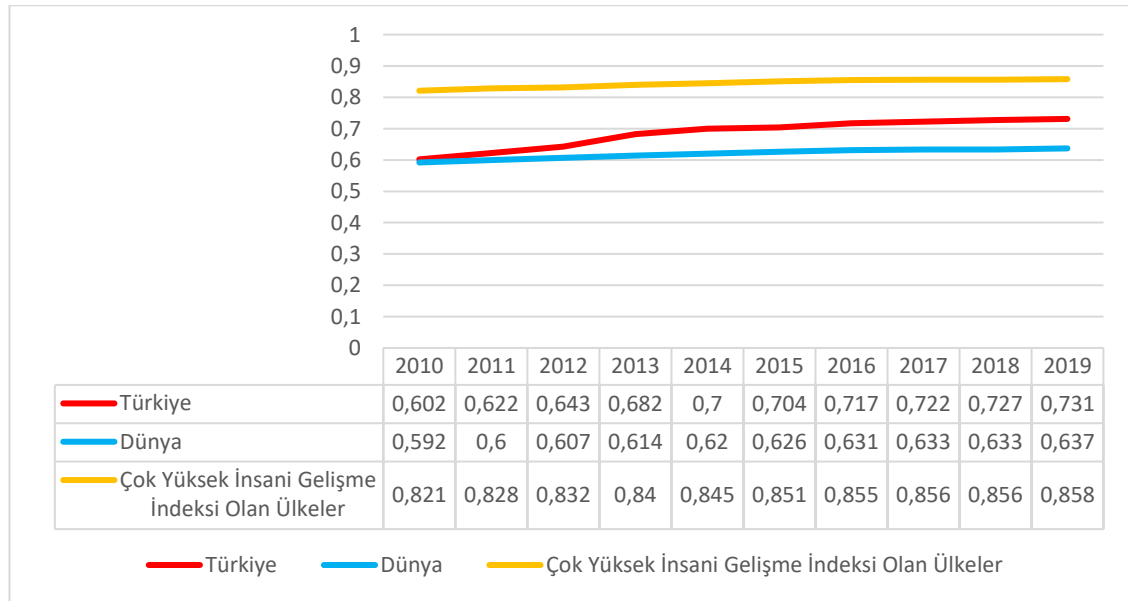
Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından bir tanesi de nitelikli beşeri sermayeye olan gereksinimleridir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında güçlü bir eğitim sistemlerinin var olduğu görülmektedir. Bu sayede beşeri sermaye açığı yaşamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kıt sayıda olan yetişmiş insan gücü daha iyi yaşam standartları ve ücretlendirme nedeniyle gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Bu durum beyin göçü olarak adlandırılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımında yaşanan yüksek adaletsizlikler, hukuk sistemlerinde yer alan eksiklikler, yaşam standartlarının istenilen

seviyelerde olmaması gibi faktörler adeta bir itici güç uygulayıp beyin göçünü hızlandırmaktadırlar. Gelişmiş ülkelere bakıldığında beşeri sermayeye verilen önem çok yüksek bir seviyededir. Böylelikle verimliliği yüksek olan sermayeyi çekebilme potansiyelleri çok yüksektir. Bu sayede hem sanayileşme süreçlerini başarıyla tamamlayabilmiş hem de bilgi ekonomisinin bir gereği olan teknoloji bulup kullanma yeteneklerini geliştirebilmişleridir.

Gelişmekte olan ülkelerin yeni dünya düzeni olarak nitelendirilen bilgi ekonomisinde var olabilmeleri için atmaları gereken ilk adım beşeri sermaye stoklarını arttırmaları ve hatalı politikalarını düzeltmeleridir. Bu sayede ülke içerisinde yetişen nitelikli işgücünün beyin göçü yapması vazgeçtirilebilecektir.

Ülkelerin sahip oldukları beşeri sermaye stoğunu ölçmenin en etkili yolu eğitim verilerine bakılmasıdır. Şekil 10'da Türkiye, çok yüksek insani gelişmişlik indeksine sahip ülkeler ve dünya için 2010-2019 yılları arasında eğitim indeksleri gösterilmektedir.

Şekil 10. Türkiye, Dünya ve Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik İndeksi Olan Ülkelerin Eğitim İndeksleri (2010-2019)

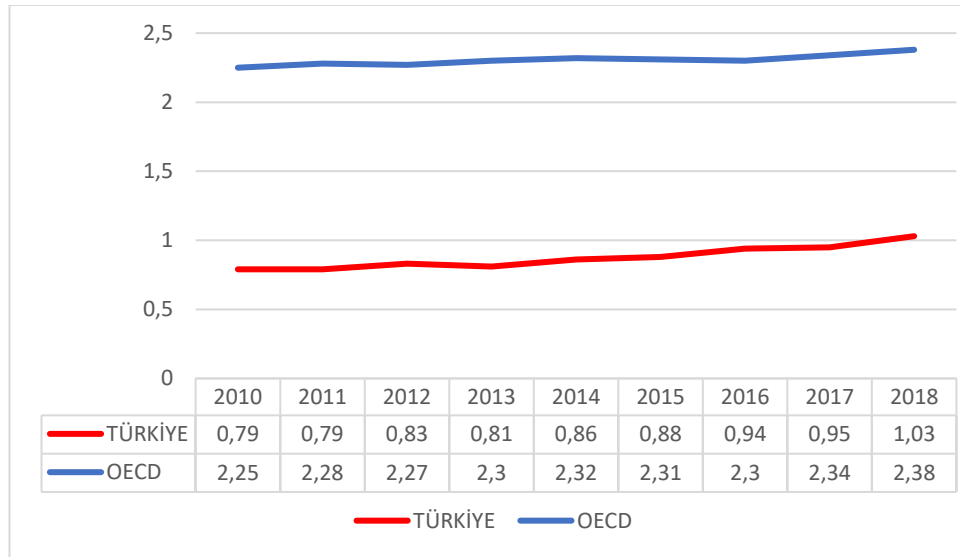
Kaynak: UNDP, 2021 (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

Şekil 10'a bakıldığında 2010 yılında Türkiye ile dünya'nın eğitim indeks değerlerinin çok yakın olduğu görülmektedir. 2011 yılı itibariyle Türkiye'nin eğitim indeksi dünya ortalamasının ciddi bir oranda üzerine çıkmaya başlayarak çok yüksek insani indeksi olan ülkelerin ortalamasına yaklaşmıştır. Son 10 yıllık dönem içerisinde, şekilde belirtilen üç grup için, eğitim indeksleri sürekli olarak bir artış trendi içerisinde.

Çok yüksek insani indeksi olan ülkelere bakıldığında ise eğitim indekslerinin her dönem için dünya ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sayede eğitimin ülkelerin kalkınması üzerindeki etkisi net bir şekilde görülebilmektedir. Türkiye için son 10 yıllık dönemde eğitim indeksinin artış eğilimi içerisinde olması ise olumlu bir durum olarak karşılanabilmektedir. Artış eğiliminin aynı seviyelerde devam etmesi halinde çok yüksek insani gelişme indeksini sahip olan ülkelerin eğitim indeksi seviyelerini yakalanabilecektir.

Şekil 10'da Türkiye'de eğitime verilen önem son 10 yıl içerisinde artış trendinde olduğu görülmektedir. Ülkelerin beşeri sermayeye vermiş oldukları önemi ölçmede kullanılan bir diğer yöntem ise araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine yapılan harcamaların GSYİH içerisindeki paylarına bakılmasıdır. Şekil 2.2'de Türkiye ve OECD ülke ortalamaları için son 9 yıllık dönem olan 2010-2018 yılları arasında yapılan AR-GE faaliyetleri harcamalarının GSYİH içerisindeki payları yüzde olarak gösterilmektedir.

Şekil 11. Türkiye ve OECD Ülkeleri (Ortalama) AR-GE Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payı (%) (2010-2018)

Kaynak: OECD, 2021 (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

Şekil 11 incelendiğinde OECD ülkelerinde AR-GE harcamalarının GSYİH içerisindeki payı Türkiye'nin üstünde yer almaktadır. Son 9 yıllık dönem içerisinde Türkiye'de AR-GE harcamalarının GSYİH içerisindeki payı artmaktadır. Bu durum beşeri sermayeye verilen önemin arttığı anlamına gelmektedir. Ancak Türkiye'nin OECD ortalamalarını yakalayabilmesi için bu konuya gösterdiği önemi daha da arttırmalıdır.

Ülkelerin eğitime verdikleri önemi ve eğitim içerisinde yer alan farklı alanlarda hangi seviyelerde olduklarını tespit etmek için kullanılan bir diğer yöntem ise PISA sonuçlarıdır. PISA; OECD tarafından uluslararası olarak yapılan bir araştırmadır. 15 yaşındaki çocukların okuma, matematik ve fen bilgisi alanlarındaki bilgi ve becerilerini ölçmektedir. Üçer yıllık zaman aralıklarıyla yapılan PISA'da her yıl için seçilen ağırlıklı alan değişmektedir. İlk olarak 2003 yılında yapılmış olan bu araştırmanın sonuncusu ise 2018 yılında yapılmıştır ve sonuçları 2019 yılında açıklanmıştır. Her yıl araştırmaya katılan ülke sayılarında bir artış yaşanmıştır. Yıllara göre ülke sayıları ise; 2003 yılında 41, 2006'da 57, 2009 ve 2012'de 65, 2015 yılında 72 ve 2018 yılında 79 olmuştur (MEB, 2019: 10).

Türkiye için PISA 2018 sıralama sonuçları 2015 yılı ile karşılaştırıldığında, Türkiye 2015 yılında okuma alanında 72 ülke arasında 50. olur iken 2018 yılında 79 ülke arasında 40. sıraya yükselmiştir. Böylelikle bir önceki yıla göre katılan ülke sayısı artmasına rağmen bu alanda iyi bir başarı yakaladığı görülebilmektedir. Matematik alanına bakıldığında ise 2015 yılında 50. sırada iken 2018 yılında 42. sıraya yükselmiştir. Son alan olan fen bilimlerinde ise 2015 yılında 54. sırada iken 2018 yılında 39. sıraya yükselmiştir. Böylelikle Türkiye en büyük başarıyı fen bilimleri alanında göstermiştir (MEB, 2019: 11). Türkiye'nin 2018 yılında üç alanda da ilerleme göstermesi olumlu bir durum olarak karşılanabilmektedir. Ayrıca, OECD tarafından yayımlanan 2018 PISA raporuna göre 2003-2018 dönemleri arasında Türkiye'de 15 yaşındaki öğrenci sayıları ciddi bir oranda artmıştır. Ancak dikkate alınan bu üç alanda ülkeler içerisinde sadece Türkiye'de bir artış yaşandığı görülmektedir. Katılan ülke sayılarına bakıldığında ise Türkiye'nin sıralamaların çok altında kaldığı görülmektedir. Yeni ekonomik çağ olarak nitelendirilen bilgi ekonomisinde Türkiye'nin var olabilmesi için sıralamaların daha yukarısında bir yerde bulunması gerekmektedir.

2.2. Türk Eğitim Sistemi

Ülkelerin beşeri sermaye stoklarını arttırmada eğitim çok önemli bir rol oynamaktadır. İyi bir eğitim sistemi kurmayı başarabilen ülkeler kalkınıp diğer ülkelerin önüne geçmekte, eğitim sistemi bozuk olan ülkeler ise çağın gerisinde kalmaktadırlar. Bu neden ile eğitim ülkeleri ileriye götürebildiği gibi yanlış politikalar uygulanması sonucunda geriye doğru gitmelerinde neden olmaktadır (Başkan ve Çay, 2019: 176).

Türk tarihine bakıldığında dünyanın farklı coğrafyalarında hüküm sürmüş birçok devlete sahip olduğu görülmektedir. Bu kadar çok sayıda devleti kurmak, yönetmek ve uzun yıllar boyunca hayatta kalmalarını sağlayabilen en önemli araçların ise ilk sırada sahip olmuş oldukları askeri güç ikinci sırada ise eğitime vermiş oldukları önemlidir. Osmanlı devletine bakıldığında 600 yıl boyunca hayatta kalmayı başarmıştır. Ancak imparatorluğunun ilk yıllarında sahip olduğu kaliteli eğitim ve birçok bilim insanının bilime yapmış olduğu katkılar sayesinde güçlü bir şekilde varlığını sürdürebilmiştir. Sonraki dönemlerinde ise hem Avrupa'nın bilim ve teknolojiye çok ileriye gitmesi hem de Osmanlı eğitim sisteminin çağın ihtiyacı olan bilgileri vermekten yoksun olması sebebi ile büyük bir gerileyiş başlamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere karşı zor durumda kalmasına sebep olmuştur. Türk tarihinde ve günümüzde de eğitim sistemlerinin önemli rol oynamalarından dolayı Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemlerde uygulanan eğitim sistemleri incelenmelidir.

2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Eğitim Sistemi

Osmanlı devletinde uygulanan eğitim sistemi temel olarak çocukların hayat boyu kullanacakları gerekli islami bilgileri vermek üzerine inşa edilmiştir. Bu durum nedeniyle bu dönemde müfredatın büyük bir kısmı islami bilgiler ile doldurulmuştur. Din merkezli bir ilerleme sağlanmaya çalışılmıştır (Başkan ve Çay, 2019: 177). Küçük yaşta çocuklara temel dini bilgilerin verilmesi amacıyla Sıbyan mektepleri kurulmuştur. Sıbyan mektepleri özellikle merkezi bölgelerde yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde önemli olan bir diğer eğitim kurumu ise Medreselerdir. Medreselerde verilen eğitim islami bilgi yoğunluktadır. Böylelikle islam kültürünü yayma amacı vardır.

Eğitim, siyaset ve ekonomi konuları ile ilişkilidir. Böylelikle siyaset ve ekonomi konularında meydana gelen iyi veya kötü durumlardan fazlasıyla etkilenmektedir. Osmanlı imparatorluğu'na bakıldığında uzun bir süre boyunca batı dünyasına ciddi olarak hem askeri hem de bilim alanlarında üstünlük kurmuştur. Bir süre sonra ise bu alanlarda meydana gelen değişimler karşısında kendisini güncelleme ihtiyacı duymayarak batılı devletlerin gerisinde kalmıştır. Belli bir süre sonra batılı devletlerin üstünlüğü hem savaş alanlarında alınan yenilgilerin artmasıyla hem de ekonomik alanda yaşanmaya başlanan zorluklar ile anlaşılmalı ve kabul edilmiştir. Geri kalınmışlığın kabul edilmesi ile birlikte batı dünyasını yakalamanın çözüm yolları araştırılmaya başlanmıştır. Böylelikle önemli değişikliklerin yaşandığı dönemler içerisine girilmiştir. Başlangıç olarak çözümün askeri alanda yapılacak olan ıslahatlar ile olabileceği fikri ağır basmaktadır (Başkan ve Çay,

2019: 177). Ancak askeri alanda da ileriye gidilebilmesi içinde asıl köklü değişikliğin eğitim alanında yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Osmanlı eğitim sisteminde köklü değişikliklerin yapıldığı dönemler; tanzimat dönemi (1839-1876), I. Meşrutiyet (1856 Kanun-i Esasi ile başlar) ve son olarak II. Meşrutiyet (1908) dönemleri olmak üzere üç gruba ayrılabilir.

Osmanlı tarihinde batının bilim, teknoloji ve çağdaşlığını yakalamak için yapılacak olan yeniliklerin ilk dönemi olarak kabul edilen Tanzimat 1839 yılında Abdülmecit'in tahta çıkması ile başlamıştır (Başkan ve Çay, 2019: 177). Tanzimat fermanının ilan edimesindeki amaç batı karşısındaki geri kalınmışlık sorunun ortadan kaldırılması ve yeni dünya düzenine uyum sağlayabilmektir.

Tanzimat fermanının içeriğine bakıldığında ise azınlık olan halkın haklarını arttırmaya yöneliktir. Osmanlı devletinin ulaşmaya çalıştığı hedeflerin yanında batılı devletlerinde baskısı ile ilan edilmiştir. Bu durumlar nedeni ile fermanın içeriğinde eğitim alanında yapılacak herhangi bir reformdan veya konudan bahsedilmemektedir (Başkan ve Çay, 2019: 178). Ancak ferman içerisinde yer alan reformların uygulanabilmesi için toplumun bilgili ve çağdaş bir düzeye gelmesi gerektiği ihtiyacını fark eden devlet adamları eğitim alanında yenilikler için çok sayıda düzenlemeler yapmıştır (Başkan ve Çay, 2019: 178; Akyüz, 1994: 1).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan yenilikler ise bu dönem öncesinde yer alan eğitim kurumlarını kaldırmadan üzerlerine yeni eğitim sistemlerini kurmak şeklinde olmuştur (Baytal,2000: 24). Bu dönemde yapılan en köklü değişim eğitim programı içerisinde ilköğretim, ortaöğretim ve lise olarak üç farklı derecelendirilmeye gidilmiştir. Ayrıca medreseler haricindeki okullarda eğitim zorunlu hale getirilmiştir (Başkan ve Çay, 2019: 176).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan reformların etkisi günümüz eğitim sistemi üzerinde de varlığını sürdürmektedir (Baytal,2000: 28). 1824 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye teşkilatı, yani günümüzün Milli Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. Bu dönemde kurulmuş olan diğer önemli kurumlar ise Darülfünun olarak adlandırılan günümüzün üniversitelerinin temeli diyebileceğimiz kurumdur. Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan yeniliklere genel olarak bakıldığında, islami eğitimin verildiği medreseler dışında kalan eğitim kurumlarında eğitim zorunlu hale getirilmiş, okul türleri arasında derecelendirilme yapılmış, verilen teorik eğitimin pratik bilgiye dönüştürülmesi

gerektiği fark edilerek mesleki ve teknik eğitim veren okullar açılmış, önceki dönemlerde sadece sıbyan mekteplerinde eğitim alabilen kız çocukları bu dönem ile birlikte kızlara yönelik kurulmuş olan ortaokul ve liseye de gidebilmişlerdir. Bu dönem ile birlikte eğitim sadece merkezi bölgelerde kalmayıp ülke geneline yaygınlaştırılmıştır. Böylelikle toplumun bir bütün olarak eğitimi olması gerektiği fikri yaygınlaşmıştır (Başkan ve Çay, 2019: 185).

1856 yılında Kanun-i Esasi'nin yayımlanmasıyla başlayan I. Meşrutiyet dönemi, II. Abdülhamit döneminin içerisindedir. Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılmak istenen reformlar teorikte kalıp uygulamaya geçilememiştir. Ancak bu dönemde teoriklikten çıkıp uygulama yapılabilmiştir (Tekelli ve İlkin, 1993: 75). Bu dönemde eğitim ülke genelinde yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca eğitim veren kurumlar arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır (Baytal, 2000: 28). Bu durumlara ek olarak ilköğretimin tüm Osmanlı halkı için zorunluluğu hükmüne Kanun-i Esasi'de yer verilmiştir (Gündüz, 2011: 5).

Anayasal düzene tekrardan dönüşün yaşandığı 1908 yılı II. Meşrutiyet olarak bilinmektedir ve Osmanlı devletinin son dönemidir. Bu dönemin bitişi eğitim tarihçilerine göre 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanununun kabulüdür (Yılmaz, 2009: 39; Akgündüz, 1986: 68).

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı devleti Balkan savaşlarına girmiştir. Almış olduğu ağır yenilgiler sonucunda büyük toprak kayıpları yaşamıştır. Yaşanılan bu olumsuz durumları aşmanın yolunun eğitimden geçtiği düşüncesi ağır basmıştır. Böylelikle bu alana yönelik yapılmış olan çalışmalar arttırılmıştır. Söz konusu düzenlemelere bakıldığında önceki dönemlerde olduğu gibi sadece okulların niceliğini arttırmak yerine niteliğini arttırıcı çalışmalar yapılmıştır. Tarihte ilk defa kız öğrencilere yönelik yüksek öğretim kurumları kurulmuş ve okul öncesi eğitimde önem verilmiştir (Yılmaz, 2009: 39).

Osmanlı devleti girmiş olduğu I. Dünya savaşı sonunda ağır bir yenilgi almıştır. Şartları çok ağır olan ateşkes antlaşmasını imzalamasıyla memleketin dört bir tarafı düşman tarafından işgal edilmeye başlamıştır. Türk milletinin içinde bulunduğu bu zor durumun farkında olan Atatürk ve vatan sever subaylar tarafından halk teşkilatlandırılarak işgallere karşı büyük bir direniş oluşturulmuştur. Direniş, ilk safhalarda, kuvay-ı milliye olarak adlandırılan düzensiz birlikler ile yapılmakta iken,

sonraki zamanlarda düzenli ordu kurulmuştu. Birinci ve ikinci inönü savaşları ile düşman karşısında büyük zaferler elde edilmiştir. Bu dönem I. TBMM dönemi olarak bilinmektedir ve meclis başkanı Mustafa Kemal Atatürk'dür. 1921 yılında ordumuz Eskişehir-Kütahya savaşında ağır bir yenilgi alarak Sakarya nehrinin doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır. Bu savaş sırasında Atatürk I. Maarif kongresini toplayarak ülkenin mevcut eğitim sisteminin hangi konumda olduğunu ve hangi düzenlemelerin yapılması gerektiği hakkında görüşlerini belirten bir açılış konuşması da yapmıştır. Bu savaş sırasında ordunun aldığı büyük yenilgiden dolayı mebuslar tarafından Atatürk'e Maarif kongresi'ni topladığı için büyük eleştiriler yapılmıştır. Atatürk'e göre ise yapılması gereken güçlü bir eğitim sistemi içerisinde bulunan kurtuluş savaşı kadar önem taşımaktadır (Kaplukan, 2014: 124).

Atatürk'ün kurtuluş savaşı sırasında maarif kongresini toplaması eğitime ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir. Hakimiyet-i Milliye gazetesi önceki savaşlarda alınmış olan zaferlere de atıf yaparak şöyle bir mahşet atmıştır; “Mustafa Kemal Paşa, Üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında muallim odusunun gelecek vazifesi ile meşgul bulunuyor. Bu asil ve yüce örnek Türk tarihinin benzeri ender bulunan kıymetli hatıralardan biri olacaktır.” ibareleri yer almıştır (Kaplukan, 2014: 126; Akyüz, 2009: 320-321).

Kongredeki konulara bakıldığında ise zorunlu ilköğretim'in 6 yıldan 4 yıla indirilmesi gerektiği ve istenilmesi halinde 1 yıl daha okunabileceği (Gündüz, 2011: 6), önceki dönemlerde okullarda verilen derslerin büyük bir kısmının gereksiz bilgiler içerdiği ve bu derslerin yerine din, dil, hesap gibi yeni derslerin konularak halkın gündelik hayatta verilecek olan bilgileri rahat bir şekilde kullanabilmesini sağlamak, eğitimin ülke geneline yaygınlaştırılması ve çocuklara erken yaşta mesleki bilgilerin verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Kaplukan, 2014: 128; Milli Eğitim Şuraları, 1995: 6).

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemi

Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay önce eğitim konusunda yapılan ilk çalışma 15 Mart 1923 tarihinde 40 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen I. Heyet-i İlmiye'dir. Burada üzerinde durulan konular ise ilköğretim sisteminde uygulanacak politikalar ve ilkokuldan sonra uygulanacak olan hayat bilgisi programının nasıl yapılması gerektiği olmuştur. Bu toplantıda Türkiye'de uygulanacak olan eğitim sisteminin ise 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul

ve 3 yıl lise (4+4+3) şeklinde olması gerektiği hakkında görüş bildirilmiştir (Gündüz, 2011: 6).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim konusunda atılan en önemli adım ise 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanunu'dur. Bu kanun ile ülke içerisinde bulunan tüm okullar Maarif Vekaleti'ne bağlanarak eğitim sistemi içerisinde yer alan çok başlı sistem ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca bu kanun sayesinde yabancı devletlerin okullar nedeni ile Türkiye'nin iç işlerine müdahale edilmesinin önüne geçilmiştir.

Toplanan II. Heyet-i İlmiye'de alınan karar ise Türk eğitim sisteminin 5 yıl ilkökul, 3 yıl ortaokul ve 3 yıl lise (5+3+3) olarak planlanması şeklindedir ve burada alınan karar kabul görek 1997 yılına kadar uygulanmıştır (Gündüz, 2011: 7).

1997 yılına kadar uygulanan eğitim sisteminde zorunlu eğitimin kesintisiz olarak 8 yıla çıkartılması talep edilmiştir. Bu konuyla ilgili ilk girişim 1973 yılında bakanlık tarafından çalışmalar başlatılmış ve 1981-1982 tarihlerinde üç ilde pilot uygulamaya geçilmiştir. Yapılmış olan pilot uygulamayla 8 yıllık kesintisiz eğitimin pozitif katkıları görülmüştür. 1990 yılından sonra bu eğitim sistemine geçiş için çalışmalar yoğunlaştırılmıştır (Gündüz, 2011: 7).

Eğitim sisteminde yapılacak olan değişimin nasıl olması gerektiği hakkında yapılan çalışmalarda UNESCO tarafından hazırlanmış olan 218 ülkenin eğitim modelleri incelenmiştir. Bu verilere göre 168 ülke "ilköğretim+ ortaöğretim+ lise" modelini uygularken "ilköğretim+ lise" modelini uygulayan 50 ülke vardır. Ayrıca batılı ülkelere bakıldığında sadece 8 ülkede "ilköğretim+ lise" modelinin uygulandığı geri kalan 35 ülkede ise "ilköğretim+ ortaöğretim+ lise" modelinin uygulandığı kesintili zorunlu eğitim sistemi vardır (Gündüz, 2011: 8-9).

Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkartılmasıyla ilgili 16.08.1997 tarihinde meclisten geçen 4306 numaralı yasa 18.08.1997 tarihinde 23084 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu yasaya göre, "İlköğretim kurumları 8 yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir." şeklinde hüküm verilmiştir. Bu yasanın çıkmasından önce 5 yıllık eğitimi bitirenlere ilkökul diploması verilir iken yasadan sonra 8 yıllık zorunlu eğitimi bitirenlere ilkökul diploması verilir hükmü getirildiği görülmektedir. Bu yasanın çıkmasıyla oluşan bir problem ise mesleki bilgi veren okullarda okuyan öğrencilerin durumunun ne olacağıdır. Çünkü 8 yıllık kesintisiz eğitim ile mesleki okulların orta dereceleri kapatılarak öğrencilerin

zorunlu eğitimi tek bir okulda bitirmesi kararı alınmasıdır. Bu problem 4306 numaralı yasaya geçici olarak konulan 10. madde ile çözülmüştür. Madde, “İlköğretimin altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrenimini ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olanlar ile çıraklık eğitim merkezindeki öğrenciler, eğitimlerini bu kurumlarda tamamlarlar. 1997-1998 ders yılı başından itibaren bu sınıflara hiçbir şekilde öğrenci alınmaz.”

Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkartılmasıyla birlikte okullara kayıt yaptıran öğrenci sayılarında artışlar yaşanmıştır. 1996-1997 eğitim yılında okullara kayıt yaptıran öğrenci oranı ilkokul için %89.4, ortaokul için %52.8’dir. Yasanın çıkmasından 4 yıl sonra olan 2000-2001 eğitim yılında bu oran %95.3’e yükselmiştir (TÜİK, 2012). Ayrıca, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkmasının getirmiş olduğu bir pozitif dışsallık olmuştur. Önceden 5 yıl olan zorunlu eğitim nedeniyle öğrencilerin önce ortaokul ve sonrasında da liseye devam etme istekleri fazla değildir. Ancak zorunlu eğitim süresinin arttırılmasıyla liseye kayıt yaptıran oranlarında artışlar yaşanmıştır. Böylelikle yeni sistemin getirdiği pozitif dışsallık ortaya çıkmıştır. Bu durumu veriler ile bakıldığında merkezi yerler için liseye kayıt oranı 2000-2001 eğitim yılından 2003-2004 eğitim yılına kadar olan üç yıllık dönem için %27 oranında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu artış oranı bir önceki üç yıllık dönem ile karşılaştırıldığında %10.5 daha fazladır (Kırdar vd., 2014: 7; Kırdar vd., 2018: 11).

1997 yılında eğitim sisteminde yapılan değişiklikle okullarda verilen eğitim kalitesinde bozulmanın yaşanabileceği hakkında iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddiaların çıkmasındaki temel neden ise zorunlu eğitim süresinde yaşanan artış ile birlikte okullara önceki sistemden daha fazla sayıda öğrencinin gitmesiyle birlikte sınıf başına düşen öğrenci sayısının ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarındaki artışlardır. Ancak bu iddialara karşı TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) Türkçesi Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması tarafından 1999 ve 2007 yıllarında sınavlar yapılmıştır. Uygulanan 8 yıllık zorunlu eğitim politikası 1999 yılını etkilemiyor iken 2007 yılını ise etkilemektedir. Bu iki yılın sınav sonuçlarını karşılaştırmak söz konusu iddiaların doğru olup olmadıklarını ortaya koyabilmek açısından önemlidir. 2007 yılının sonuçları 1999 yılı ile karşılaştırıldığında Türkiye’de matematik dersi için 429’dan 432’ye 3 puanlık bir artış yaşandığı görülmektedir ve katılan diğer ülke ortalamalarında ise 487’den 450’ye 37 puanlık bir düşüş olmuştur. Fen bilimleri alanında ise Türkiye için 1999 yılında 433 puan iken bu değer 2007 yılında 454 puana yükselmiştir. Katılan diğer ülkelerde ise 488’den 465 puana bir düşüş yaşanmıştır. Böylelikle fen bilimleri alanında

Türkiye’de 21 puanlık bir artış yaşanırken diğer ülkelerde ortalama 23 puanlık bir azalma yaşanmıştır. Böylelikle, iddiaların tersine, Türkiye’de zorunlu eğitim süresinin atırılmasından sonra hem matematik hemde fen bilimleri alanında bir bozulmanın değil iyileşmenin olduğu görülebilmektedir (Kırdar vd., 2015: 10; MEB, 2007).

1997 yılından sonra eğitim kalitesinde düşüşün yaşanmamasının nedeni ise hem Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçelerde hem de okullarda ve öğretmen sayılarında yapılan artışlardır. GSYİH içerisinde Milli Eğitim Bakanlığına ayrılan bütçe 1997 yılında %15 iken 1998 yılında %37’ye yükselmiştir. Bundan sonraki yıllarda da %30 seviyelerinde seyretmiştir (TÜİK, 2021).

Tablo 6’da Türkiye’de 1997-1998 ve 2003-2004 eğitim yılları arasında ilköğretim için çeşitli göstergeler sunulmaktadır.

Tablo 6. Türkiye’de 1997-1998 ve 2003-2004 Eğitim Yılları Arasında İlköğretim İçin Çeşitli Göstergeler

Eğitim Yılı	Net Okullaşma Oranı	Öğretmen Sayısı	Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
1997-1998	84.7	302,254	192	29	30
1998-1999	89.3	317,790	213	31	30
1999-2000	93.5	325,140	297	31	30
2000-2001	95.3	345,015	286	30	30
2001-2002	92.4	372,687	299	28	28
2002-2003	91.0	373,303	294	27	28
2003-2004	90.2	384,170	285	27	27

Kaynak: TÜİK, 2021 (Erişim Tarihi: 23.02.2021)

Tablo 6 incelendiğinde zorunlu eğitimde yaşanan artışın olduğu ilk eğitim yılı olan 1998-1999 döneminde okullaşma oranında %4.6 puanlık bir artışın olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dönemde öğretmen sayılarında bir önceki döneme göre %5.14’lük artış yapılarak 302,254 olan öğretmen sayısı 317,790’a yükselmiştir. 1998-1999 döneminde okullara kayıt yaptıran öğrenci sayılarında artış yaşandığı için okul başına düşen öğrenci sayısı ve şube başına düşen öğrenci sayılarında bir önceki döneme göre artışlar yapılmıştır. Ancak öğretmen sayılarında yapılan artışlar neticesinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bir önceki dönemle aynı seviyede kalmıştır. 1997-1998 ve 2003-2004 eğitim yılları verileri karşılaştırıldığında ise net okullaşma oranının 90,2 seviyesine yükseldiği, öğretmen sayısında %27.10’luk artışın yaşandığı, şube ve

öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında ise azalmaların yaşandığı görülmektedir. Ancak bu 7 yıllık süreçte okul başına düşen öğrenci sayısında %48.44'lük artışın yaşandığı görülmektedir. Bu durum okullaşma sayılarında meydana gelen artışların diğer göstergelerin gerisinde kaldığını göstermektedir.

1997 yılında 4306 numaralı yasa ile kabul edilen kesintisiz olarak uygulanmaya başlanan 8 yıllık zorunlu eğitim sistemi temel olarak 2 nedenden dolayı eleştirilmiştir. Bu nedenlerden ilki bu sistemde ilköğretime 6-14 yaş aralığındaki çocuklar gitmekte ve bu yaş aralıklarında olan çocukların fiziksel ve duygusal yönlerden farklılıklar içermesidir. 11-14 yaş aralığında ortaokula gitmesi gereken çocukların ilkokullara giderek kendilerinden fiziksel ve duygusal yönden geride olan çocuklara üstünlük kurdukları için küçük olanlarda bir korku ve panik hali yaşanmıştır. Yaşanan bu olumsuz durum nedeniyle zorunlu eğitimin kesintisiz değil kesintili olarak uygulanması bir diğer ifade ile farklı yaş grubunda olan çocukların eğitimlerine farklı okullarda devam etmesi önerilmiştir (Demirtaş, 2011: 26-27-28).

Yapılmış olan bir diğer eleştiri ise uygulanan 8 yıllık eğitimin kesintisiz bir şekilde olmasından dolayı çocukları tek tip bir eğitim sistemine mahkum bırakarak mesleki yönden gelişimlerini engellemektir. Töremen (2011) bu durum hakkındaki düşüncesi şu şekildedir; “Kesintisiz eğitime zorlamak öğrenciyi alternatifsiz bırakmaktır.” (Töremen, 2011: 19). Bu durum hakkında yapılmış olan eleştirinin haklı yönü bulunmaktadır. Çünkü Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler sanayileşme süreçlerini tam olarak tamamlayamadıkları için her türlü teknolojik mal ve hizmette ithalatacı durumundadır. Böylelikle bir tüketim toplumu profili çizilmektedir. Öğrencilere özellikle küçük yaşlarda verilmeye başlanacak olan mesleki eğitim sayesinde bu durumun üstesinden gelinebilecektir. Cumhuriyet kurulduğu ilk zamanlarda Atatürk'ünde bu durumun farkındadır ve küçük yaşta mesleki eğitimin önemi üzerinde durduğu bilinmektedir. Ayrıca her alanda ileride olan batılı devletlerde uygulanan zorunlu eğitim sistemine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun kesintili zorunlu eğitim sistemini benimsediği görülmektedir. Böylelikle öğrencilerin küçük yaşlarda farklı alanlarda eğitim almalarının önünü açmışlardır.

Yapılmış olan eleştirilerin dikkate alınması, 8 yıllık zorunlu kesintisiz eğitim sisteminin olumsuz sonuçlarının farkına varılması ve gelişmiş olan ülkelerde uygulanan eğitim sistemleri sayesinde ulaşılan başarılarında görülmesiyle Türkiye'de 2012 yılında

6287 numaralı kanunla zorunlu eğitim uygulaması 4 yıl ilkokul, 4 yıl ortaokul ve 4 yıl lise (4+ 4+ 4) olarak belirlenmiştir. 2012-2013 eğitim yılından itibaren ise kesintili zorunlu eğitim sistemi uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca bu eğitim sistemine geçiş ile birlikte Türkiye’de zorunlu eğitim 12 yıla çıkmıştır ve günümüzde de geçerliliğini devam ettirmektedir. Türkiye’de eğitim sisteminde uygulanmaya başlanan bu sistem ile farklı yaş gruplarındaki çocukların farklı okullarda eğitim alarak önceki olumsuz durumun önüne geçilebilmiştir. Bu sistemin getirmiş olduğu bir diğer avantaj ise çocukların küçük yaşlarda farklı eğitim alanlarına yönelmelerinin önünün açılmış olmasıdır.

12 yıllık zorunlu eğitimin getirdiği liseye girişin zorunlu hale getirilmesi ise Türkiye’nin kalkınıp büyüebilmesi için olumlu olarak karşılanmaktadır. Bu durumun nedeni lise eğitiminin öğrencilere gündelik ve akademik hayatta kullanacakları temel bilgileri içermesidir. Dünyada gelişmiş olan ülkelere bakıldığında özellikle lise eğitimine çok önem verdikleri görülmektedir.

Ülkelerin eğitim sistemleri içerisinde uygulanmakta olan mesleki ve teknik eğitimin büyüme ve kalkınabilmeleri için önem taşımaktadır. Bu konunun üzerinde detaylı bir şekilde durulması gerekmektedir.

2.3. Mesleki ve Teknik Eğitim

Beşeri sermaye stoğunu arttırmada en etkili yol olarak gösterilen eğitim temel olarak bireylerin bilgi ve becerilerini arttırmak için yapmış oldukları en değerli yatırımdır. Selçuk (2018)’e göre eğitim “Çağa uygun olarak sürekli değişen ve gelişen, birikim ve tecrübeler ışığında yenilenen bir süreçtir.” (MEB, 2018: 12).

Ekonominin geçirmiş olduğu evreleri 3 grup altında incelemek mümkündür. Sırasıyla bu gruplar; tarım, sanayi ve şu anda içinde bulunduğumuz bilgi toplumdur (Afşar vd., 2018: 409). Bilgi toplumu temelini sanayi toplumundan almaktadır. Ülkelerin bilgi toplumunda sağlam bir şekilde yer elde edebilmesi için öncelikli olan en önemli unsur sanayileşme süreçlerini tamamlamış olmalarıdır. Günümüz gelişmiş ülkelere bakıldığında sanayi sektörlerinin güçlü bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu sayede bilgi toplumuna çok hızlı bir şekilde adapte olabilmişlerdir. Ancak gelişmekte olan ülkeler sanayileşmelerini tamamlayamamışlardır. Ayrıca tarım toplumu özelliklerini göstermeye devam etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş olan ülkeler ile mücadele edebilmeleri ve onların bugün sahip olduğu statüye gelebilmeleri için yapabilecekleri en

iyi hamlenin beşeri sermaye stoklarını arttırmak, bir diğer ifade ile eğitim sistemlerini çağın gereksinimlerine uygun olarak revize etmeleri gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kısa bir süre zarfı içerisinde sanayileşme süreçlerini tamamlamaları gerekmektedir. Bu durum karşısında eğitim sistemleri içerisinde yer alan “mesleki eğitim” programları ön plana çıkmaktadır. Çünkü ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçlerinde eğitimin farklı türleri etkili olmaktadır. Ülkelerin kalkınmaya başladıkları ilk dönem olarak kabul edilen tarım topluluklarında genel eğitim yeterli görülür iken sanayileşmeye başlayan topluluklarda ise mesleki eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (MEB, 2018: 12).

En temel anlamıyla mesleki eğitim; belirli bir mesleğe yönelik bilgilerin teorik ve uygulamalı olarak öğretilerek kişilerin o alandaki bilgi, beceri ve yeteneğinin artırılmasının sonucu uzmanlaşmasının sağlanmasıdır (Afşar vd., 2018: 409). Yazıcı vd. (2015)’e göre mesleki eğitim “Bireyi ekonomik ve sosyal hayatın çeşitli sektörlerinde istihdam etmek için geliştirmeyi amaçlayan, teknolojiler ve ilgili birimlerin çalışma ve pratik becerilerinin kazanılmasını içeren eğitim süreçlerini ifade eder.” (Yazıcı vd., 2015: 1632).

Günümüzde bilgi toplumunun getirmiş olduğu özelliklerden biri olan teknolojik alanlarda çok hızlı değişme ve ilerlemeler ülkelerin gerekli olan önlemleri alarak kısa bir süre içerisinde değişime adapte olma zorunluluklarında beraberinde getirmektedir. Ülkelerin değişimlere hızlı bir şekilde adapte olabilmelerini mesleki ve teknik eğitim sayesinde gerçekleştirebilmektedirler (Yazıcı vd., 2015: 1632). Yaşanan hızlı değişim geçmişte ve günümüzde birçok mesleğin yok olmasına sebep olarak yeni meslekler ortaya çıkartmış ve çıkartmaktadır. Mesleki eğitim sayesinde bireyler yeni oluşacak olan meslekler hakkında bilgi ve beceri sahibi olarak gelecek zamanlarda yaşanacak değişimlere uygun hareket edebilme imkanı bulmaktadırlar. Böylelikle mesleki eğitim sektörlerin ihtiyaç duyduğu eleman ihtiyacına yönelik hareket ederek işsizliğinde azalmasına yardımcı olmaktadır (MEB, 2018: 15).

Mesleki ve teknik eğitim bireylere vermiş olduğu teorik ve uygulamalı bilgiler sayesinde özellikle gelişmekte olan ülkelerin yeni teknolojik değişimlere hızlı bir şekilde uyum göstermesini ve böylelikle büyüyüp kalkınabilmelerinin önünü açmaktadır. Mesleki eğitimi genel eğitiminden ayıran en önemli özelliği ise verilmiş olan teorik bilgilerin pratik bilgiye bir diğer ifade ile gündelik hayatta uygulanmasını sağlamasıdır.

Mesleki eğitimin bu özelliğini iyi kullanabilen ülkeler öncelikle sanayi sonrasında ise teknoloji alanında ilerlemeler sağlayabilmiştir. Ancak gelişmekte olan ülkelere bakıldığında verilen uygulamalı bilgiden ziyade teorik bilgiye önem verildiği görülmektedir. Bu durum Türkiye içinde geçerlidir. Türkiye’de yaşanan duruma örnek olarak mühendis yetiştirmede verilen eğitim gösterilebilmektedir; Türkiye’de herhangi bir alan için mühendislik eğitimleri üniversiteler tarafından verilmektedir. Üniversitelere gelen öğrencilerin çok büyük bir kısmı ise genel eğitim veren fen veya anadolu liselerinden gelmektedirler. Bu durum nedeniyle lise hayatları boyunca almak istedikleri mühendislik alanı hakkında hiçbir şekilde uygulamalı bir eğitim alamamaktadırlar. Daha sonra üniversitelere yerleşen bu öğrenciler ne yazık ki bu kurumlarda da ağırlık olarak teorik eğitim alarak mezun olmaktadır. Bu durumu daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, yeni mezun olan bir makine veya inşaat mühendisi genellikle az ve yetersiz pratikle mezun olmaktadır. İş dünyasına giren bu mühendisler alanları hakkında sahip olmuş oldukları teorik bilgiyi pratik bilgiye çevirmede çok zorlandıkları için istihdam edilmede büyük sorunlar yaşamaktadırlar. İş verenler üst düzey eleman bulamamaktan şikayetçi olur iken genç mühendisler ise işsizlik sorunuyla mücadele etmektedirler. Bu durum hem ülkenin verimliliğini düşürdüğü için büyüüp kalkınmasına bir engel olmakta hem de gençlerin geleceğe karşı olan güvenlerini kırarak eğitim alma isteklerini azaltmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu ve benzeri olumsuz koşulların ortadan kaldırılabilmesi için mesleki ve teknik eğitimin iyi bir şekilde uygulanması gerektiği koşulu ön plana çıkmaktadır.

2.3.1. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim

Türk tarihi boyunca uygulanmış olan mesleki ve teknik eğitim sistemlerini cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem altında incelenmesi mümkündür. Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığında, köklerinin 12. yüzyılda Selçuklu döneminde “ahilik” sistemiyle başladığı görülmektedir. Bu sistemde mesleki eğitim esnaf ve sanatkarlar tarafından verilmektedir. Osmanlı devleti kurulduğunda bu sistem belirli bir süre aynı şekilde uygulanmaya devam ettirilmiştir. Daha sonra ise Lonca ve Gedik adı verilen teşkilatlara devredilmiştir. Kurulmuş olan sistemlerde amaç meslek ile ilgili bilgileri vermenin yanında ticaret yaparken gerekli olan dürüslük ve erdemliliği de kazandırmaktır. 12. ve 18. yüzyılları arasında uygulanan eğitim sistemi geleneksel yöntemlerle uygulanmıştır. Ancak dünyada yaşanan gelişmelere ile birlikte geleneksel sistemin yeterli kalmadığı görülmüştür. 18. yüzyılın sonlarında batılı ülkeler ile mücadele

edebilmenin ilk koşulunun askeri alanda ilerleme kaydedilmesi gerektiği fikri ağır bastığı için modern anlamda ilk mesleki eğitim askeri alanda yapılmıştır (MEB, 2018: 15).

Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde ülkenin hızlı bir şekilde kalkınıp büyüebilmesini sağlayan en önemli unsurun eğitim olduğu anlaşılmıştır. Mesleki eğitim ülkelerin sanayileşmelerini ciddi anlamda desteklediği için Cumhuriyet döneminde mesleki eğitim bir devlet politikası haline gelmiştir (Afşar vd., 2018: 409). MEB (2018) uygulanmış olan politikaları özetleyerek, 1927 yılında mesleki ve teknik eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı'nın görev ve hizmet kapsamına sokulmuş olduğunu göstermektedir. 1933 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Mesleki ve Teknik Tedrisat Umum Müdürlüğü mesleki ve teknik eğitim'in yönetimini devralmıştır. Mesleki eğitimde önemli olan unsurlardan biri verilen eğitimin piyasa'nın gereksinimlerine cevap verecek şekilde yapılması önem teşkil etmektedir. Bu konuyla ilgili 1934-36 yılları arasında **mesleki tedrisatın inkişaf planı** hazırlanmıştır. Farklı bakanlıkların bir araya gelerek hazırlanmış olduğu bu planda gezici köy kursları, mühendis, çırak, sanat ve orta sanat okullarının açılması önerilmiştir. 1941 yılına gelindiğinde mesleki ve teknik tedrisat umum müdürlüğü kaldırılarak yerine Mesleki ve teknik öğretim müsteşarlığı kurularak mesleki ve teknik eğitimden sorumlu olan birimde değişikliğe gidilmiştir. 1960 yılında ise bu kurum Erkek, Kız ve Ticaret Öğretim Müsteşarlığı olmak üzere 3 farklı yapı altında tekrardan teşkilatlandırılmıştır. 14 Haziran 1973 tarihinde 1739 sayılı Milli eğitim temel kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunun 18. maddesine göre, "Türk milli eğitim sistemi, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere, iki anabölümden oluşur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar." Verilen çıraklık eğitimi mesleki eğitim sistemi altında yer almamaktaydı ve bu nedenden dolayı 1977 yılında 2089 sayılı kanun ile mesleki eğitim sistemine dahil edilmiştir. 3308 sayılı Meslek Eğitimi Kanunu 1986 yılında çıkartılmıştır. Bu kanun ile örgün, yaygın ve çıraklık eğitimleri tek bir çatı altında toplanarak mesleki eğitim daha sistemli bir hale getirilmiştir. 2011 yılında çıkartılan 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bakanlığa bağlı mesleki ve teknik eğitimden sorumlu birimler Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (MTEGM)'ye bağlanarak tek bir çatı altında toplanmıştır (MEB, 2018: 15-17).

Türkiye'de örgün eğitim sisteminde yer alan mesleki eğitim kurumları 3 grup altındadır ve şu şekildedir; Mesleki ve Teknik Anadolu liseleri, Çok Programlı Anadolu

Liseleri ve Mesleki Eğitim Merkezleri (Çıracılık Eğitimi)'dir. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde 54 alan bulunmaktadır. Bu alanların altında ise 199 dalda öğrenim programı vardır. Mesleki açık öğretim liseleri ise yaygın eğitim sistemine girmekte olup tek bir grup halindedir (MEB, 2018: 22-23).

Tablo 7’de Türkiye’de 2017-2018 ve 2019-2020 yılları arasında genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim hakkında çeşitli veriler verilmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de Genel Ortaöğretim ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretime İlişkin Veriler (2017-2018 ve 2019-2020 Dönemleri Arası)

Eğitim Dönemleri	Tüm Ortaöğretim Okul Sayısı	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul Sayısı	Tüm Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Sayısı	Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Öğrenci Sayısı
2017-2018	11 783	4 461	5 689 427	1 987 282
2018-2019	12 506	4 640	5 649 594	1 793 391
2019-2020	13 046	4 470	5 630 652	1 608 081

Kaynak: MEB İstatistikleri Örgün Eğitim (2017-2020) (Erişim Tarihi: 01.03.2021)

Tablo 7 incelendiğinde, Türkiye’de son 3 eğitim döneminde tüm ortaöğretim okul sayılarında artışın yaşandığı görülmektedir. Ancak 2019-2020 eğitim döneminde tüm ortaöğretim okullarında % 4.32’lik bir artış yaşanmış olmasına rağmen mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında %3.66’lık bir azalma meydana gelmiştir. Bu veriyi destekleyen bir diğer durum ise mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının tüm okullar içindeki yüzdesinde meydana gelen azalmadır. 2017-2018 eğitim yılından 2019-2020 eğitim yılına kadar olan yüzdeleri sırasıyla; %37.86, %37.10 ve %34.26’dır. Böylelikle 2019-2020 döneminde mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında meydana gelen sert düşüş görülebilmektedir. Son 3 eğitim döneminde kurumlardaki öğrenci sayılarına bakıldığında ise düşüş trendinin olduğu görülmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretime giden öğrenci sayılarında meydana gelen azalmalar 2018-2019 döneminde % 9.75 iken 2019-2020 döneminde % 10.33 olmuştur. Böylelikle öğrenci sayılarında meydana gelen azalmalar daha da hızlanmıştır. Bu bilgiyi destekleyen bir diğer veri ise mesleki ve teknik ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısının tüm ortaöğretim kurumlarına kayıtlı öğrenci sayısına olan yüzdesine bakıldığında son 3 dönem için sırasıyla; %35, %31.74 ve %28.56 olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında Türkiye’de hem mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının sayısının hem de kayıtlı öğrenci sayılarında meydana gelen azalmaların önüne geçilerek bu kurumlara olan talebin artırılması gerekmektedir.

Türkiye’de mesleki ve teknik orta öğretimde eğitimini tamamlayan öğrenciler kendi alanlarıyla ilgili yüksek öğretim kurumlarına iki farklı şekilde devam edebilmektedirler. Bunlardan ilki yüksek öğretim sınavına girmeden (sınavsız sistem) 2 yıllık meslek yüksek okullarında geçiş sistemidir. İkincisi ise yüksek öğretim sınavına girerek istedikleri herhangi bir bölümde eğitimlerine devam etmektir. Ayrıca bu sistemde öğrenci kendi alanında bir bölümde devam etmek isterse ek puan verilerek desteklenmektedir. Ayrıca mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan tüm öğrencilere **teknisyen** ünvanı verilmektedir ve KOSGEB ile yapılan anlaşma sonucunda bu kurumlarından mezun olan öğrenciler kendi iş yerlerini açmak isterler ise 50.000 TL hibe ve 100.000 TL faizsiz kredi verilmektedir (MEB, 2018: 31).

Türkiye’de mesleki eğitim hakkında toplumun bazı ön yargıları bulunmaktadır. Bu durum eğitim kalitesinin ciddi anlamda düşmesine neden olmaktadır. Toplumun sahip olmuş olduğu ön yargılar arasında; mesleki eğitim veren okullarda akademik anlamda iyi olmayan öğretmenlerin olduğu düşüncesi ön sıralardadır. Bu neden ile öğrenciler ve aileleri, kaliteli bir akademik eğitim verilmediği için öğrencinin iyi bir üniversite kazanamayıp ileriki hayatlarında diğer okullara gitmiş olan akranlarından geride kalacaklarını düşünmektedirler. Bu düşünceye ek olarak mesleki okullara giden öğrenciler genel olarak akademik anlamda başarısız olarak görülmektedir. Toplumun sahip olmuş olduğu ön yargılar tıpkı kendi kendini gerçekleştiren kehanet gibi gerçek hayata yansyarak Türkiye’de mesleki eğitimin halini negatif etkilemektedir. Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin kaliteli olması için öncelikli olarak toplumun sahip olmuş olduğu bu olumsuz ön yargıların değiştirilmesi gerekmektedir. Bunun için ise mesleki okulların sahip olmuş olduğu olumsuz imajın yıkılarak özellikle başarılı öğrenciler tarafından çokça tercih edilen kurumlar haline getirilmesi gerekmektedir. Bugünün yapısında mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına akademik anlamda başarısız olan öğrenciler yönlendirilmektedir. Bu öğrencilerin disiplinsiz ve hedefsiz davranmaları nedeniyle toplum tarafından daha önce açıklanan ön yargılar oluşmaktadır. Türkiye’de mesleki eğitim veren kurumların öğrenciler için bir son çare olduğu anlayışından ivedilikle vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu kurumlarda görev alan öğretmenlerin hem akademik alanda hem de mesleki alanda iyi yetiştirmiş olanlar arasından seçilerek güçlü kadro yapıları oluşturulmalıdır. Öğrenciler orta okulu bitirdiklerinde ileride hangi mesleği yapmak istiyorlarsa o mesleğe yönelik mesleki okullara yönlendirilerek temelden iyi bir şekilde bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Bu sayede bugün yaşanan büyük bir sorun

olan teorik bilgisini pratik bilgiye çeviremeyen genç işsizliğin önüne geçilebilecektir. Dünya’da gelişmiş olan ülkelere bakıldığında mesleki eğitime Türkiye’de olduğu gibi ikinci bir eğitim gözüyle bakılmamaktadır. Aksine verilen genel eğitimden daha önemli görülmektedir. Eğer Türkiye gelişmiş olan ülkeleri yakalamak ve tüketici durumundan üretici konumuna geçmek istiyorsa mesleki ve teknik eğitimin bugünkü konumunun hızlı bir şekilde değişmesi gerekmektedir.

Türkiye içinde faaliyet gösteren yerli şirketlerden bazıları mesleki eğitimin gerekliliğini anlamıştır. Böylelikle bazı projeleri hayata geçirmişlerdir. Bu projelerden en fazla ön plana çıkan ise 2006 yılında KOÇ holding tarafından hayata geçirilen **meslek lisesi memleket meselesi** adlı proje olmuştur. Mesleki eğitimin yaygınlık kazanması için yapılmış olan bu ve benzeri projelerin sayılarının artırılarak toplumun sahip olduğu ön yargı değiştirilmelidir. Ayrıca bu projeler sayesinde öğrenciler mesleki okullara gitme isteği artırılarak piyasanın eleman ihtiyacına uygun olarak yetiştirilmeleri sonucunda işsizlikte ciddi anlamda iyileşmeler yaşanabilecektir.

2.4. Üniversite Eğitimi

Eğitim kademeleri arasında en üst sırada yer alan üniversiteler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından önem verilen kurumlardır. Çünkü üniversitelerde verilen eğitimler sayesinde bireyler sadece akademik anlamda yetişmekle kalmamaktadırlar. Aynı zamanda sosyal ve kültürel anlamda da kendilerini geliştirebilmektedirler. Ayrıca üniversite ortamında deneyimlemiş oldukları farklı türden tecrübelerin de yardımıyla iş dünyasının değişen koşullarına daha çabuk bir şekilde adapte olmaktadır. Sayılmış olan bu ve benzeri birçok neden ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçleri üzerinde ciddi anlamda pozitif katkı yapmaktadır.

İçerisinde bulunmuş olduğumuz bilgi toplumunda hem teknoloji seviyesinde çok hızlı ilerlemeler yaşanmakta hem de bu durum nedeniyle iş dünyası içerisinde bulunan bazı sektörler varlığını sonlandırmaktadır. Bu sektörlerin yerlerine ise yenilerinin doğduğu görülmektedir. Ülkelerin yaşanan bu durum karşısında zamana ayak uydurabilmeleri için yapmaları gereken bir takım önlemler bulunmaktadır. Bu önlemlerin ilk sıralarında ise üniversite eğitiminin gerekli olan önemin verilmesi gelmektedir. Teknolojik ürünlerde yaşanan hızlı ilerlemelere sadece bu ürünleri elde etmek veya üretimi için çaba sarf etmek yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda bu teknolojileri iyi bir şekilde kulanabilen beşeri sermayeye de ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan

donanımlı beşeri sermayeye ise üniversiteler aracılığıyla verilen eğitim ile sahip olunabilmektedir. Bilgi toplumuna çok erken zamanlarda girmeyi başarabilen ülkelere bakıldığında, üniversite eğitimine vermiş oldukları büyük önemler sayesinde diğer ülkelerin kat ve kat ilerisinde oldukları görülebilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin nüfus artış hızları çok yüksek seviyelerdedir. Böylelikle beşeri sermaye stoğu anlamında ciddi anlamda arz fazlalığına sahiptirler. Ancak bu ülkelerin yaşamış oldukları en büyük problem bilgi ekonomisinin şartlarına uygun olan donanımlı beşeri sermaye stoklarında yaşamış oldukları arz eksiklikleridir. Gelişmekte olan ülkelerin sermaye stoğunu donanımlı hale getirmede üniversite eğitimi önemli bir rol oynamaktadır. Eğer gelişmekte olan ülkelerde üniversite eğitimleri çağın gereklerine uygun kalitede verilebilirse gelişmiş ülkelerle aralarında olan farkı kapatmaya başlayabileceklerdir. Bu noktada öne çıkan kavram ise verilen üniversite eğitiminin kalitesidir. Çünkü üniversitelerin sadece sayılarında artışlar yapıp niteliklerinde ise herhangi bir artış yapılması ise yapılan bu artışların donanımlı beşeri sermaye stoğu oluşturmaya bir katkısı olmadığı gibi ülkenin kaynaklarını da boş yere israf edilmesine yol açacaktır.

Üniversite eğitiminin sağlamış olduğu bir diğer fayda ise bireylerin ileriki yaşamlarında daha iyi bir iş ve ücret geliri elde etmelerini sağlayarak şu anda bulunmuş oldukları ekonomik sınıftan bir üst sınıfa geçebilme olanağı sunmasıdır. Böylelikle gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılabilmesine destek vermektedir. Diğer bir açıdan bakıldığında da üniversite eğitimi almış olan bireylerin toplum içinde görmüş oldukları itibarlar ciddi anlamda artmaktadır. Böylelikle bireylerin kendilerine olan güvenleride yükselmektedir. Bu durumlar sebebi ile dünya genelinde üniversite eğitimine olan taleplerde artışlar yaşanmaktadır.

2.4.1. Türkiye’de Üniversite Eğitimi

Türkiye’de üniversite eğitimine bakıldığında köklerinin Osmanlı imparatorluğu zamanında kurulan Darülfünun’a dayandığı görülmektedir. Cumhuriyet’in ilanından sonra 1933 yılına kadar geçen sürede varlığını devam ettirmiştir. Ancak 1933 yılında çıkartılan 2252 sayılı yasayla Cumhuriyet’in niteliklerine ve hedeflenen amaçlara ulaşmada yetersiz kaldığı için kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (Arap, 2010: 8; Tanilli, 1991: 379-380).

Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında üniversitelerin ülke geneline yaygınlaştırılması fikri yer almaktadır. Bu durum Atatürk tarafından 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM’de yapmış olduğu açılış konuşmasında ülkeyi “Batı”, “Doğu” ve “Merkez” olmak üzere 3 bölgeye ayırmıştır. Konuşmanın geri kalanı ise; “Bunun için ülkeyi şimdilik üç kültür bölgesine ayırarak, batı bölgesinde İstanbul Üniversitesi’nde başlamış olan reform programının daha köklü bir biçimde uygulanmasıyla Cumhuriyet’e gerçekten modern bir üniversite kazandırmak, merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesi’ni az bir zamanda kurmak gerekir. Doğu bölgesi için Van gölü sahillerinin en güzel yerinde her aşamadaki okulları ve bunlara ek olarak üniversiteyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden harekete geçilmelidir.”(Arap, 2010: 12; Kaynar ve Parlak, 2005: 27).

Türkiye’de üniversite sayılarının arttırılmaya başlandığı ilk dönemin 1950-1960 yılları arası olduğu görülmektedir. Bu yıllar arasında 4 yeni üniversite kurulmuştur. Üniversite sayılarında yaşanan artışların olduğu diğer dönemler ise 1973-1975, 1982, 1992 ve son olarak 2006-2008 dönemleridir. 2006-2008 dönemiyle birlikte “her ilde bir üniversite” politikası gerçekleştirilmiştir (Arap, 2010: 10-14).

Açılan ilk üniversitelere bakıldığında, kurulmalarında belli bir amaca hizmet ettikleri görülmektedir ve bu durumu Korkut, (1992) şu şekilde özetlemiştir;

- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nin kurulması modern anlamda bir şehir kurulmak istenmesi,
- Atatürk Üniversitesi ile Doğu bölgesinin şartlarını iyi analiz ederek sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişmesinin sağlanması,
- Ege Üniversitesi ile Ege bölgesinin sahip olmuş olduğu doğal kaynakların bilincine vararak kültür hayatını, çalışma olanaklarını daha iyi bir hale getirmek ve
- Karadeniz Teknik Üniversitesi ile bölgenin coğrafi konumu nedeniyle ekonomik anlamda yaşanan zorlukları gidermek amacıyla sahip olduğu doğal kaynakları verimli bir şekilde kullanımı amaçlanmıştır (Korkut, 1992: 77-78).

Daha sonraki zamanlarda Türkiye’de üniversite açma politikalarına bakıldığında genel olarak ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerin ağırlıklı olduğudur (Arap, 2010: 10). Herhangi bir bölgeye kurulan yeni bir üniversite sayesinde gelen çok sayıda öğrenci ve

akademisyen ile bölge ekonomisinde ciddi anlamda bir hareketlilik yaşanmaktadır. Ekonomide yaşanan bu canlılık ile hemen hemen her bölge kendisine ait bir üniversitenin kurulmasını istemektedir. Sağlamış olduğu sosyal fayda ise bölgeye farklı kültürlerden çok sayıda insanın gelmesiyle birlikte bölgenin kalkınmasına ve bölgeler arası gelir farklılıklarını azaltmaya yardımcı olmasıdır. Siyasal anlamda bakıldığında ülkede seçim dönemlerinde adayların en büyük vadinin bulunmuş olduğu şehre veya ilçeye yeni bir üniversitenin açılmasıdır (Çiftçi ve Ulucan, 2021). Bu şekilde ekonomik ve sosyal anlamda o yerin daha fazla gelişeceği imajı verilerek oy istenmektedir.

Türkiye’de üniversite eğitiminde yaşanan sorun ise üniversitelerin sadece ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçeler ön plana alınarak kurulmasıdır. Bu neden ile açılan çoğu üniversitenin sahip oldukları niteliklerin herhangi bir ortaöğretim kurumundan farkının olmadığıdır. Sadece yapılan binalar ve bazı çevre düzenlemeleriyle üniversite kurulamayacağı, kurulsun bile yeterli olmayacağı günümüz dünyasında bilinen bir gerçektir. Üniversite eğitiminde önemli olan kurumun sahip olduğu güçlü akademik kadroları, akademisyen başına düşen öğrenci sayıları, yeterli sayıda ve nitelikte kitaplarının bulunduğu kütüphanelerinin olması ve kurulmuş olduğu bölgenin özellikleridir. Türkiye’de özellikle son yıllarda üniversite sayılarının ciddi anlamda artmaktadır. Ancak kurulan üniversitelerin büyük bir bölümü merkezi yerlerden çok uzak olan bölgelerde. Bu durum öğrencilerin ve akademisyenlerin o bölgelere gitme isteklerini azaltmaktadır. Ayrıca bu kurumlarda yeterli sayıda ve kalitede öğretim elemanı bulunmadığı için verilen eğitim kaliteleri de diğer üniversitelerin çok gerisinde kalmaktadır. Açılan yeni üniversitelere giden öğrenci profili ise üniversite sınav puanı çok düşük olanlardır ve bu kurumları mecburiyetten tercih ettikleri görülmektedir. Öğrenciler bu kurumlardan almış oldukları yetersiz akademik eğitim ile mezun olduktan sonra işsiz kalmaktadırlar. Bu durum ülkenin hem maddi hem de beşeri sermayesini israf etmektedir. Böylelikle Türkiye’de üniversite eğitiminde yapılması gereken en acil hamlenin her yere üniversite açma politikasından vazgeçilerek mevcut üniversitelerin akademik ve fiziki anlamda gelişmelerinin sağlanmasıdır.

Türkiye’nin farklı bölgelerinde açılan üniversitelerin içlerinde barındırmış oldukları fakültelerin yaklaşık olarak hepsinde aynı olduğu ve bu fakültelerin üniversitelerin bulunduğu bölgelerin kalkınmasına uygun olarak açılmadıklarından dolayı eleştiriler yapılmaktadır. Arap (2010) bu durumu; “Kurulan her üniversitenin içerdiği bölümler, bulunduğu yer açısından birbirinden farklı olarak belirlenmeli ve yöre

ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Örneğin, Erzurum’da açılan bir üniversite bölgenin gelişimine faydalı olacak bölümler ile, Antalya’da, Çorum’da ya da Rize’de kurulan üniversitelerin her birinin içinde bulunduğu ilin gelişimine faydalı olacak bölümlerin farklı olması gerektiği kuşkusuzdur.” (Arap, 2010: 24). Eğer fakülteler bulunmuş olduğu bölgenin ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenip kurulurlarsa hem ülkenin bir bütün halinde büyüüp kalmasını hem de büyük bir sorun olan işsizlik probleminin azaltılmasına büyük destek verebilecektir. Ayrıca uygulanacak olan bu politika ile ülkenin sahip olduğu kaynaklarda daha verimli bir şekilde kullanılabilir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde cinsiyetler arası ücret farkı çok yüksek seviyelerdedir. ILO ve TÜİK tarafından 2020 yılında birlikte hazırlanan bir rapora göre Türkiye’de üniversite ve üstü eğitim alanlar arasındaki ücret farkının diğer eğitim seviyelerinden daha düşük seviyelerdedir. Bu durum Tablo 8’de 2015 ve 2018 yılları için gösterilmektedir.

Tablo 8. Türkiye’de Eğitim Türüne Göre Cinsiyetler Arası Ücret Farkı (%)

EĞİTİM TÜRÜ	2015	2018
İlkokul ve Altı	36.0	38.6
İlköğretim ve Ortaokul	18.2	17.3
Lise	24.6	17.2
Meslek Lisesi	21.1	21.9
Yüksekokul ve Üstü	13.3	15.8

Kaynak: ILO ve TÜİK (2020) “Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü” s. 23

Tablo 8’e göre cinsiyetler arası ücret farkının en az olduğu eğitim türünün “yüksekokul ve üstü” olduğu görülmektedir. Cinsiyetler arası ücret farkının en fazla olduğu okul türü ise “ilkokul ve altı”dır. Aralarındaki fark 2018 yılında 2015 yılına göre daha da artmıştır. Tablo genel olarak incelendiğinde eğitim seviyesinde yaşanan artışların cinsiyete göre ücret farkı üzerinde düşürücü bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Türkiye’de kadınların istihdama katılma oranları çok düşük seviyelerdedir. Bu konuda üniversite eğitiminin sağlamış olduğu bir diğer önemli fayda ise kadınların istihdama katılma oranlarını arttırmasıdır. Tablo 9’da Türkiye’de eğitim türlerine göre cinsiyetlerin istihdama katılma oranları (%) 2018 yılı için verilmiştir.

Tablo 9. Türkiye’de Eğitim Türlerine Göre Cinsiyetlerin İstihdama Katılması (%) 2018

EĞİTİM TÜRÜ	KADIN	ERKEK
TOPLAM	100	100
İlkokul ve Altı	28.0	29.6
İlköğretim ve Ortaokul	11.7	22.4
Lise	10.8	11.3
Meslek Lisesi	8.9	12.2
Yüksekokul ve Üstü	40.6	24.6

Kaynak: ILO ve TÜİK (2020) “Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü” s. 24

Tablo 9 incelendiğinde “yüksekokul ve üstü” eğitim alan kadınların istihdama katılma oranı %40.6 olarak diğer eğitim seviyelerine göre çok yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Bu tablodan çıkartılan diğer bir önemli sonuç ise “yüksekokul ve üstü” eğitim alanlarda kadınların istihdama katılma oranının erkeklerden fazla olmasıdır. Böylelikle Türkiye’de yüksek eğitim seviyesinde yaşanan artışların cinsiyetler arası eşitsizliği azalttığı sonucuna varılabilmektedir.

2.5. Hanehalkı İşGücü Anketi

Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA)’nin yapılmasındaki amaç; ülkenin mevcut işgücü yapısını değerlendirmek, istihdam edilenler hakkında işteki konumları ve çalışma süreleri gibi bilgileri verirken, işsizler hakkında ise ne kadar süredir iş aradıkları veya hangi meslekte istihdam edilmek istedikleri gibi bilgileri sunmaktır (TÜİK, 2019: 5).

Türkiye’de HİA ilk defa 1966 yılından itibaren düzensiz bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. 1988 yılına kadar bu şekilde yapılan anketlerin en büyük dezavantajı sunmuş oldukları verilerin coğrafi bölge, kavram, tanım, değişken ve sınıflandırmadaki farklılıkları sebebiyle zaman serisi içerisinde birbirleriyle karşılaştırma imkanı verememekteydi. Bu neden ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) başkanlığında yürütülen **iş gücü piyasası enfarmasyon sistemi projesi** bünyesinde ve sonrasında **dünya bankası istihdam ve eğitim projesi** ile işgücü piyasasıyla ilgili yayımlanan verilerin daha doğru ve zamanında verilmesi amacıyla HİA’da gerekli olan güncellemelerin yapılması hedeflenmiştir (TÜİK, 2019: 5-6).

1982 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından düzenlenen 13. Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda uluslararası standartlara göre belirlenen işgücü göstergeleri hakkında yapılan değişikliklere uyum sağlamak amacıyla HİA’da 1988 yılında düzenlemeler yapılmıştır. Böylelikle HİA, Ekim 1988 tarihinden itibaren her yılın Nisan

ve Ekim aylarının pazartesi ile başlayıp pazar ile biten son haftası dikkate alınarak yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar kentsel ve kırsal bölge ayrımı yapılarak yayımlanmıştır. Ekim 1988'den Nisan 1994 yılına kadar anketler bu şekilde yapılmıştır. Uygulanan örneklem sayısı Türkiye geneli için ikame prensibiyle 11,160 haneyi kapsamaktaydı. Ancak Nisan 1994 itibariyle ikame prensibi yöntemi bırakılıp cevapsızlık sistemine geçilmesi nedeniyle örneklem sayısı yaklaşık olarak 15,000 seviyelerine yükseltilmiştir (TÜİK, 2019: 6).

2000 yılında HİA'da yapılma sıklığı, örneklem büyüklüğü ve soru kağındaki sorularda değişiklikler yapılmıştır. Sonrasında ise yapılmış olan bu değişikliklerin mevcut seri ile karşılaştırılabilmesi için geliştirilmişlerdir. Yapılan bu değişikliklerin asıl nedeni ise yapılan tahminlerin duyarlılıklarını arttırarak daha doğru sonuçlar elde etmektir. 2000 yılında yapılan değişikliklerle bir hanehalkı 4 dönem takip edilmeye başlanmıştır. Ayrıca soru anketinde yapılan değişiklikler ile enformal sektör hakkında da bilgiler verilmeye başlanmıştır. 2000 yılına kadar yapılan anketlerde sunulan veriler 12 ve üstü yaş için verilirken 2000 yılı itibariyle 15 ve üstü yaşlar için verilmeye başlanmıştır. 2000-2003 dönemi arasında yapılan tahminlere bakıldığında 3'er aylık dönemlerde; Türkiye, kent ve kır için yapılırken, yıllık olarak ise; Türkiye, kent, kır, 7 coğrafi bölge ve dokuz il merkezi (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Samsun) için yapılmıştır (TÜİK, 2019: 6).

2002 yılında HİA'nın Avrupa Birliği standartlarına uyum sağlayabilmesi için Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından talep edilen bütün değişiklikleri kapsayacak şekilde kullanılan soru kağıdı yenilenerek yeni kurallara uygun bir şekilde hazırlanmıştır. 2004 yılına gelindiğinde ise soru kağıdı içindeki soru sayıları arttırılmıştır. İstihdama hangi grupların dahil edilip edilmeyeceği Eurostat tarafından belirlenen kriterler ışığı altında net bir şekilde belirlenmiştir. Eurostat tarafından istihdam içinde kimlerin olacağı hakkında belirlenen kriterler ILO tarafından belirlenenlerden farklılık içermekte olup şu şekildedir; Eurostat'a göre yevmiyeli ve ücret geliri olmayan işçilerin iş başından referans haftasının başından itibaren 3 aydan az bir süre ayrı kalmaları halinde istihdamda kabul etmektedir. Ancak ILO bu işçilerin referans haftasında 1 saat bile iş başından ayrılmaları halinde istihdama dahil etmemektedir. 2004 yılında soru kağında yapılan güncellemelerle birlikte HİA'nın örneklem hacmi İBBS 2. Düzeye göre 3 aylık dönemlerde tahmin yapmak üzere yaklaşık olarak 37,000 seviyelerine çıkartılmıştır.

Ayrıca soru kağıdında yapılan bir diğer değişiklik ise soruların 15 ve üstü yaşlardaki bireylere sorulmaya başlanmasıdır (TÜİK, 2019: 7).

2009 yılında soru kağıdında yer alan soruların bazılarının ülke koşullarına uyumlu olmadıklarının farkına varılarak ILO'dan bir uzman ile bazı güncelleştirmeler yapılmıştır. Bu yılda yapılan en büyük değişiklik ise 1998 yılında ILO tarafından yapılan “16. çalışma istatistikçileri konferansı” da eksik istihdam kavramının uygulamada yaşanan zorluklar nedeniyle kaldırılması ve yerine **zamana bağlı eksik istihdam** ve **yetersiz istihdam** kavramlarının kullanılmaya başlanması nedeniyle Türkiye’de de eksik istihdam kavramı yerine bu iki kavram kullanılmaya başlanmıştır. 2009 yılı itibariyle uygulanmaya başlanan bir diğer yenilik ise örnekleme kullanılan adreslerin aşamalı bir şekilde **ulusal adres veri tabanı’dan** seçilmeye başlanmıştır (TÜİK, 2019: 8).

Avrupa Birliğine tam olarak uyum sağlayabilmek amacıyla 2014 yılının Şubat ayı itibariyle yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemelere bakıldığında; her ayın ilk haftası dikkate alınarak uygulanan sabit referans haftası sisteminin yerine Eurostat tarafından belirlenen yılın tüm haftalarını referans kabul eden sürekli bir sisteme geçilmesi, kimlerin işsiz kategorisinde yer alacağını belirlemede kullanılan **son 3 ay** kuralı Eurostat tarafından kullanılan **son 4 hafta** kuralı ile değiştirilerek ulusal ve uluslararası işgücü verilerinde yaşanan karmaşaların önüne geçilebilmesi ve 2014 yılı öncesinde dönemsel sonuçlar Türkiye, kent ve kırsal ayrımı yapılarak verilmekteydi. Ancak bu yıl itibariyle yaşanan idari bölünüş ve kırsal payında gelen çok büyük azalışlar nedenleriyle sonuçlar sadece Türkiye geneli için verilmeye başlanmasıdır. 2014 yılında yapılan değişikliklerin getirmiş olduğu olumsuz durum ise yeni sistemde elde edilen verilerin önceki dönemlerden farklılaşmasına sebep olduğu için verilerin karşılaştırılabilme şansı kalmamıştır (TÜİK, 2019: 8).

Hanehalkı İşgücü anketi uygulaması Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmaktadır. Yapılan anketin nasıl gerçekleştirildiği TÜİK (2019) tarafından şu ifadeler ile açıklanmaktadır; “HIA’de iki aşamalı, tabakalı küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ardışık iki dönem arası ve ardışık iki yılın aynı dönemlerinde adres bazında %50 çakışma sağlayacak şekilde rotasyon kalıbı oluşturulmuş ve her dönemde 8 alt örnek kullanılmıştır. Çalışmanın tasarımında her dönemde uygulama yapılacak örneklem genişliği haftalara eşit olarak dağıtılmıştır. Araştırmanın 2014 yılı itibariyle dönemlik örnek hacmi 44,000 hanehalkıdır. Örnek hacminin belirlenmesi aşamasında

Eurostat 577/98 numaralı regülasyon temel alınmıştır. Çalışmanın tasarımı 2014 yılı idari bölünüşü dikkate alınmıştır. Çalışmanın dönemsel tahmin boyutu Türkiye toplamı, yıllık tahmin boyutu ise Türkiye toplamı ve İBBS 2. Düzeydir.” (TÜİK, 2019: 8).

HİA uygulanırken yüzyüze görüşme yöntemi uygulanmaktadır. Sorulara verilen cevaplar ise anketörler tarafından anında dizüstü bilgisayarlarda kayıt haline alınmaktadır. Ankette yer alan bazı önemli kavramlar ve tanımları şu şekildedir (TÜİK, 2019: 9-10);

- Hanehalkı; aralarında herhangi bir kan bağı bulunan veya bulunmayan bireylerin aynı konut içinde yaşaması ve giderlerine birlikte katılmaları ve benzeri işleri yapan kişilerin oluşturduğu topluluktur.
- Kurumsal Olmayan Nüfus; işgücüne dahil olamayan 15 ve 65 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğu nüfustur.
- İşgücü; 15 ve 65 yaş arasındaki bireyler arasında istihdam edilenler ile işsizlerin toplamının sonucudur.
- Eksik İstihdam; ILO tarafından 1998 yılında düzenlenen “16. Çalışma İstatistikçileri Konferansı”nda zamana bağlı ve yetersiz olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. Zamana bağlı eksik istihdam: Referans haftasında çalışmakta olan, mevcut işi ve diğer işi veya işlerinde toplam 40 saat’ten daha az çalışan ve daha fazla çalışmak istediğini ifade ederek imkan halinde hemen çalışacak olan bireylerdir. Yetersiz eksik istihdam; zamana bağlı eksik istihdam grubunda yer almayan, referans haftasında çalışmakta olan ve son 4 hafta içerisinde mevcut işini değiştirmek veya bu işe ek bir iş daha yapmak isteyen bireylerin böyle bir iş bulduğunda 2 hafta içerisinde başlayabilecek konumda olanlardan oluşmaktadır.

HİA’de kullanılan soru kağıdı ise **form 1** ve **form 2** olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Form 1’de bütün hanehalkı bireylerine demografik özelliklerine yönelik olarak; yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni durumları hakkında sorular yer almaktadır. Form 2’de ise 15 yaş ve üstünde yer alan bütün bireylerin istihdamdaki konumlarını öğrenmeye yönelik sorular yer almaktadır (TÜİK; 2019: 12).

TÜİK tarafından yayımlanan hanehalkı işgücü verilerine göre, 2020 yılının kasım ayında Türkiye’de işgücüne katılma oranı %55, işsizlik oranı %13.1 ve istihdam oranı ise

%47.7 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 10'da 15-64 yaş arasındaki nüfusun cinsiyete göre iş gücü verileri 2019 yılı ve 2020 yılı kasım ayı dönemi için gösterilmektedir.

Tablo 10.15-64 Yaş Arası Nüfusun İşgücü Verileri (2019-2020 Kasım)

	ERKEK		KADIN	
	2019	2020 Kasım	2019	2020 Kasım
İşgücüne Katılım Oranı (%)	78.2	74.9	38.7	34.8
İstihdam Oranı (%)	68.3	65.8	32.2	29.5
İşsizlik Oranı (%)	12.7	12.2	16.8	15.3

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 11.03.2021)

Tablo 10 incelendiğinde kadınların işgücüne katılım oranının 2019 yılında %38.7 ve 2020 yılının kasım ayında ise %34.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranlarının çok düşük seviyede olduğu görülebilmektedir. Ayrıca 2020 yılının kasım ayında hem erkeklerde hem de kadınlarda istihdama katılım oranlarında yaşanan düşüşün temel nedeni ile **Corona virüs pandemisi** nedeniyle ekonomide meydana gelen daralmalardır.

Tablo 11'de Türkiye'de 2020 yılının kasım ayında bireylerin eğitim durumuna göre işgücü verileri gösterilmektedir.

Tablo 11.Türkiye'de Bireylerin Eğitim Durumuna Göre İşgücü Verileri (2020 Kasım)

Eğitim Durumu	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
Okur-Yazar Olmayan	13.6	12.5	8.1
Lise Altı Eğitimliler	43.7	38.5	11.9
Lise	48.5	41.1	15.3
Mesleki veya Teknik Lise	62.1	53.4	14.0
Yüksek Öğretim	75.5	65.2	13.6

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 11.03.2021)

Tablo 11 incelendiğinde işgücüne katılım oranı en yüksek %75.5 ile “yüksek öğretim” alan bireylerde olduğu, bu bireyleri %62.1’lik işgücü katılım oranı ile “mesleki veya teknik lise”de eğitim alanların takip etmektedir. Sonrasında ise eğitim seviyesi düştükçe istihdama katılımı oranında düştüğü görülmektedir. İstihdama katılma ve işsizlik oranlarına bakıldığında birbirlerini destekler nitelikte oldukları görülmektedir. Böylelikle Tablo 11’den çıkartılan en temel 2 sonuç; eğitim seviyesinde yaşanan artışların işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarına etkisi pozitif yönlü olmasıdır. Bir diğer sonuç ise “mesleki veya teknik lise” eğitimi alan bireylerin normal “lise” eğitimi alanlara göre işgücü verilerinin daha iyi olmasıdır. Bu durum karşısında Türkiye’de ciddi bir problem olan işsizliğin azaltılabilmesi için “mesleki veya teknik eğitim” kurumlarına daha fazla önem verilip, yaygınlaştırılması gerektiği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 12’de Türkiye’de genç nüfusun eğitimde veya istihdamda olma durumlarıyla ilgili farklı göstergeler 2020 yılının Kasım ayı için sunulmuştur. Bu veriler yardımıyla Türkiye’nin sahip olduğu en büyük potansiyellerden biri olan genç nüfusun verimli olarak değerlendirildiği veya değerlendirilemediği yorumları yapılabilmektedir.

Tablo 12.Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu (2020 Kasım)

	YAŞ ARALIKLARI		
	15-19	20-24	25-29
Sadece Eğitimde Olanlar (%)	63.1	23.1	6.6
Sadece İstihdamda Olanlar (%)	8.7	30.1	45.1
Eğitimde ve İstihdamda Olanlar (%)	9.9	10.7	10.3
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar (%)	18.3	36.1	38.0

Kaynak: TÜİK (2021) (Erişim Tarihi: 11.03.2021)

Tablo 12 incelendiğinde, ilk olarak yaş grubu yükseldikçe sadece eğitimde olanların oranın düştüğü ve sadece istihdamda olanların oranın ise arttığı görülmektedir. Eğitimde ve istihdamda olanların oranı ise 20-24 yaş aralığında %10.7’lik değer ile en yüksek seviyeye ulaşmış 25-29 yaş arası grupta %10.3’e gerilemiştir. Tablo 12’den çıkartılan en büyük sonuç ise ne eğitimde ne istihdamda olanların oranının yaş grubu yükseldikçe artma eğiliminde olduğudur. Bu durum Türkiye’nin sahip olduğu genç

nüfusu verimli bir şekilde kullanamadığı anlamına gelmektedir. En kısa süre içerisinde bu verileri pozitif anlamda değiştirebilmenin yolu ise eğitim sisteminde yapılacak yeniliklerdir. Eğitim sisteminde yapılacak yenilikler ile genç nüsun hem eğitime hem de istihdama katılma oranları arttırılarak daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi ülkenin büyüme ve kalkınma sürecine büyük bir destek verilebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EĞİTİM İLE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK UYGULAMA KULLANILARAK İNCELENMESİ

3.1. Literatür Taraması

Ülkelerde yaşanan gelir dağılımı adaletsizliklerini en az seviyeye indirebilmek için devletler tarafından çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Uygulanan politikalar arasında özellikle eğitim ön plana çıkmaktadır. Çünkü eğitim yoluyla bireylerin çeşitli bilgi ve becerileri kazanmalarının çalışma hayatlarında daha iyi bir iş ve ücrete sahip olmalarını sağlamakta ve bu durum gelir dağılımına pozitif bir etkide bulunmaktadır. Son dönemlerde yapılmış olan çalışmalara bakıldığında, eğitimin sağlamış olduğu bu faydasından dolayı eğitimin gelir dağılımı üzerine etkisinin sıklıkla araştırılmakta olduğu görülmektedir. Çeşitli değişkenlerin ve yöntemlerin kullanıldığı bu çalışmalarda cevap aranan soru ise eğitimin gerçekten gelir dağılımı üzerinde pozitif bir etkisinin var olup olmadığıdır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir kısmında eğitim ve gelir dağılımı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılır iken bazı çalışmalarda eğitim ve gelir dağılımı arasında nasıl bir ilişkinin var olduğu belirsizdir sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yapılan çalışmaların çok az bir miktarında ise eğitimin gelir dağılımında adaletsizliğini arttırdığı sonucu da ortaya çıkmıştır. Ancak genel olarak ulaşılan sonuçlar incelendiğinde eğitimin gelir dağılımında adaletin sağlanmasına pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışmalara bakıldığında Mincer (1958), Schultz (1961) ve Becker (1962) tarafından eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin beşeri sermaye kuramını kullanarak araştırdıkları görülmektedir. Bulmuş oldukları sonuç ise bireylerin almış oldukları eğitim seviyesinin gelir dağılımını etkilediği ve bu etkinin hangi yönde gerçekleşeceği tam olarak belirlenememekte olduğudur (Gregorio ve Lee, 2002: 395-396).

Becker ve Chiswick (1966) Amerika'daki farklı bölgeler için eğitim ve gelir dağılımı ilişkisini araştırmışlardır. Sonuç olarak bireylerin aldığı eğitim seviyesinde eşitliğin sağlanmasının gelir dağılımına da pozitif bir etkisinin olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmayı, Chiswick (1971) dokuz ülkeyi karşılaştırarak yaptığı çalışmasında Becker ve Chiswick'i destekleyen sonuçlara ulaşmıştır

Chenery vd. (1974) 66 ülkeye ait verileri kullanarak eğitimin gelir dağılımı üzerine etkisini araştırmışlardır ve sonuç olarak eğitim seviyesinde yaşanan artışların bölüşümün daha adaletli bir şekilde yapılabilmesini sağladığına ulaşılmıştır. Psacharopoulos (1977) ise bireylerin eğitime aynı seviyede ulaşabilmeleri sağlandığında gelir dağılımında adaletin sağlanmasına pozitif bir etkisi olduğu sonucuna 49 ülkenin verilerini kullanarak ulaşmıştır.

Eğitimin gelir dağılımına olan etkisini araştıran çalışmaların büyük bir kısmının gelişmiş olan ülkeler için yapılmış olduğu görülmekte olup gelişmekte olan ülkeler için yapılmış çalışmaların sayısı ise oldukça azdır (Tansel ve Bircan, 2010: 2). Gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha yaygın bir problem olduğu bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bu tür çalışmaların sayısında yapılacak olan artışlar, eğitimin bölüşümde adaletsizlik problemini çözebilmek için etkili bir politika aracı olduğunun farkına varılmasını ve gerekli olan adımların atılmasını destekleyebilir.

Knight ve Sabot (1983) eğitim ve gelir dağılımı ilişkisini **kompozisyon** ve **ücret sıkıştırması** etkileri yoluyla açıklamaktadırlar. Bu etkilere göre eğitim kısa dönemde gelir dağılımında adaletsizlikleri arttırırken uzun dönemde azaltmaktadır. Kısa dönemde bölüşümde adalesizliğin artmasının sebebi ise eğitilmiş bireylerin sayısının eğitimsiz olanlara oranı oldukça düşük olduğu için almış oldukları ücret daha fazla olmaktadır. Bu durum eğitilmiş ve eğitimsiz bireyler arasındaki ücret farkını arttırdığı için gelir dağılımına negatif bir etkide bulunmaktadır. Uzun dönemde ise eğitilmiş bireylerin sayısında yaşanan artışlar neticesinde aldıkları ücret miktarları düşmekte ve ayrıca eğitimsiz olan bireylerin arz eksikliğinden dolayı ücretlerinde artışlar olmaktadır. Uzun dönemde yaşanan bu durum karşısında gelir dağılımı daha adaletli bir şekilde yapılabilir ve böylelikle çalışmalarının sonucunda eğitim ve gelir dağılımı arasında pozitif bir ilişkinin var olduğunu bulmuşlardır.

OECD tarafından 2000 yılında yapılan çalışmada, eğitim harcamalarının gelir dağılımında etkisini ölçmek Gini katsayısı üzerinden, İngiltere, Fransa ve ABD analiz edilmiştir. Çalışmadan çıkan sonuçlar ise eğitim harcamalarının payının GSMH içerisindeki miktarı %2 arttırıldığında gini katsayısı İngiltere’de %0.015, Fransa’da %0.03 ve ABD için %0.025 oranında azaldığını göstermektedir (Caklı, 2019: 48-49; Öztürk, 2005: 37; OECD, 2000).

Gregorio ve Lee (2002), 1960-1990 dönemleri arasında panel veri yöntemini kullanarak, farklı türden ülkeler için eğitim ve gelir dağılımı ilişkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu daha önceden yapılmış olan çalışmaları destekleyerek toplumdaki bireylerin eğitime eşit bir şekilde ulaşabilmelerinin gelir dağılımında adaletin sağlanmasına pozitif bir katkısının olduğudur. Ayrıca sonuçta belirtilen bir diğer önemli husus ise Kuznet tarafından ortaya atılan **ters U** hipotezinin geçerli olduğudur. Ayrıca hükümetler tarafından yapılan sosyal harcamaların da gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılmasını desteklediği belirtilmiştir (Gregorio ve Lee, 2002: 395).

Tansel ve Bircan (2010), 1994-2002 periyodu için, Türkiye’de erkek çalışanlar için gelir dağılımında adaleti en küçük kareler ve kantil regresyon modellerini kullanarak ölçmüşlerdir. Çalışmada sadece erkeklerin kullanılmasındaki neden ise Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarının çok düşük seviyelerde olmasıdır. Sonuç olarak, eğitim seviyesinde yaşanan artışlar aynı gelir grubu içerisinde bulunan bireylerin gelir dağılımına bozucu bir etki yaparken; farklı gelir grubundaki bireyler arasındaki gelir dağılımına pozitif yönde bir etki yapmaktadır. Ayrıca aynı gelir grubundaki bireylerin gelir dağılımının bozulmasına neden olan diğer faktörlerin doğrudan gelen yabancı yatırım, ticaretle yaşanan dışa açılmalar ve küresel teknolojik gelişmelerin olduğu da ifade edilmiştir.

Bakış vd. (2013) 2006-2009 yılları için Türkiye’de hanehalkı işgücü verileri yardımıyla eğitimin katkısını araç değişken, en küçük kareler, kantil regresyon ve araç değişkenli kantil regresyon modellerini kullanarak ölçmeye çalışmışlardır. Sonuç olarak eğitimin sağladığı toplumsal orta değeri 2006-2009 için %1.5 ve %2.3 olarak bulmuşlardır. Eğitimin sağladığı toplam değerden pozitif yönde en fazla yararlananların ise kadınlar olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışmada Türkiye’de son zamanlarda artan küreselleşmenin **beceri temelli teknolojik gelişme** hipotezini desteklediği de belirtilmektedir.

Kırdar vd. (2014) Türkiye’de 1997 yılında uygulanmaya başlanan zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkartılmasının şehir-kırsal ve cinsiyetler arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını azaltabilmede etkili bir politika olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda kırsal ve şehirlerde yaşayan 17 yaş üzeri erkekler için gelir dağılımı %0.5 oranında iyileşir iken kadınlarda ise %0.7 oranında bir iyileşme yaşanmıştır ancak cinsiyetler arası gelir dağılımının iyileştiği hakkında herhangi bir

bulguya rastlanamamıştır. Cinsiyetler arası gelir dağılımında bir iyileşmenin olamamasının nedeni olarak erkeklerin işgücüne daha fazla oranlarda katılması gösterilmiştir.

Ulucan ve Çiftçi (2014) Türkiye’de üniversite sayı ve kontenjanlarında yaşanan artışların işgücü piyasasına uyumluluğunu 2009-2013 yılları için hanehalkı işgücü anketi verilerini kullanarak her bir sektörün gini katsayılarını hesaplayarak incelemiştir. Sonuç olarak, üniversite sayı ve kontenjanlarında yaşanan artışların yüksek bilgi isteyen mesleklerin ihtiyacı olan beceride eleman yetiştirilmesine bir katkısının bulunmadığı, yapılan artışların sadece nicelikte kalıp niteliklerinde ise bir ilerleme sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydemir ve Kırdar (2015) Türkiye’de 1997 yılında zorunlu eğitimin 8 yıla çıkartılmasının genç erkek ve kadınların okullaşmaları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. 18-26 yaş arasındaki genç erkek ve kadınların bir yıl daha fazla okula gitme oranlarına bakıldığı çalışmada, 1997 yılından itibaren uygulanmaya başlanan bu politikanın erkekler üzerinde hemen hemen hiç etkisi yoktur. Bu politika, kadınlarda ise %3.8 oranında bir artışın yaşanmasına katkıda bulunmuştur. Zorunlu eğitim süresinde yaşanan artışın kadınların daha fazla süre eğitimde kalmalarını arttırmasının sebebi ise kadınların okula gitmelerinin fırsat maliyetinin erkeklerden fazla olmasıdır.

Bakış ve Polat (2015) 2002-2010 yılları arasında Türkiye’de Hanehalkı İşgücü Anketi verilerini kullanarak bireylerin eğitim seviyeleri ve ücretleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak 2002-2004 yılları arasında eğitilmiş bireylerin eğitimsiz bireylere olan oranı sabit kalmış ancak ücret seviyesi eğitimsiz bireylerin aleyhine azalmıştır. 2004-2010 yılları arasında ise eğitilmiş olan bireylerin eğitimsiz olanlara oranı artmıştır ve ücret seviyelerinde de eğitilmiş bireyler lehine artışlar gerçekleşmiştir. Ayrıca çalışmadan çıkan bir diğer sonuç 2002-2004 yılları arasında yüksek gelir grubunda olanlar arasında (90/50) ücret eşitsizliklerinde azalma olup 2004-2010 yılları arasında sabit kalmıştır. Düşük gelir grubunda olanlar arasında (50/10) ise hem 2002-2004 hem de 2004-2010 yılları arasında ücretleri arasındaki farklarda azalmalar gerçekleşmiştir.

Çiftçi ve Kangallı (2015) 2012 yılı için Denizli ilinde bulunan anne ve babaların eğitim düzeylerinin hanehalkı gelirine olan etkilerini kantil regresyon modelini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmada bulunan sonuçlara göre her bir gelir seviyesi için

annelerin sahip olduğu eğitim seviyelerinin hanehalkı gelirine bir katkısı bulunmaz iken babaların eğitim seviyeleri ise orta gelir grubu olarak nitelendirilen q50 seviyesine kadar hanehalkı gelirini arttırıcı bir etki yaratmıştır. Bunun Q50 seviyesinden sonra ise arttırıcı etkisinin hızı azalarak devam ettiği görölmektedir.

Akbulut (2015) Türkiye’de yapılan eğitim ve sağlık harcamalarının gelir dağılımı üzerine olan etkisini en küçük kareler yöntemini kullanarak araştırmıştır. Çalışmanın sonucu olarak yapılan eğitim harcamalarının yüksek öğrenime yönelik olarak yapılması durumunda gelir dağılımı adaletini bozucu yönde bir etkisi bulunmaktadır. Bu durumun nedeni olarak yüksek öğrenime üst gelir grubunda yer alan bireylerin alt gelir grubunda yer alanlara göre daha fazla gitme imkanının bulunması gösterilmiştir. Çalışmada çıkan bu sonuç kendisinden önce yapılan çalışmaları destekler niteliktedir.

Ulucan ve Çiftçi (2019) Türkiye’de üniversite sayılarında yaşanan ciddi artışların ücretler üzerine olan etkisini 2007-2017 yılları arası hanehalkı işgücü verilerini kullanarak en küçük kareler ve kantil regresyon modelleri ile ölçmüşlerdir. Çalışmadan çıkan sonuçlar ise; en yüksek gelire sahip q90 ile en düşük gelire sahip q10 arasındaki ücret farkı bu yılları arasında azalmıştır, asgari ücretin arttırılması sayesinde alt gelir grupları üst gelir gruplarına yaklaşmıştır ve üniversitelerin sadece sayılarında yapılan artışlar ise üniversitelerin ücret oranlarını belirleme güçlerini azaltmaya başlamıştır (Ulucan ve Çiftçi, 2019: 649).

Bilen ve Çalışır (2019) Türkiye’de 1977-2014 yılları arasında ilköğretim, ortaöğretim, lise ve yüksek öğrenim mezunlarının sayılarındaki artış ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi ile araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak eğitim seviyelerinde yaşanan artışların gelir dağılımının daha adaletli bir şekilde yapılmasına yardımcı olduğu bulunmuştur.

Eğitim seviyesinde yaşanan artışların gelir dağılımı adaletine üzerine pozitif bir etkisi olduğu yapılmış olan çalışmalarla gösterilmiştir. Yapılmış olan bu çalışmalara ek olarak yapılan çalışmalarda üniversitelerde hangi bölümlerin gelir dağılımı adaletini iyileştirdiği araştırılmıştır. Üniversitedeki bölümlerin bu etkisini araştırmak ise özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyüme süreçlerine pozitif bir katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu ülke gruplarının en büyük problemi kaynaklarda yaşanan kıtlıklardır. Üniversitelerde kurulacak olan bölümlerin ülkenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kurulmaları hem ülkelerin kaynaklarını doğru bir

şekilde kullanmalarına hem de piyasanın ihtiyaçlarına uygun bireylerin yetiştirilebileceğinden dolayı gelir dağılımının daha adaletli olmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu çalışmalarda araştırılan bir diğer konu ise hangi bölümlerin cinsiyetler arası ücret farklılıklarını azalttığıdır. Cinsiyetler arası ücret farklılıklarında meydana gelen azalmalar ise kadınların daha fazla istihdama katılma isteklerini arttıracığından dolayı gelir dağılımının daha adaletli yapılabilmesi için önemlidir.

Lee ve Lee (2006) Kore’de çalışan kişilerin ücretlerini etkileyen faktörleri kantil regresyon yöntemini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak yaş faktörünün Kore’de ücret düzeyleri üzerindeki etkisinin diğer faktörlerden daha yüksek olduğu, eğitim seviyesinde yaşanan artışların ücretleri de arttığı çoğu ülkede geçerli bir durum iken bu durumun Kore’de bu şekilde olmamasının sebebinin eğitim sistemlerinin piyasanın koşullarına uygun olarak eleman yetiştirmemesi gösterilmiştir ve böylelikle üniversite bölümlerinin ülkenin ihtiyaçlarına uygun olarak kurulması gerektiğini desteklemişlerdir. Çalışmadan çıkan bir diğer önemli sonuç ise Kore’de erkek çalışanların kadın çalışanlardan daha yüksek ücret alarak çalıştığı olup cinsiyetler arası ücret farklılıklarının olduğuudur.

Tansel (2008) Türkiye’de 1994-2005 yılları arasını kapsayan son 10 yıllık dönem için eğitim seviyesinde yaşanan artışların erkek ve kadınların ücret gelirlerinde yaşanan değişiklikleri en küçük kareler ve Heckman iki aşamalı tahmin yöntemlerini kullanarak araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarında, en küçük kareler ve Heckman tahmin sonuçları erkekler için aynı çıkarıken kadınlarda farklı sonuçlar vermiştir. Böylelikle Türkiye’de son 10 yıllık dönemde kadınların eğitim seviyesilerinde yaşanan artışların ücret gelirlerine olan pozitif etkisi erkeklerden %5 daha fazladır sonucuna ulaşılmıştır.

Kelly vd. (2010) 2004 yılı için İrlanda’da üniversite bölümlerinin ve kişilerin sahip olduğu yeterliliklerin ücretler üzerindeki etkilerini kantil regresyon yöntemini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak, tıp-veterinerlik, eğitim, mühendislik-mimarlık ve bilgisayar teknolojileri bölümlerinden mezun olanların diğer bölümlerden mezun olanlara göre daha fazla ücret geliri elde ettiği bulunmuştur. Kişilerin sahip olduğu yeterliliklerin ücretlere olan etkisi ise oldukça sınırlıdır.

Chevalier (2011) İngiltere’de üniversitede okunulan bölümlerin ücretlere olan etkisini en küçük kareler ve kantil regresyon yöntemlerini kullanarak araştırmıştır. Çalışmanın sonucu olarak, farklı bölümlerden mezun olmuş bireyler arasında yüksek

ücret farklılıklarının olduğu ayrıca cinsiyetler arasında da ücret farklılıklarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Walker ve Zhu (2011) İngiltere’de üniversite bölümlerinin ve cinsiyetlerin ücret gelirlerine olan etkisini en küçük kareler yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, kadınların eğitim seviyesi arttıkça daha fazla ücret geliri elde ettiği ve okudukları bölümler arasında ücret gelirlerinde bir farklılaşma olmadığıdır. Erkeklerde ise hukuk, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun olanların diğer bölümlerden mezun olanlara göre daha yüksek ücret geliri elde ettikleri tespit edilmiştir.

Grave ve Goerlitz (2012) Almanya’da farklı bölümlerden mezun olmuş bireylerin mezun olduktan hemen sonra ve mezun olduktan 5 ve 6 yıl sonra elde ettikleri ücret gelirlerini karşılaştırmışlardır. Karşılaştırılan bu tüm zaman dilimleri içerisinde sanat ve beşeri bilimlerden mezun olan bireylerin elde ettikleri gelirlerin diğer bölümlerden mezun olan bireylere göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Long vd. (2015) 1982-2012 dönemleri arasında farklı bölümlerden mezun olmuş bireyler arasındaki ücret farklılıklarını araştırmışlardır. Mezuniyetten sonraki ilk 3 yıl bölümler arası ücret farklılıkları yüksek olup daha sonraki yıllarda ise bireylerin kazanacağı yetkinlikler ile ücret farklılıklarında azalmalar olduğu sonucuna varılmıştır.

Paolo ve Tansel (2017) Türkiye’de farklı bölümlerden mezun olmuş bireyler arasındaki ücret farklılıklarını en küçük kareler ve RIF-Regresyon yöntemlerini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak, Türkiye’de bölümler arası yüksek ücret farklılıklarının olduğuna ulaşılmıştır.

3.2. Ekonometrik Yöntem Ve Veri Seti

EKK (En Küçük Kareler) sunmuş olduğu avantajlardan dolayı sıklıkla kullanılmakta olan bir yöntemdir. EKK yönteminin uygulanmasında ise bazı varsayımlar bulunmakta olup bu varsayımların ihlal edilmesinde ise tahmin katsayılarında sapmalar meydana geldiği için güvenilir bir tahmin yapılamamaktadır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında ise diğer ekonometrik yöntemlerin kullanılması gerekmektedir.

EKK yönteminin yapmış olduğu en önemli varsayımlardan biri ise hata terimlerinin normal dağıldığıdır. Bu varsayımın sağlanamadığı durumlarda ise **Kantil Regresyon** yöntemi uygulanabilmektedir. Kantil regresyon yöntemini ise Koenker ve

Basset (1978) tarafından EKK yöntemine alternatif bir yaklaşım olarak oluşturulmuştur (Çiftçi ve Kangallı, 2015: 144).

EKK yöntemi ile tahmin yapar iken sadece değişkenlerin orta noktaları hakkında bilgi vermekte olup diğer uç değişkenler hakkında herhangi bir bilgi sunmadığı için sabit varyans ve hata terimlerinin normal dağıldığı varsayımları genellikle bozulmaktadır. Kantil regresyon modeli ise değişkenlerin sadece orta noktaları hakkında bilgi vermeyip uç noktalarda almış oldukları değerler hakkında da bilgi verdiği için EKK yönteminin kullanımında ortaya çıkan problemleri çözebilmektedir (Çiftçi ve Kangallı, 2015: 144; Montenegro, 2001; Hunter ve Kenneth, 2000).

Kantil regresyon yöntemi uygulanırken kullanılan model ise şu şekildedir (Çiftçi ve Kangallı, 2015: 144);

$$Y_i = X_i\beta_q + \varepsilon_{qi} , Kantil_q (Y_i/X_i) = X_i\beta_q \quad (3)$$

Denklem 3'de Y_i bağımlı değişkeni, X_i modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin tümünü temsil etmekte olup $kantil_q (Y_i/X_i)$ ise X bağımsız değişkenlerinin koşullu olarak bağımlı olan Y değişkenine q . koşul kantil değerini göstermektedir. Burada yer alan q değeri ise 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Denklemde q 'nun aldığı değerlere göre bağımlı değişkenin farklı noktalardaki sonuçlarına ulaşılabilmektedir (Ulucan ve Çiftçi, 2019: 656).

Denklem 3'de yer alan kantil regresyon modelinin çözümü için bir minimizasyon denkleminin kurulması gereklidir. Gerekli olan bu minimizasyon problemi ise denklem 4'te gösterilmektedir (Cameron ve Trivedi, 2009: 207);

$$Q(B_q) = \sum_{i=y_i > x'_i\beta}^N q |y_i - x'_i\beta_q| + \sum_{i=y_i < x'_i\beta}^N (1 - q) |y_i - x'_i\beta_q| \quad (4)$$

Denklem 4'e göre q 'nun değeri arttıkça yapılan tahminin ağırlığı denklemin sol tarafına kaymakta iken q 'nun değeri azaldıkça tahmin ağırlığının sağ tarafa kaymakta olduğu görülmektedir. Bu denklem yardımıyla kantil regresyon yönteminin EKK gibi simetrik bir tahmin yapmayıp asimetric bir tahmin yaparak bağımlı değişkenin farklı noktalarda almış olduğu değerleri ortaya koyabilmektedir. (Ulucan ve Çiftçi, 2019: 656; Cameron ve Trivedi, 2009: 207).

En küçük kareler yönteminin uygulanmasında ortaya çıkan bir diğer önemli sorun örnek seçim yanlılığıdır. Bu sorun ise en küçük kareler yöntemi ile yapılan tahminleri

sapmalı bir hale getirmektedir. Örnek seçim yanlılığının olma problemi ise farklı iki nedenden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenlerden ilki, denklemde yer alan bağımlı değişkene ait gözlem verilerinin eksik toplanması, ikincisi ise bağımlı değişkene ait tüm gözlem verileri toplanabilmesine rağmen toplanan gözlemlerin bağımlı değişkenin farklı alt kategorilerinde rastgele dağılmamasıdır (Miran, 2010: 399). Bu sorunun üstesinden gelebilmek için 1979 yılında Heckman tarafından **Heckman İki Aşamalı Tahmin Yöntemi** geliştirilmiştir (Heckman: 1979).

Heckman iki aşamalı tahmin yönteminde seçim ve sonuç olmak üzere iki denklem bulunmaktadır. Bu iki denklemin işlevlerine bakıldığında, öncelikle seçim denkleminde örnek seçim yanlılığına neden olan gözlemlenemeyen veriler ortaya çıkartılarak bir hata terimi elde edilmektedir. Bu hata terimi elde edilirken probit modeli kullanılmaktadır. Kullanılan probit modeli denklem 5’de gösterilmektedir. Probit modeli yardımıyla hata terimi elde edildikten sonra ters Mill oranı bir diğer adıyla Lamda (λ) oluşturulur. Kısaca Lamda model içerisinde gözlemlenemeyen tüm değişkenlerin temsilciliğini yapmakta ve tüm değişkenler için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Seçim denkleminde elde edilen Lamda sonuç denklemini içerisinde bir değişken olarak eklenir ve örnek seçim yanlılığı sorunu ortadan kalktığı için en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilebilir bir hale getirilmiş olur. (Miran, 2010: 400).

Seçim denkleminde kullanılan probit modeli (Çolak ve Öner, 2018: 62);

$$d_i = X_i' \beta + \varepsilon_i \quad (5)$$

Probit denklemi yardımıyla elde edilen Lamda ile oluşturulan sonuç denklemini ise denklem 6’da gösterilmektedir (Çolak ve Öner, 2018: 62);

$$y_i = X_i' \beta + \sigma \lambda \left(\frac{X_i' \beta}{\sigma} \right) + \varepsilon_i \quad (6)$$

Heckman iki aşamalı tahmin yöntemini uygularken dikkat edilemesi gereken en önemli unsur ise seçim ve sonuç denklemlerinde yer alan değişkenlerin sayısıdır. Bu problemin üstesinden gelebilmek için seçim denkleminde yer alan değişken sayısının sonuç denkleminde bir fazla olması gerekmektedir (Çiftçi ve Ulucan, 2021: 10).

Bu çalışmada yapılan tahminlerde TÜİK tarafından uygulanan ve yayımlanan Hanehalkı İşgücü Anketi verileri kullanılmıştır. Yapılan tahminlerde baz alınan yıl 2017’dir. 2017 yılında yayımlanan verilere göre, çalışmada kullanılan erkeklere ait

gözlem sayısı 183,009 ve kadınlara ait veri sayısı ise 195,682'dir. Tablo 13'de erkek ve kadınların hangi okul türlerinden mezun olduklarıyla ilgili istatistiklere yer verilmektedir.

Tablo 13.Bitirilen Okul Türüne Göre Erkek ve Kadınların Yüzdesel Dağılımı (2017)

BİTİRİLEN OKUL TÜRÜ	ERKEK (%)	KADIN (%)
Diplomasızlar	21.14	78.86
İlkokul	49.34	50.66
Ortaokul	56.82	43.18
Genel Lise	54.85	45.15
Mesleki Veya Teknik Lise	60.65	39.35
Yüksek Okul Ve Üniversite	55.02	44.98
Yüksek Lisans Veya Doktora	57.26	42.74

Kaynak: TÜİK Hane Halkı Anketi (2017) kullanılarak yazarın kendi hesaplamaları.

Tablo 13'e göre, diplomasızlar bir diğer ifade ile hiçbir okuldan mezun olamayanlarda diğer okul türleri ile karşılaştırıldığında erkeklerin oranı %21.14 ile en düşük seviyede yer alır iken kadınlar ise %78.86 ile en yüksek değere sahiptirler. Bitirilen okul seviyesi yükseldikçe erkeklerin yüzdesinden artış olduğu ancak kadınların yüzdesinde ise azalış gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'de erkeklerin eğitime katılma yüzdelерinin kadınlardan fazla olması iş hayatında erkeklerin daha yüksek ücretli iş bulma olasılığını yükselttiği için erkek ve kadınlar arasında yüksek ücret farklılıklarının olduğuna işaret etmektedir.

3.3. Tahmin Sonuçları ve Yorumlanmaları

Tablo 14'te Heckman tahmin sonuçlarına yer verilmektedir. Heckman tahmini uygulanırken aylık ücretin logaritması bağımsız değişken olarak kullanılmış olup bitirilen okul türü, yaş, cinsiyet, bölge, işyerindeki durum, SGK' ya kayıtlılık durumu, işte sürekli çalışıp çalışmama durumu, iş yerinin ana faaliyet kolu ve iş yerinin statüsü (özel veya kamu) ise kukla değişkenlere dönüştürülerek bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Tahmin sonuçları 2017 yılına aittir. Kullanılan model denklem 7'de gösterilmektedir;

$$\ln W_i = \beta_0 + \beta_1 Okul_Biten_i + \beta_2 Yaş_i + \beta_3 Cinsiyet_i + \beta_4 Bölge_i + \beta_5 İşyeri_Durum_i + \beta_6 SGK_i + \beta_7 Süreklilik_i + \beta_8 Ana Faaliyet_i + \beta_9 İşyeri_Statü_i + e_i \quad (7)$$

Tablo 14.Heckman Tahmin Sonuçları

	ERKEK		KADIN	
	HECKMAN	HECKMAN 1.AŞAMA TAHMİN SONUÇLARI	HECKMAN	HECKMAN 1.AŞAMA TAHMİN SONUÇLARI
İLKOKUL	-0.485 (0.1000) ***	-0.081 (0.0415) **	-0.086 (0.1473)	-0.080 (0.0542)
ORTAOKUL	0.325 (0.1011) ***	-0.035 (0.0419)	0.064 (0.1695) ***	0.061 (0.0638)
GENEL LİSE	0.102 (0.1050) ***	-0.012 (0.0477)	0.149 (0.1628) ***	-0.107 (0.0672)
MESLEKİ VEYA TEKNİK LİSE	0.115 (0.1038) ***	0.033 (0.0472)	0.186 (0.1633) ***	-0.028 (0.0694)
YÜKSEK OKUL	0.255 (0.1093) ***	0.040 (0.0574)	0.302 (0.1637) ***	-0.089 (0.0732)
ÜNİVERSİTE	0.453 (0.1110) ***	0.025 (0.0550)	0.497 (0.1652) ***	0.025 (0.0714)
YÜKSEK LİSANS VEYA DOKTORA	0.835 (0.1524) ***	-0.20 (0.0919) **	0.818 (0.2016) ***	0.072 (0.1227)
YAŞ	EVET	EVET	EVET	EVET
BÖLGE	EVET	EVET	EVET	EVET
İŞTEKİ DURUM	EVET	EVET	EVET	EVET

KAYITLILIK (Kayıtlı Olmayan)	-0.294 (0.0060) ***	-0.60 (0.0211) ***	-0.610 (0.1568) ***	-0.68 (0.0383) ***
İŞTE SÜREKLİLİK (Geçici veya Sınırlı Sürekli Olanlar)	-0.211 (0.0074) ***	-1.154 (0.0222) ***	-0.497 (0.1414) ***	-1.055 (0.0360) ***
İŞ YERİNİN ANA FAALİYET KOLU	EVET	EVET	EVET	EVET
KAMUDA ÇALIŞANLAR	0.331 (0.0083) ***	0.384 (0.0719) ***	0.322 (0.0098) ***	0.44 (0.0636) ***
DiĞER (Vakıf, Dernek vb.) ÇALIŞANLAR	-0.007 (0.0296)	0.009 (0.1420)	0.112 (0.0174) ***	0.62 (0.1373) ***
EVLİ	X	0.089 (0.0285) ***	X	-0.067 (0.0446)
BOŞANDI	X	0.007 (0.0637)	X	-0.223 (0.0652) ***
EŞİ ÖLDÜ	X	0.125 (0.1477)	X	-0.232 (0.0977) ***

(*** 0.001’de istatistiksel olarak anlamlılığı, ** 0.05’te istatistiksel olarak anlamlılığı ve * 0.10’da istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir. Mezun olunan okul türlerinde referans kategorisi diplomasızlardır. Kayıtlılık değişkeninde kayıtlı olarak çalışanlar, işte süreklilik değişkeninde sürekli olarak istihdam edilenler, kamu ve diğer çalışan değişkenlerinde ise özel sektörde çalışanlar referans kategorileridir. Medeni durum değişkenleri sadece 1.aşama Heckman tahmininde kullanılmışlardır.)

Tabloları yorumlamadan önce not düşmeliyiz ki tahmin edilen parametlerimiz saf nedensel etkiyi değil, bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasındaki tanımlayıcı etkiyi göstermektedir. Bunun nedeni olarak ise çalışmamızda deneysel veya yarı-deneysel bir yöntem kullanmamamızı gösterebiliriz. Tablo 14’e göre, öncelikli olarak erkeklere

bakıldığında, mezun olunan okul türlerinde referans kategori olarak belirtilen diplomasızlara göre, ilkokul mezunu olanlar arasında ücret gelirlerinin 0.49 logaritmik puan daha düşük olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu olanlarda ücretler 0.33 logaritmik puan, genel lise mezunu olanlarda 0.10 logaritmik puan, mesleki veya teknik lise mezunu olanlarda 0.12 logaritmik puan, yüksek okul mezunlarına 0.26 logaritmik puan, üniversite mezunlarında 0.45 logaritmik puan ve yüksek lisans veya doktora mezunlarında ise ücret gelirleri 0.84 logaritmik puan daha yüksektir. Erkeklerde ilkokul mezunu olmanın ücret gelirleri üzerine etkisinin diplomasızlara göre 0.49 logaritmik puan daha azaltıcı olması ise dikkat çekici bir tahmin sonucudur. Mesleki veya teknik lise derecesinin genel liseye göre ücretler üzerinde daha yüksek getirisinin olması ise mesleki liselerin önemini bir kez daha göstermektedir. Ayrıca bu sonuç Tansel (1994, 1996, 2005 ve 2008), Tansel ve Bircan Bodur (2012) ve Ulucan ve Çiftçi (2019) tarafından yapılan çalışmaların mesleki veya teknik lise derecesinin genel liselere göre ücret gelirlerine daha fazla katkısının olduğunu gösteren sonuçlarını desteklemektedir. Yüksek okul derecesinden yüksek lisans-doktora derecesine kadar ise ücret gelirleri üzerindeki etkilerin istikrarlı bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Üniversite derecesinin genel lise derecesine göre ücret gelirleri üzerinde 0.35 logaritmik puan arttırıcı etki yarattığı görülmektedir. Ayrıca üniversite mezunları yüksek okul mezunlarına göre ise yaklaşık 0.20 logaritmik puan daha fazla kazanmaktadır. Yüksek lisans veya doktora mezunu olmanın genel lise mezunu olunmasına göre ücretler üzerinde 0.74 logaritmik puan gibi çok daha fazla etki yaptığı görülmektedir. Bu derece yüksek okul mezunlarına göre 0.58 logaritmik puan ve üniversite mezunlarına göre ise 0.39 logaritmik puan ücret geliri artışı yaratmaktadır. Böylelikle erkeklerde mezun olunan okul türlerine göre ücret gelirleri üzerinde en yüksek getirisi olan okul derecesinin yüksek lisans veya doktora derecesi olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, eğer üniversite ve üstü okul türlerinden mezun sayısında bir artış yaşanırsa, gelir dağılımında adaletin daha adaletli yapılabilirliği görüşünü destekler niteliktedir.

Erkeklerde diğer değişkenlerin ücretlere olan etkilerine bakıldığında, bir işte kayıtlı olarak çalışmamanın kayıtlı çalışma durumuna göre ücret gelirleri üzerinde 0.29 logaritmik puan azaltıcı etkisinin olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak ise kayıt dışı çalışanların işçilere verilen haklardan daha az yararlanmaları ve başka bir iş bulamadıkları için düşük ücretlerden çalışmaya katılmak zorunda kaldıkları gösterilebilmektedir. Kayıt dışı çalışma durumunun ücret gelirlerine olan negatif etkisinin

bir diğ er nedeni ise son yıllarda Suriye’de olan savaş nedeniyle gelen göçmenlerdir. Suriye’den gelen göçmenler uzun zaman Türkiye’de ikamet edecekleri için bir iş te çalışma gereksinimi duymaktadırlar. Çalış tıkları iş yerlerinde ise kayıt dışı olarak istihdam edilmektedirler. Göçmenlerin kayıt dışı olarak istihdam edilmeleri ise iş gücü piyasasında göçmenleri daha rekabetçi bir duruma getirdiği için yerli çalışanların ücret gelirleri üzerinde düşürücü bir etki yapmaktadır. Göçmenlerin ücretlere olan bu etkisini Rittersberger ve Tılıç (2015), Şenses (2015) ve Toksöz, Erdoğan ve Kaş ka (2012) tarafından yapılmış olan çalış malar da desteklemektedir. Bir iş te sürekli olarak çalışıp çalış mama değı şkenlerinde ise geçici ve sınırlı süreli çalış manın iş inde sürekli çalışmaya göre ücret gelirleri üzerinde 0.21 logaritmik puan azaltıcı etkisi olduğu görülmektedir. Erkeklerle ilgili son kukla değı şken grubu ise referans grubu özel sektör olan kamuda çalışanlar ve diğ er (vakıf, dernek, vb.) çalışanların durumudur. Kamuda çalış ma özel sektörde çalış ma durumuna göre ücret gelirlerini 0.33 logaritmik puan daha fazla arttırmaktadır, diğ er yerlerde çalış ma durumuna ait tahmin sonuçları ise istatistiksel olarak anlamsızdır.

Kadınlara ait verilere bakıldığında öncelikle mezun olunan okul türlerinin elde edilen ücret gelirlerine etkisi referans grup olan diplomasızlara göre şu şekildedir: İlkokul mezunlarına ait yapılan tahmin istatistiksel olarak anlamsızdır, ortaokul mezunu olmanın 0.06 logaritmik puan, genel lise mezun olmanın 0.15 logaritmik puan, mesleki veya teknik lise mezunu olmanın 0.19 logaritmik puan, yüksek okuldan mezun olmanın 0.30 logaritmik puan, üniversite mezunu olmanın 0.50 logaritmik puan ve yüksek lisans veya doktoradan mezun olmanın ise 0.82 logaritmik puan ücret gelirlerini daha fazla arttırdığı görülmektedir. Kadınlarda mezun olunan okul türünün derecesi yükseldikçe ücretlere olan pozitif etki de istikrarlı bir şekilde yükselmektedir. Mesleki veya teknik lise derecesinin ortaokula göre ücret gelirleri üzerinde 0.13 logaritmik puan ve genel lise mezunu olunmasına göre ise 0.04 logaritmik puan arttırıcı etkisi bulunmaktadır. Bu durum mesleki liselerin ücretlere yapmış olduğu pozitif katkının kadınlar için de söz konusu olduğunu gösterir. Üniversite derecesinin ortaokula göre ücret gelirleri üzerinde 0.44 logaritmik puan, genel liseye göre 0.35 logaritmik puan, mesleki veya teknik liseye göre 0.31 logaritmik puan ve yüksek okula göre ise 0.20 logaritmik arttırıcı etkisi vardır. Eğitim seviyesinde yaşanan artışların ücret gelirine yapmış olduğu pozitif katkı net bir şekilde görülebilmektedir. Kadınlarda da ücret geliri üzerinde en yüksek katkısı olan okul türünün yüksek lisans veya doktora derecesi olduğu görülmektedir. Yüksek lisans veya

doktoradan mezunu olmak üniversite mezunların göre ücret gelirini 0.32 logaritmik puan daha fazla arttırmıştır. Bu fark neredeyse üniversite mezunu olunması ile teknik veya mesleki liseden mezun olunmasının ücret gelirleri üzerindeki etkileri arasındaki farka eşittir. Bu da dikkate alınması gereken bir diğer önemli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek lisans veya doktoradan mezun olmanın ve üniversite mezunu olmanın ücret getirilerine olan etkileri arasındaki fark erkeklerde de benzer seviyelerdedir. Bu durumun nedeni olarak Türkiye’de yüksek lisans veya doktoradan mezun olan kişi sayılarının diğer okul türlerine göre çok daha az sayıda olmalarını gösterebiliriz. Bunun yanına, bu okul derecelerinden mezun olan kişilerin diğer okul türlerine göre beşerî sermayelerini daha fazla bir oranda arttırabilmiş olmalarından dolayı iş gücü piyasalarında çok daha fazla talep edilmeleri eklenebilir.

Kadınların elde ettiği ücretleri etkileyen diğer değişkenlere bakıldığında ise, bir işte kayıtsız olarak çalışmanın kayıtlı olarak çalışmaya göre ücret gelirleri üzerine 0.61 logaritmik puan azaltıcı etkisinin olduğu görülmektedir. Geçici veya sınırlı süreli çalışmanın bir işte sürekli olarak çalışmaya göre ücret gelirleri üzerinde ise 0.50 logaritmik puan daha düşürücü etkisinin olduğu görülmektedir. Özel sektörde çalışmaya göre kamu sektöründe çalışmak ücret gelirlerini 0.32 logaritmik puan ve diğer (vakıf, dernek, vb.) çalışmak ise 0.11 logaritmik puan arttırmaktadır.

Heckman tahmin sonuçlarının yer aldığı Tablo 14’e göre erkek ve kadınların mezun oldukları okul derecelerinin ücret gelirleri üzerindeki etkileri karşılaştırıldığında varılabilecek iki önemli sonucun var olduğu söylenilebilir. Bu sonuçlardan ilki kadınların eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte istikrarlı bir şekilde ücret gelirleri üzerinde de artışın yaşandığı görülür iken, aynı istikrarlı durumun erkeklerde geçerli olamamasıdır. İkinci sonuç olarak ise ortaokul ve yüksek lisans veya doktoradan mezunu olunması haricinde diğer okul türlerinde mezun olunmasının kadınların ücret gelirleri üzerinde erkeklere göre daha fazla arttırıcı etkisinin bulunduğudır. Bu duruma örnek olarak, genel liseden mezun olunmasının kadınlarda erkeklere göre ücret gelirini 0.05 logaritmik puan daha fazla arttırıcı olduğu bulunmakta ve bu fark mesleki veya teknik liseden mezun olanlar için 0.07 logaritmik puan, yüksek okullardan mezun olanlar için 0.04 logaritmik puan ve üniversite mezunları için 0.05 logaritmik puandır. Bu iki sonuç Aydemir ve Kırdar (2015)’ın sonucunu destekler niteliktedir. Aydemir ve Kırdar (2015) gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye özelinde eğitim seviyesinde yaşanan artışların kadınların ücret gelirlerine olan pozitif etkisinin erkeklerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Neden olarak ise gelişmekte olan ülkelerde kadınların okuma esnekliklerinin erkeklerden daha fazla olmasından dolayı kadınların okumalarını arttıracak politikaların kadınların eğitim seviyelerini daha fazla artmasına ve böylelikle de iş hayatlarında daha yüksek ücret gelirlere sahip olabilmelerine olanak sağladığını göstermişlerdir. Erkek ve kadınların eğitim seviyeleri birlikte değerlendirildiklerinde ise özellikle üniversite ve yüksek lisans veya doktoradan mezun olunmasının diğer okul türlerinden mezun olunmasına göre ücret gelirleri üzerinde daha yüksek getirilerinin olduğu görülmektedir ve bu sonuç da Ulucan ve Çiftçi (2019)'nin sonucunu destekler niteliktedir. Ulucan ve Çiftçi (2019) eğitim seviyelerinde yaşanan artışların ücretlere olan pozitif etkilerini EKK ve Kantil regresyon modelleri yardımıyla göstermişlerdir. Tablo 3.2'den çıkartılabilecek en büyük sonuç olarak ise hem erkekler de hem de kadınlarda özellikle üniversite ve üstü eğitim seviyesine çıkıldıkça ücretler üzerindeki arttırıcı etkilerin daha fazla artması olup ayrıca mesleki veya teknik liselerin genel liselere göre ücret gelirlerine yapmış olduğu ekstra pozitif katkı net bir şekilde görülebilmektedir.

3.3.1. Kantil Regresyon Sonuçları

Tablo 15. Erkekler İçin Kantil Regresyon Sonuçları

DEĞİŞKENLER	ERKEK KANTİL				
	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
İLKOKUL	0.016 (0.0074) **	-0.006 (0.0033) *	-0.022 (0.0070) ***	-0.024 (0.0070) ***	-0.030 (0.0088) ***
ORTAOKUL	0.042 (0.0074) ***	0.037 (0.0034) ***	0.055 (0.0070) ***	0.062 (0.0069) ***	0.052 (0.0087) ***
GENEL LİSE	0.052 (0.0075) ***	0.064 (0.0038) ***	0.103 (0.0073) ***	0.137 (0.0079) ***	0.184 (0.0100) ***
MESLEKİ VEYA TEKNİK LİSE	0.061 (0.0075) ***	0.076 (0.0041) ***	0.123 (0.0072) ***	0.151 (0.0072) ***	0.167 (0.0096) ***
YÜKSEKOKUL	0.113 (0.0078) ***	0.172 (0.0061) ***	0.242 (0.0079) ***	0.313 (0.0087) ***	0.333 (0.0109) ***
ÜNİVERSİTE	0.222 (0.0099) ***	0.328 (0.0048) ***	0.426 (0.0077) ***	0.511 (0.0078) ***	0.576 (0.0102) ***
YÜKSEK LİSANS VEYA DOKTORA	0.453 (0.0216) ***	0.602 (0.0083) ***	0.756 (0.0170) ***	0.974 (0.0191) ***	1.129 (0.0151) ***
YAŞ	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
BÖLGE	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
İŞTEKİ DURUM	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
KAYITLILIK (Olmayan)	-0.531 (0.0148) ***	-0.321 (0.0048) ***	-0.192 (0.0048) ***	-0.176 (0.0046) ***	-0.174 (0.0061) ***
İŞTE SÜREKLİLİK (Geçici veya Sınırlı Süreli)	-0.414 (0.0029) ***	-0.271 (0.0128) ***	-0.131 (0.0065) ***	-0.071 (0.0046) ***	-0.033 (0.0073) ***
İŞ YERİNİN ANA FAALİYET KOLU	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
KAMUDA ÇALIŞANLAR	0.458 (0.0076) ***	0.487 (0.0049) ***	0.438 (0.0053) ***	0.347 (0.0068) ***	0.235 (0.0099) ***
DİĞER (Vakıf, Dernek, vb.) ÇALIŞANLAR	-0.113 (0.0493) **	-0.031 (0.0235)	-0.001 (0.0121)	0.059 (0.0218) ***	0.107 (0.0470) **

(*** 0.001'de istatistiksel olarak anlamlılığı, ** 0.05'te istatistiksel olarak anlamlılığı ve * 0.10'da istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir. Mezun olunan okul türlerinde referans kategorisi diplomasızlardır. Kayıtlılık değişkeninde kayıtlı olarak çalışanlar, işte süreklilik değişkeninde sürekli olarak istihdam edilenler, kamu ve diğer çalışan değişkenlerinde ise özel sektörde çalışanlar referans kategorileridir.)

Tablo 15'de erkekler için yapılmış olan kantil regresyon tahmin sonuçları gösterilmektedir. Tablo 15'de yer alan değişkenler incelendiğinde çoğunluğunun %1

düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Tabloda öncelikli olarak okunulan okul türlerinin farklı kantillerde ücretlere olan etkileri incelendiğinde; ilkokul mezunlarının ücret kazancının diplomasızlara göre etkisi, en alt gelir grubundaki kişiler (Q10) ve en yüksek gelir grubunda bulunanlar (Q90) arasında 0.046 (0.016-[-0.030]) logaritmik puan fark etmektedir. Bu okul derecesi en alt gelir grubunda yer alan kişilerde en üst gelir grubunda bulunan kişilere göre ücret gelirlerine daha pozitif bir etki yapmaktadır. İlkokuldan derecesinde dikkat çeken bir diğer önemli konu ise en alt ikinci gelir grubundaki (Q25), ortanca gelir grubundaki (Q50), en üst ikinci gelir grubundaki (Q75) ve en üst gelir grubunda (Q90) yer alan kişilerde bu derecenin diplomasız olan kişilere göre ücret gelirleri üzerinde negatif bir etkisinin var olduğudur. Bu etkinin ortaya çıkmasında ise kabiliyet yanlılığı neden olarak gösterilebilir. Kabiliyet yanlılığı; doğuştan yüksek becerilere sahip kişilerin düşük eğitim almalarına rağmen kendilerinden yüksek eğitim almış bireylere göre daha yüksek ücret gelirleri elde edebilmeleri şeklinde tanımlanabilmektedir (Leigh, 2008: 234). Diplomasızların ilkokul mezunlarından daha fazla kazanması bu şekilde açıklanabilir. Literatürde kabiliyet yanlılığını kapsayan çalışmalar yapılmış olup bu çalışmalardan bazıları; Leigh (2008) tarafından Avusturalya için, Ashenfelter ve Kruger (1994) tarafından Amerika için, Zhang, Liu ve Yung (2007) tarafından Çin için ve Isacsson (1999) tarafından İsviçre için yapılan çalışmalardır. Özetle bu çalışmalar, kabiliyet yanlılığının farklı eğitim seviyelerindeki kişilerin ücretleri üzerine etkisi olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Ortaokul derecesi incelendiğinde, referans grubuna göre ücret gelirleri üzerinde en yüksek artışı 0.062 logaritmik puan ile en yüksek ikinci gelir grubu (Q75) elde ederken en düşük artışı ise 0.037 logaritmik puan ile en düşük ikinci gelir grubundaki (Q25) kişiler yaşamıştır. Bu iki gelir grubu arasındaki artışlar arasındaki farkın 0.025 logaritmik puan olduğu görülmektedir.

Genel liseden derecesinin ücret gelirlerine etkisinde en yüksek artışı 0.184 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90) bulunan kişiler elde etmiştir. En düşük artışı ise 0.052 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) bulunan kişiler yaşamıştır. Bu iki gelir grubu arasındaki artış farkının, bir diğer ifade ile en üst gelir grubunda bulunan kişilerin en alt gelir grubunda bulunan kişiler arasındaki etki farkının, 0.132 logaritmik puan daha olduğu görülmektedir. Genel lise derecesinin ilkokul derecesiyle ücret gelirlerine olan etkileri karşılaştırıldığında ise en fazla etki farklılığının en üst gelir grubunda bulunan (Q90) kişiler arasında olduğu görülmektedir. Bu grupta genel lise derecesi ilkokul derecesine göre ücret gelirlerini 0.214 logaritmik puan daha fazla

arttırmıştır. Bu iki okul derecesinin ücret gelirine katkıları üzerinde en düşük artış farkının olduğu grubun ise en alt gelir grubundaki (Q10) kişiler olduğu görülmektedir. Bu fark 0.036 logaritmik puandır. Bu iki okul türünden mezun olmuş kişiler arasındaki artış farklılıkları diğer gelir grupları için şu şekildedir; en alt ikinci gelir grubundakiler (Q25) için 0.070 logaritmik puan, ortanca gelir grubundakiler (Q50) için 0.125 logaritmik puan ve en üst ikinci gelir grubundakiler (Q75) için ise 0.161 logaritmik puandır.

Genel lise derecesi ve ortaokul derecesi kıyaslandığında, ücret gelirleri üzerindeki etkideki en yüksek artış farklılığı 0.132 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90) yer alan kişiler arasında olmuştur. En düşük artış farklılığı ise 0.010 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) yer alan kişiler arasındadır. Bu iki okul türünün ücretlere olan etkisi arasındaki farklılıklar diğer gelir grupları için sırasıyla; 0.027 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.048 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.075 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) bulunan kişiler arasındadır. Mesleki veya teknik lise derecesinin referans gruba göre ücretlere olan arttırıcı etkilerine bakıldığında ise, en üst gelir grubunda bulunanların (Q90) ücretlerindeki 0.167 logaritmik puan getiri ile en fazla artışın bu grupta olduğu görülmektedir. En alt gelir grubunda bulunan (Q10) kişilerin ücretlerinde ise 0.061 logaritmik puan ile en düşük artışı yapmıştır. Diğer gelir gruplarının ücret gelirlerini ise şu şekilde etkilemektedir; 0.076 logaritmik puan ile ikinci en alt gelir grubundaki (Q25) kişiler, 0.123 logaritmik puan ile ortanca gelir grubundaki (Q50) kişiler ve 0.151 logaritmik puan ile ikinci en üst gelir grubundaki (Q75) kişiler. Mesleki veya teknik liselerden mezun olmanın genel liselerden mezun olmaya göre ücret gelirlerini daha fazla arttırdığı görülmektedir. Bu iki okul derecesinin ücretlere olan etkileri farkına gelir gruplarına göre bakıldığında, en alt gelir grubundaki (Q10) kişilerde 0.009 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubundaki (Q25) kişilerde 0.012 logaritmik puan, ortanca gelir grubundaki (Q50) kişilerde 0.020 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubundaki (Q75) kişilerde 0.014 logaritmik puan ve en üst gelir grubundaki (Q90) kişilerde ise -0.017 logaritmik puan farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıklar genel olarak incelendiğinde ise en alt gelir grubundan (Q10) en üst 2. gelir grubuna (Q75) kadar mesleki veya teknik lise derecesi genel liselerden mezun olmaya göre ücretleri daha fazla arttırmaktadır. En üst gelir grubundaki (Q90) kişiler arasında genel lise derecesi mesleki veya teknik liselere göre ücret gelirlerini daha fazla arttırmaktadır. Yüksekokul derecesi incelendiğinde, bu derece en alt gelir grubunda (Q10) bulunan kişilerde referans grubuna göre ücret

gelirlerini 0.113 logaritmik puan daha fazla arttırmaktadır. Ancak diğer gelir grupları ile karşılaştırıldığında ücret gelirinde en az artmanın gerçekleştiği gelir grubu bu gelir grubudur. Bu okul derecesinin diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine etkileri ise şu şekildedir; en alt ikinci gelir grubu (Q25) 0.172 logaritmik puan, ortanca gelir grubu (Q50) 0.242 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubu (Q75) 0.313 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) ise 0.333 logaritmik puan. En fazla artışı yaşayan Q90 ile en düşük artış elde eden Q10 arasındaki farkın 0.220 logaritmik puan olduğu görülmektedir. Üniversite derecesinin ücret gelirlerine olan etkileri incelendiğinde ise referans gruba göre en fazla artışı elde eden gelir grubunun 0.576 logaritmik puan ile en üst gelir grubu (Q90) en düşük artışı ise 0.222 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10) elde etmektedir. Bu iki grubun artış farkı ise 0.354 logaritmik puandır. Bu okul derecesinin diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine olan etkisi referans grubuna göre sırasıyla: 0.322 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.426 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.511 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) gözlemlenmektedir. Üniversite derecesi ve genel lise farkı 0.392 logaritmik puan ile en üst gelir grubundaki (Q90) kişiler arasında iken en düşük farkın ise 0.170 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) olduğu görülmektedir. Bu duruma benzer bir durum üniversite derecesinin yüksekokul derecesine göre ücret gelirleri üzerindeki etkisinde de mevcuttur. Bu iki okul türü karşılaştırıldığında ise ücret gelirlerine olan etkide en yüksek fark 0.243 logaritmik puan ile en üst gelir grubundaki (Q90) kişiler arasındadır. En düşük etki farkının ise 0.109 logaritmik puan ile en alt gelir grubundaki (Q10) kişiler arasında olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Tablo 15'te yer alan son okul türü ise yüksek lisans veya doktora mezunu olanlardır. Bu okul derecelerinin referans grubuna göre ücret gelirlerine olan etkileri ise farklı gelir gruplarına göre sırasıyla şu şekildedir; 0.453 logaritmik puan ile en alt grubu (Q10), 0.602 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubu (Q25), 0.756 logaritmik puan ile ortanca gelir grubu (Q50), 0.974 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubu (Q75) ve 1.129 logaritmik puan ile en üst gelir grubudur (Q90). Bu okul derecesinin ücret gelirlerini en üst gelir grubunda (Q90), en alt gelir grubuna (Q10) göre, 0.676 logaritmik puan daha fazla arttırdığı görülmektedir. Yüksek lisans veya doktora derecesi üniversite derecesiyle karşılaştırıldığında, en yüksek artış farkının 0.553 logaritmik puan ile en üst gelir grubundaki (Q90) kişiler arasında gerçekleştiği görülmüştür. En düşük artış farkı ise 0.231 logaritmik puan ile en alt gelir grubundaki (Q10) kişiler arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca bu iki okul derecesinden mezun olmuş kişilerin karşılaştırılmasına daha detaylı olarak bakıldığında, yüksek lisans-doktora ve üniversite

mezunu arasındaki etki farkı, tüm gelir gruplarında, hem üniversite-lise farkından, hem de üniversite ve yüksek okul arasındaki farktan daha fazladır. Diğer bir deyişle yüksek lisans-doktora derecesi en fazla farkı yaratan derecedir.

Tablo 15’te yer alan eğitim türlerinin farklı gelir gruplarının elde ettikleri ücret gelirlerine olan etkileri genel olarak değerlendirildiğinde ise, lise eğitimiyle birlikte ücret gelirlerinde daha fazla artışın en üst gelir grubundaki (Q90) kişilerde olduğu görülmektedir. Her bir gelir grubu için eğitim seviyesinde yaşanan artışlar ücret gelirlerine pozitif bir katkı yapmaktadır. Bütün gelir grupları için en düşük artışın ilkökul mezunlarında olduğu, en yüksek artışı sağlayan okul türünün ise yüksek lisans veya doktora derecesi olduğu görülmektedir. Ücret gelirlerinde en yüksek artış seviyesinin olduğu yüksek lisans veya doktora derecesi ile en düşük artış seviyesinin olduğu ilkökul mezunları arasındaki artış farklılıkları gelir gruplarına göre sırasıyla şu şekildedir; en alt gelir grubu (Q10) için 0.437 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.608 logaritmik puan, ortanca gelir grubu (Q50) için 0.778 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubu (Q75) için 0.998 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) için 1.159 logaritmik puan. Gelir gruplarının en alt seviyesinden en üst seviyesine doğru gidildikçe eğitim seviyesinde yaşanan artışlarla birlikte okul derecelerine göre artış farklılıklarının da yükseldiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Tablo 15’te yer alan diğer değişkenlerin ücretlere olan etkileri incelendiğinde, kayıtlılık değişkenine bakıldığında, bir işte kayıtlı olarak çalışmayanlar referans grubu olan bir işe kayıtlı olanlara göre gelir grupları içinde daha az kazanmaktadırlar. Bu değişken için en fazla düşüş yaşayan gelir grubundan daha az düşüş yaşayan gruba doğru sıralarsak: En alt gelir grubu (Q10) -0.531 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) -0.321 logaritmik puan, ortanca gelir grubu (Q50) -0.192 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubu (Q75) -0.176 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) -0.174 logaritmik puandır. Bir işte kayıtlı olarak çalışmayanların referans grubuna göre ücret gelirlerine olan etkilere genel olarak değerlendirildiğinde ise en üst geliri grubundaki (Q90) kişilerin daha az düşürücü etkiyle en alt gelir grubundaki (Q10) kişilerin ise daha fazla düşürücü etkiyle karşılaştıkları görülmektedir.

İşte süreklilik değişkeni incelendiğinde ise bir işte sürekli olarak çalışmayanların referans kategorisi olan sürekli olarak çalışanlara göre bütün gelir gruplarında daha az kazandığı görülmektedir. Bu kategoride de en alt gelir grubundan en üst gelir grubuna

doğru gidildikçe bu değişkenin düşürücü etkisinin azaldığı gözlemlenmektedir. Gelir gruplarının ücretlerine olan etkiler sıralandığında: Bu etki, en alt gelir grubunda (Q10) -0.414 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubunda (Q25) -0.271 logaritmik puan, ortanca gelir grubunda (Q50) -0.131 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubunda (Q75) -0.071 logaritmik puan ve en üst gelir grubunda (Q90) -0.033 logaritmik puandır.

Kamuda çalışanların kazandıkları ücretlerin referans kategorisi olan özel sektöre göre ücret gelirlerine olan etkileri değerlendirildiğinde ise en alt gelir grubunda (Q10) bulunan kişilerin 0.458 logaritmik puan daha fazla kazandığı görülmekte olup en düşük etkinin olduğu gelir grubunun ise 0.235 logaritmik puan ile en üst gelir grubu (Q90) olduğu görülmektedir. Diğer gelir gruplarına bakıldığında ise artış 0.487 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.438 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.347 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) yaşanmıştır. Kamuda çalışmanın en alt gelir grubunda (Q10) en üst gelir grubuna (Q90) göre daha fazla fark yaratması bu değişkeni diğer değişkenlerden ayırmaktadır.

Diğer (Vakıf, Dernek, vb.) çalışanların referans kategorisi olan özel sektörde çalışanlara göre ücret gelirlerine olan etkileri incelendiğinde, en yüksek etkinin 0.107 logaritmik puan ile en üst gelir grubu (Q90) olduğu görülmektedir. Bu grubu da 0.059 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubu (Q75) takip etmektedir. Referans kategorisine göre azaltıcı etkinin olduğu tek grup ise -0.113 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10)'dur. İkinci en alt gelir grubu (Q25) ve ortanca gelir grubuna (Q50) ait parametre ise istatistiksel olarak anlamsız olarak tahmin edilmiştir.

Tablo 16.Kadınlar İçin Kantil Regresyon Sonuçları

DEĞİŞKENLER	KADIN KANTİL				
	Q10	Q25	Q50	Q75	Q90
İLKOKUL	-0.215 (0.0174)	-0.003 (0.0040)	-0.003 (0.0020) *	-0.003 (0.0057)	-0.007 (0.0062)
ORTAOKUL	0.001 (0.0186)	0.011 (0.0045) **	0.041 (0.0036) ***	0.094 (0.0074) ***	0.113 (0.0086) ***
GENEL LİSE	0.035 (0.0188) *	0.027 (0.0042) ***	0.069 (0.0035) ***	0.164 (0.0087) ***	0.237 (0.0105) ***
MESLEKİ VEYA TEKNİK LİSE	0.060 (0.0175) ***	0.036 (0.0041) ***	0.085 (0.0040) ***	0.202 (0.077) ***	0.262 (0.0092) ***
YÜKSEKOKUL	0.105 (0.0177) ***	0.076 (0.0043) ***	0.183 (0.0070) ***	0.342 (0.0081) ***	0.429 (0.0119) ***
ÜNİVERSİTE	0.183 (0.0177) ***	0.187 (0.0059) ***	0.356 (0.0051) ***	0.548 (0.0081) ***	0.646 (0.0092) ***
YÜKSEK LİSANS VEYA DOKTORA	0.347 (0.0186) ***	0.382 (0.0089) ***	0.640 (0.0157) ***	0.962 (0.0184) ***	1.143 (0.0206) ***
YAŞ	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
BÖLGE	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
İŞTEKİ DURUM	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
KAYITLILIK (Olmayan)	-1.002 (0.0219) ***	-0.694 (0.0239) ***	-0.420 (0.0085) ***	-0.247 (0.0094) ***	-0.188 (0.0065) ***
İŞTE SÜREKLİLİK (Geçici veya Sınırlı Süreli)	-0.920 (0.0097) ***	-0.719 (0.0218) ***	-0.489 (0.0074) ***	-0.270 (0.0158) ***	-0.184 (0.0068) ***
İŞ YERİNİN ANA FAALİYET KOLU	EVET	EVET	EVET	EVET	EVET
KAMUDA ÇALIŞANLAR	0.516 (0.0209) ***	0.567 (0.0049) ***	0.464 (0.0059) ***	0.349 (0.0078) ***	0.245 (0.0112) ***
DİĞER (Vakıf, Dernek, vb.) ÇALIŞANLAR	0.443 (0.0209) ***	0.233 (0.0246) ***	0.043 (0.0071) ***	0.003 (0.0084)	-0.073 (0.0131) ***

(*** 0.001’de istatistiksel olarak anlamlılığı, ** 0.05’te istatistiksel olarak anlamlılığı ve * 0.10’da istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir. Mezun olunan okul türlerinde referans kategorisi diplomasızlardır. Kayıtlılık değişkeninde kayıtlı olarak çalışanlar, işte süreklilik değişkeninde sürekli olarak istihdam edilenler, kamu ve diğer çalışan değişkenlerinde ise özel sektörde çalışanlar referans kategorileridir.)

Tablo 16’da kadınlar için yapılmış olan kantil regresyon tahmin sonuçları vardır. Tablo 16’da kadınlar için yapılmış olan tahmin sonuçları içerisinde öncelikle eğitimle ilgili olan değişkenlerin ücretlere olan etkisi incelendiğinde; referans kategorisi olan diplomasızlara göre ilkokul derecesinde sadece ortanca gelir grubuna (Q50) ait veri istatistiksel olarak anlamlı tahmin edilmiştir. Bu okul derecesi ücret gelirlerini 0.003 logaritmik puan düşürmüştür. Ortaokul derecesi incelediğinde en fazla artışın olduğu gelir grubunun referans grubuna göre 0.113 logaritmik puan artış ile en üst gelir grubu (Q90) olduğu raporlanmıştır. En düşük artış ise 0.011 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25) gerçekleşmektedir. Bu iki grup arasındaki etki farkı 0.102 logaritmik puandır. Ortaokul derecesinin diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine olan etkisine sırasıyla bakıldığında; 0.041 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.094 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) artışlar yarattığı görülmektedir. En alt gelir grubuna (Q10) ait katsayı istatistiksel olarak anlamsız tahmin edilmiştir. Yani bu alt gelir grubunda orta okul derecesi bir fark yaratamamıştır. Genel lise derecesinin ücretlere olan etkileri incelediğinde ise en fazla artışın 0.237 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90), en az artışın ise 0.035 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) yaşandığı görülmektedir. Bu iki gelir grubunun ücretleri arasındaki artış farkı 0.202 logaritmik puandır. Bu okul derecesinden mezun olmanın diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine olan etkilerine sırasıyla bakıldığında: etkiler, 0.027 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.069 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.164 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) ölçülmüştür. Genel lise derecesinin ilkokul ve ortaokul derecelerine göre ücret gelirlerini daha fazla arttırdığı görülmektedir. Örnek olarak en üst gelir grubunda (Q90) genel lise derecesinin ilkokul derecesine göre 0.244 logaritmik puan ve ortaokul derecesine göre ise 0.124 logaritmik puan ücret gelirlerinde daha fazla artış yarattığı görülmektedir. Mesleki veya teknik lise derecesinin ise referans kategorisine göre ücret gelirleri üzerinde en fazla artışı 0.262 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90), en az artışı 0.060 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) yarattığı görülmektedir. İki gelir grubu arasındaki

artış farkı ise 0.202 logaritmik puandır. Bu okul derecesinin diğer gelir gruplarının ücret gelirleri üzerine artış etkisi referans grubuna göre sırasıyla; 0.036 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.085 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda ve 0.202 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75)'dir. Mesleki veya teknik liseler ile genel lise derecelerinin ücretlere olan etkileri karşılaştırıldığında ise; mesleki veya teknik lise derecesinin genel lise derecesine göre ücret gelirlerini bütün gelir grupları için daha fazla arttırdığı görülmektedir. Böylelikle mesleki veya teknik liselerin önemi kadınlar için yapılmış olan tahminde de ortaya çıkmıştır. Mesleki veya teknik lise derecesinde en fazla arttırıcı etkiyi elde eden grup ile en düşük arttırıcı etkiyi elde eden grup arasındaki fark 0.202 logaritmik puandır. Bu değer genel lise derecesinde en yüksek ve en düşük arttırıcı etkiye sahip iki grup arasındaki farka eşittir. Ayrıca mesleki veya teknik lise derecesinde erkek ve kadın kişiler karşılaştırıldığında, erkeklerde en üst gelir grubunda (Q90) mesleki veya teknik lise derecesinin genel lise derecesine göre ücret gelirlerini 0.017 logaritmik puan düşürdüğü görülmektedir. Kadınlarda ise en üst gelir grubunda (Q90) mesleki veya teknik lise derecesi genel lise derecesine göre ücret gelirlerini 0.025 logaritmik puan arttırmıştır. Yüksekokul derecesine bakıldığında ise, ücret gelirlerinde en fazla artışın 0.429 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90), en düşük artışın ise 0.076 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25) yaşandığı tespit edilmiştir. Bu iki gelir grubu arasındaki fark ise 0.353 logaritmik puandır. Yüksekokul derecesinin ücretlere olan etkisi diğer gelir grupları için sırasıyla, 0.105 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10), 0.183 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.342 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) tahmin edilmiştir. Yüksekokul derecesine ait en dikkat çekici tahmin sonucu ise kadınlar için diğer okul derecelerinden farklı olarak en az artışın en alt ikinci gelir grubunda (Q25) olmasıdır. Yüksekokul derecesi ücretleri genel lise derecesine göre tüm gelir grupları için daha fazla arttırmıştır. Örnek olarak en üst gelir grubunda (Q90) iki okul derecesi arasındaki artış farkı 0.192 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) içinse 0.050 logaritmik puandır. Üniversite derecesinin referans kategorisine göre ücret gelirlerine olan etkileri incelendiğinde ise en fazla artışın 0.646 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90), en az artışın ise 0.183 logaritmik puan ile en alt gelir grubunda (Q10) yaşandığı görülmektedir. Bu iki grup arasındaki fark ise 0.463 logaritmik puandır. Bu okul derecesinden mezun olmanın ücret gelirlerine olan etkileri diğer gelir grupları için sırasıyla; 0.187 logaritmik puan ile en düşük ikinci gelir grubunda (Q25), 0.356 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.548 logaritmik puan ile en üst ikinci

gelir grubunda tahmin edilmiştir. Üniversite derecesinin yüksekokul ve diğer okul derecelerine göre ücret gelirlerini tüm gelir grupları için daha fazla arttırmış olduğu görülmektedir. Örneğin en üst gelir grubunda (Q90) üniversite derecesi yüksekokul derecesine göre ücret gelirlerini 0.217 logaritmik puan daha fazla arttırmıştır. Aynı gelir grubunda yüksekokul derecesinin genel lise derecesine göre ücret gelirlerini daha fazla arttırdığı görülmektedir. Böylelikle Üniversite derecesi altındaki diğer derecelere göre ücretleri daha fazla arttırmaktadır. Eğitim değişkenleri içerisinde son olarak yüksek lisans veya doktora derecesinin referans kategorisine göre ücretlere olan etkisi incelenmiştir. Diğer okul derecelerinde olduğu gibi ücret gelirleri üzerinde en fazla artışın olduğu gelir grubunun 1.143 logaritmik puan ile en üst gelir grubu (Q90), en düşük artışın ise 0.347 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10) olduğu görülmektedir. Böylelikle bu iki grup arasındaki artış farkının 0.796 logaritmik puan olduğu görülmektedir. Bu değer diğer okul dereceleri ile karşılaştırıldığında en yüksek artış farkının olduğu okul derecesinin yüksek lisans veya doktora olduğu görülmektedir. Bu okul derecesinin diğer gelir gruplarının elde ettikleri ücret gelirleri üzerine etkilerine sırasıyla bakıldığında; 0.382 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), 0.640 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve 0.962 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) etkiler tahmin edilmiştir. Yüksek lisans veya doktora derecesi ile üniversite derecesi etkileri karşılaştırıldığında, tüm gelir grupları için yüksek lisans derecesinin ücretleri daha fazla arttırdığı görülmektedir. Örneğin en alt gelir grubunda (Q10) iki okul derecesi arasındaki fark 0.164 logaritmik puan, ortanca gelir grubunda (Q50) 0.284 logaritmik puan ve en üst gelir grubunda (Q90) ise 0.497 logaritmik puandır.

Tablo 16'da yer alan eğitim değişkenlerinin referans kategorisine göre ücretlere olan etkilerine bakıldığında, tüm okul derecelerinde en fazla artışın en üst gelir grubundaki (Q90) kişilerde yaşandığı görülmektedir. Ayrıca bütün gelir grupları için eğitim seviyesinde yaşanan ilerlemelerin ücret gelirlerini daha fazla arttırdığı görülmektedir. Yüksek lisans veya doktora derecesinin genel lise derecesine göre ücret gelirlerinde yaptığı artış tüm gelir grupları için sırasıyla bakıldığında; 0.312 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10), 0.355 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubu (Q25), 0.571 logaritmik puan ile ortanca gelir grubu (Q50), 0.798 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubu ve 0.906 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90) tahmin edilmiştir. Bu örnekte ilkökul veya ortaokul derecelerinin dışarıda tutulmasının nedeni ise her iki okul derecesinde de en alt gelir grubunun (Q10) istatistiksel olarak anlamsız

olmasıdır. Eğitim değişkenleri arasında ücrete en fazla pozitif katkısı olan iki okul derecesi ise sırasıyla yüksek lisans-doktora ve üniversitedir.

Tablo 16’da yer alan diğer değişkenlerin ücretlere olan etkileri incelendiğinde; bir işte kayıtlı olarak çalışmamanın referans kategori olan kayıtlı olarak çalışmaya göre ücretlere olan etkilerinin tüm gelir grupları için negatif etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bir işte kayıtlı olarak çalışmayanlarda referans kategorisine göre ücret düşüşü en fazla 1.002 logaritmik puan ile en alt grubunda (Q10), en az ise 0.188 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90) gerçekleşmiştir. Diğer gelir grupları incelendiğinde ise sırasıyla; -0.694 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), -0.420 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve -0.247 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) etkiler tahmin edilmiştir. Bu değişkene ait veriler genel olarak yorumlandığında ise en alt gelir grubundan (Q10) en üst gelir grubuna (Q90) ücretlerin azalma oranlarının düştükleri görülmektedir.

Bir işte sürekli olarak çalışmayan veya sınırlı süreli çalışanların referans kategorisi olan sürekli olarak çalışanlara göre daha düşük ücret geliri kazandıkları görülmektedir. En büyük düşüşü 0.920 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10) yaşamıştır. Diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine olan etkilerine sırasıyla bakıldığında; -0.719 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubunda (Q25), -0.489 logaritmik puan ile ortanca gelir grubunda (Q50) ve -0.270 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubunda (Q75) etkiler tahmin edilmiştir. Bu değişkene ait verilerde genel olarak yorumlandıklarında ise en alt gelir grubundan en üst gelir grubuna doğru gidildikçe değişkenin ücret gelirleri üzerindeki negatif etkisinin tıpkı kayıtlılık değişkeninde olduğu gibi alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru gidildikçe azalış trendinde olduğu görülmektedir.

Kamuda çalışanların özel sektörde çalışanlara göre ücret gelirleri üzerine etkileri karşılaştırıldıklarında ise, diğer değişkenlerde ortaya çıkan sonucun aksine en yüksek artışın 0.516 logaritmik puan ile en alt gelir grubu (Q10) en düşük artışın ise 0.245 logaritmik puan ile en üst gelir grubunda (Q90) yaşandığı görülmektedir. Diğer gelir grubundaki kişilerin kazandıkları ücretler incelendiğinde ise gelir gruplarında en alttan en üste gidildikçe arttırıcı etkinin azaldığı görülmektedir. Etkiler sırasıyla: 0.567 logaritmik puan ile en alt ikinci (Q25) gelir grubu, 0.464 logaritmik puan ile ortanca gelir grubu (Q50) ve 0.349 logaritmik puan ile en üst ikinci gelir grubudur (Q75).

Tablo 16’da son değişken olan diğer (Dernek, Vakıf, vb.) alışanların özel sektörde çalışanlara göre kazandıkları ücret gelirleri üzerine etkileri karşılaştırıldığında ise referans grubuna göre en yüksek arttırıcı etkinin kamuda çalışanlarda olduğu görülmüştür. Diğer gelir gruplarının ücret gelirlerine olan etkisine bakıldığında kamuda çalışanlara benzer bir şekilde gelir grubundan alt gruplardan st gruplara doğru gidildikçe değişkenin arttırıcı etkisinin azaldığı görülmektedir. Bu etkiler sırasıyla, 0.233 logaritmik puan ile en alt ikinci gelir grubundaki (Q25) kişiler ve 0.043 logaritmik puan ile ortanca gelir grubundaki (Q50) kişilerde tespit edilmiştir. (Q75) kişilerin verileri ise istatistiksel olarak anlamsızdır.

Tablo 15’de erkeklere ait tahmin sonuçları ile tablo 16’da kadınlara ait tahmin sonuçları birlikte değerlendirildiklerinde ise hem erkeklerde hem de kadınlarda eğitim seviyelerinde yaşanan artışların ücretlere pozitif katkısının olduğu sonucu net bir şekilde görülmektedir. Eğitim seviyelerinin erkek ve kadınları ücretlerine yaptığı katkıya daha detaylı bir şekilde bakıldığında; ilk karşılaştırma ilkokul seviyesinde sadece ortanca gelir seviyesi (Q50) için yapılabilmektedir. Bu durumun nedeni olarak ise bu okul derecesinden mezun olan kadınlara ait gelir grupları içerisinde yalnızca ortanca gelir grubunun verisinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmasıdır. Bu okul derecesinden mezun olunmasının ortanca gelir seviyesindeki erkeklerin referans kategorisine göre ücretlere olan etkisi 0.022 logaritmik puan, kadınlara ise 0.003 logaritmik puan daha fazla düşürücü etkisi olup kadınlara erkeklerden daha az düşürücü etkiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ortaokullardan mezun olmuş erkek ve kadınlara ait gelir grupları içerisinde yalnızca ortanca gelir grubunun verisinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmasıdır. Bu okul derecesinden mezun olmanın ücretlere etkisi erkeklerde kadınlara göre en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.026 logaritmik puan ve ortanca gelir grubunda ise 0.014 logaritmik puandır. Bu derecenin en st ikinci gelir grubunda (Q75) 0.032 logaritmik puan ve en st gelir grubu (Q90) için ise 0.061 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Genel liselerden mezun olunması durumunun ücretlere olan etkisine bakıldığında ise, erkeklerin kadınlardan en alt gelir grubu (Q10) için 0.017 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.037 logaritmik puan ve ortanca gelir grubu (Q50) için ise 0.034 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etkiye sahip oldukları görülmektedir. Kadınlarda erkeklerden en st ikinci gelir grubu (Q75) için 0.027 logaritmik puan ve en st gelir grubu (Q90) için

ise 0.053 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etki söz konusudur. Mesleki veya teknik liselerden mezun olma durumunun erkek ve kadınların ücret gelirlerine etkilerine bakıldığında, erkeklerin kadınlardan en alt gelir grubu (Q10) için 0.001 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.040 logaritmik puan ve ortanca gelir grubu (Q50) için ise 0.038 logaritmik puan daha fazla artış etkisine sahip olduğu görülmektedir. Kadınlar ise erkeklerden en üst ikinci gelir grubu (Q75) için 0.051 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) için ise 0.095 logaritmik puan daha fazla artış etkisine sahiptir. Yüksekokul derecesinin erkek ve kadınların ücret gelirleri üzerine etkileri karşılaştırıldığında, erkeklerin kadınlardan en alt gelir grubu (Q10) için 0.008 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.096 logaritmik puan ve ortanca gelir grubu (Q50) için ise 0.059 logaritmik puan daha fazla artış etkilerine sahip olduğu görülmektedir. Kadınların ise erkeklerden en üst ikinci gelir grubu (Q75) için 0.029 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) için ise 0.096 logaritmik puan daha yüksek artış etkisine sahip oldukları görülmektedir. Üniversite derecesinin erkek ve kadınların ücret geliri etkisine bakıldığında, erkeklerin kadınlardan en alt gelir grubu (Q10) için 0.039 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubu (Q25) için 0.141 logaritmik puan ve ortanca gelir grubu (Q50) için 0.070 logaritmik puan daha fazla artış etkisi vardır. Kadınlarda ise erkeklerden en üst ikinci gelir grubu (Q75) için 0.037 logaritmik puan ve en üst gelir grubu (Q90) için ise 0.070 logaritmik puan daha fazla artış etkisi bulunmaktadır. Son okul derecesi olan yüksek lisans veya doktoradan mezunu olmanın erkek ve kadınların ücretlere olan etkilerine bakıldığında ise, erkeklerde kadınlardan en alt gelir grubunda (Q10) 0.106 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubunda (Q25) 0.220 logaritmik puan, ortanca gelir grubunda (Q50) 0.116 logaritmik puan ve en üst ikinci gelir grubunda (Q75) ise 0.012 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etkisi vardır. Kadınlarda erkeklere göre ise sadece en üst gelir grubunda (Q90) 0.014 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etkisi vardır. Mezun olunan okul derecelerinin erkek ve kadınların ücret gelirleri üzerine etkileri genel olarak değerlendirildiğine ise ortaokul derecesinden yüksek lisans veya doktora derecesine kadar en alt gelir grubundan (Q10) ortanca gelir grubuna (Q50) doğru gidildikçe erkeklerde kadınlara göre daha fazla arttırıcı etkinin olduğu görülmektedir. Ortanca gelir grubundan sonra en üst ikinci gelir grubu (Q75) ve en üst gelir grubunda (Q90) ise kadınlarda daha fazla arttırıcı etkinin olduğu görülmekte olup yüksek lisans veya doktoradan mezun olanlarda ise en alt gelir grubu (Q10) ile en üst ikinci gelir grubu (Q75) arasında erkeklerde daha fazla arttırıcı etki görülmektedir.

Kadınlarda sadece en üst gelir grubunda (Q90) daha fazla arttırıcı etkinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Erkek ve kadınların eğitim seviyelerinin ücret düzeylerine olan etkileri hakkında bulunan sonuçlar literatürde yapılmış çalışmalarla da uygunluk göstermektedir. Örneğin, Çiftçi ve Kangallı (2015) 2012 yılı için Denizli ilinde anne ve babanın eğitim durumlarının hanehalkı geliri üzerine etkilerini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak ortanca gelir düzeyine (Q50) kadar babanın eğitiminde yaşanan artışların hanehalkı gelirini daha çok arttırdığı ancak ortanca gelir seviyesinden sonra annenin gelir düzeyinde yaşanan artışların hane halkı gelirini daha fazla arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmanın bir diğer sonucu olarak cinsiyet fark etmeksizin eğitim seviyesindeki artışların ücretlere olan pozitif etkisi yapılmış olan diğer çalışmalarla da paralellik göstermektedir.

Erkek ve kadınların kazandıkları ücretleri etkileyen diğer değişkenler incelendiğinde; bir işte kayıtlı olarak çalışmamak, erkek ve kadınların referans kategorisi olan bir işte kayıtlı olarak çalışanlara göre ücret gelirleri üzerinde etkisinin düşürücü olduğu görülmektedir. Ancak erkekler üzerindeki düşürücü etkinin kadınlardan daha azdır. Bu duruma örnek olarak en üst gelir grubunda (Q90) erkeklerde kadınlara göre 0.014 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubunda (Q75) 0.071 logaritmik puan, ortanca gelir grubunda (Q50) 0.228 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubunda (Q25) 0.373 logaritmik puan ve en alt gelir grubunda (Q10) ise 0.471 logaritmik puan daha az düşürücü etki tahmin edilmiştir. Alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru gidildikçe erkeklerdeki düşürücü etkinin arttığı görülmektedir.

Erkek ve kadınlar arasında, bir işte sürekli veya sınırlı süreli olarak çalışanların referans kategorisi olan sürekli çalışanlara göre ücret gelirlerine olan etkilerine bakıldığında ise hem erkeklerde hem de kadınlarda daha fazla düşürücü etkilerinin olduğu görülmektedir. Erkeklerde kadınlara göre, en alt gelir grubunda (Q10) 0.506 logaritmik puan, en alt ikinci gelir grubunda (Q25) 0.448 logaritmik puan, ortanca gelir grubunda (Q50) 0.297 logaritmik puan, en üst ikinci gelir grubunda (Q75) 0.199 logaritmik puan ve en üst gelir grubunda (Q90) ise 0.151 logaritmik puan daha az düşürücü etkinin görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

Kamuda çalışan erkek ve kadınların referans kategorisi olan özel sektörde çalışanlara göre ücret gelirlerine olan etkileri incelendiğinde ve tablolardaki diğer

değişkenler ile karşılaştırıldığında tüm gelir grupları için kadınlarda erkeklere göre daha fazla arttırıcı etkinin olduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak bu değişken ücret gelirleri üzerinde kadınlarda erkeklerden en alt gelir grubunda (Q10) 0.058 logaritmik puan ve en üst gelir grubunda (Q90) ise 0.010 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etkiye sahiptir.

Tablolarda erkek ve kadınların ücretlerini etkileyen son değişken olarak diğer (Vakıf, Dernek, vb.) çalışanların referans kategorisi olan özel sektörde çalışanlara göre ücret gelirleri incelendiğinde ise sadece en alt gelir grubundaki (Q10) kişiler ile en üst gelir grubundaki (Q90) kişiler arasındaki dışında gelir gruplarına ait verilerin istatistiksel olarak anlamlı değildir. En alt gelir grubu için (Q10) kadınlarda erkeklerden 0.556 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etki var iken, en üst gelir grubunda (Q90) ise erkeklerde kadınlardan 0.180 logaritmik puan daha fazla arttırıcı etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın birinci bölümünde açıklanan gelir dağılımını etkileyen çeşitli faktörler bağlamında devletin para ve maliye politikalarında bir takım düzenlemelere gitmesi gerektiği görülmektedir. Para politikası yoluyla ülkenin enflasyon ve faiz oranlarının kabul edilebilir seviyelere indirilmesi gerekmektedir. Maliye politikası yoluyla ise özellikle vergi sisteminin revize edilmesi, gelişmiş ülkelerde uygulanan sistemler gibi dolaylı vergilerin ağırlıklarının düşürülmesi ve dolaysız vergilerin ağırlıklarının artırılması gerekmektedir. Böylelikle Türkiye’de gelir dağılımının daha adaletli yapılmasına katkılar sağlanabilecektir. Ayrıca gelirler politikası araçlarından olan asgari ücret’in artırılmasının gelir dağılımına olan pozitif katkısı gini katsayısı ile olan ilişkisi yardımıyla görülmektedir. Bu durum neticesinde asgari ücretin belirlenmesinde etkin rol alan işçi sendikalarının son yıllarda güçlerindeki azalmanın ortadan kaldırılarak tekrardan güçlü bir yapı haline gelmeleri ivedilikle sağlanmalıdır. Bu bölümde ortaya çıkan son sonuç olarak ise ekonomik büyüme ve kalkınmanın gelir dağılımına olan etkisidir. Bu etki kısa dönemde negatif bir katkı sağlar iken uzun dönemde pozitif bir katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle beşeri sermaye ve bilgi ekonomisi kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu iki kavramın birbirleri ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçlerine çok büyük etkilerinin olduğu ve böylelikle gelir dağılımı adaletinde desteklediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bilgi ekonomisi kavramına bakıldığında günümüz ve gelecekte ülkelerin var olabilmesi için ivedilikle bilgi ekonomisine uyum sağlamaları şarttır. Eğer uyum sağlayamazlarsa yeni düzen içerisinde var olamayacakları bilinmektedir. Bu sisteme uyum sağlamanın en temel yolu ise beşeri sermayenin artırılmasıdır. Dünyada bilgi ekonomisine uyum sağlamayı başarmış ülkelere bakıldığında güçlü beşeri sermayelerinin olduğu görülmektedir. Beşeri sermayelerini ise özellikle eğitim yoluyla arttırabildikleri görülmektedir. Türkiye’nin de bu yeni dünya düzeninde var olabilmesi için bilgi ekonomisine ivedikle geçmesi gerekmektedir. Bunu başarabilmesi için ise beşeri sermayesini güçlü bir hale getirmelidir. Ayrıca bilgi ekonomisine geçilebilmek için önemli bir ön koşul olan sanayileşme sürecinin Türkiye’de hızlı bir şekilde tamamlanması gerekmektedir. Bu süreçte mesleki ve teknik liseler ön plana çıkmaktadır. Türkiye’nin eğitim sisteminin yapısı incelendiğinde ise mesleki veya teknik liselere verilen önemin her geçen yıl azaldığı veriler ile tespit edilmiştir. Türk eğitim sisteminde ivedilikle mesleki ve teknik

liselerin güçlendirilmesi için gerekli adımların atılarak bu okullara giden öğrencilerin sadece sayısında değil aynı zamanda niteliklerinde de önemli artışların sağlanması gerekmektedir. Ayrıca mesleki veya teknik liseler öğrenciler ve veliler tarafından tercih edilen son liman kategorisinden kurtulmalıdır ve gerçek anlamda hak ettiği değerin verilmesi sağlanmalıdır. Türkiye’de bilgi ekonomisine geçilebilmesinde önemli olan bir diğer kurum ise üniversitelerdir. Türkiye’de son yıllarda üniversitelerin durumu incelendiğinde ise sadece sayılarında çok ciddi artışların yaşandığı ancak niteliklerinde ise ciddi anlamda gerilemelerin olduğu görülmektedir. Üniversite sisteminin bu şekilde olması, üniversite öğrencilerinin niteliksiz bir şekilde mezun olmalarına ve böylelikle genç işsizlik seviyelerinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu durum çalışma piyasasının istediği şekilde öğrencilerin yetiştirilemediği için ekonomik olarak büyüme ve kalkınma süreçlerini ciddi anlamda yavaşlatarak ülkenin kaynaklarının israf edilemelerine de neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için ivedilikle üniversitelerin sayılarında artış politikasından vazgeçilip mevcut üniversitelerin niteliklerinin artırılması politikasına geçilmelidir. Ayrıca üniversitelerde sadece teorik eğitime yer verilmeyip özellikle fen bilimleri alanlarında pratik bilgilere de daha fazla yer vererek ortaya çıkan bu olumsuz durumların önüne geçilmelidir. Türkiye’de üniversite eğitiminde yaşanan bir diğer sorun ise ülkenin farklı coğrafyalarında yer alan üniversitelerde benzer bölümlerin yer almasıdır. Bu durum ülkenin farklı coğrafyalarının farklı uzmanlaşmalar gerektiren nevi şahsına münhasır yapılarının yok sayıldığını göstermektedir. Böylelikle kaynakların etkin kullanımını engellemektedir. Bu sebep ile üniversitelerin kurulduğu coğrafyanın gereksinimlerine uygun olan bölümlerin belirlenip, kurulması gerekmektedir. Bu politikanın uygulanması sonucunda elde edilecek olan bir diğer önemli fayda ise ülkenin her bir bölgesi kalkınacağı için iç göçün azalması sonucu büyükşehirlerle olan talebin de azalmaya başlayacak olmasıdır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de eğitim ve gelir dağılımı ilişkisi iki aşamalı Heckman ve Kantil regresyon yöntemleri kullanılarak ölçülmüştür. Heckman tahmini ile ulaşılan en temel sonuç eğitim seviyesinde meydana gelen artışların kadınların ücret geliri üzerinde erkeklerin ücret gelirlerine göre daha fazla arttırıcı etkisinin olduğudur. Ortaya çıkan bu sonuç literatürde yapılmış olan çalışmalar ile uyumluluk göstermektedir. Bilindiği üzere Türkiye’de cinsiyetler arası ücret farklılıkları çok yüksek seviyelerdedir. Bu sonuç neticesinde verilebilecek en temel politika önerisinin ise kadınların eğitim seviyelerinin artırılması gerektiğidir. Böylelikle cinsiyetler arası ücret

farklılıkları en aza indirilerek gelir dağılımına pozitif bir katkı sağlanabilmektedir. Heckman tahmini ile ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise mesleki veya teknik liselerin genel liselerden ücret gelirlerini daha fazla arttırmasıdır. Bu durum Türkiye’de mesleki veya teknik eğitimin arttırılması gerektiğine bir kez daha işaret etmektedir. Heckman tahmini ile ulaşılan bir diğer sonuç, hem erkek hem de kadınlarda ücretlere en fazla arttırıcı etki yapan okul derecelerinin üniversite ve yüksek lisans veya doktora dereceleri olduğudur. Bu durum eğitim seviyesinde yaşanan artışlar ile bireylerin buldukları gelir gruplarından gelecekte daha üst gelir gruplarına çıkabilmeleri olanaklarının olduğunu ifade eden teoriyi destekler niteliktedir. Heckman tahmininde kullanılan diğer değişkenlerin ücretlere olan etkileri hem erkek hem de kadınlar için genel olarak değerlendirildiğinde, bir işte kayıtlı olarak çalışmama durumunun kayıtlı olarak çalışma durumuna göre ve bir işte sürekli olarak çalışmama durumunun sürekli olarak çalışmaya göre ücret gelirleri üzerinde düşürücü etkilerinin olduğu görülmektedir. Gelir dağılımının daha adil bir şekilde yapılabilmesi için istihdam içerisinde bu iki değişkenin payının azaltılmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Kamuda çalışma durumunun özel sektörde çalışmaya göre kadın ve erkeklerin ücret gelirlerine arttırıcı etkisi bulunmaktadır. Ancak bu etki erkeklerde daha fazladır. Diğer (vakıf, dernek, vb) çalışma durumunun özel sektörde çalışma durumuna göre ücret gelirlerine kadınlar için pozitif bir katkı sunmaktadır.

Kantil regresyon sonuçları genel olarak incelendiğinde, eğitim seviyesinde yaşanan artışların ücretlere olan etkileri en alt gelir grubundan (Q10) ortanca gelir grubuna (Q50) kadar erkeklerde kadınlardan daha fazladır. En üst ikinci gelir grubu (Q75) ve en üst gelir grubunda (Q90) ise kadınlarda erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda ortaya çıkan sonuç eğitimin ücretlere olan pozitif etkisi alt gelir gruplarında erkekler için daha yüksek iken üst gelir gruplarında ise kadınlar için daha yüksektir. Mezun olunan okul türlerinin ücretlere olan etkileri tüm gelir grupları için cinsiyet farkı olmaksızın bakıldığında ise, eğitim seviyelerinde yaşanan artışların pozitif bir katkısı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca kantil regresyon sonuçları ile mesleki veya teknik liselerin genel liselere göre ücretlere daha büyük katkısı bulunmaktadır. Üniversite ile yüksek lisans veya doktora mezunu olunmasının da diğer okul derecelerine göre daha yüksek katkılar sunmuş oldukları net bir şekilde görülebilmektedir. Böylelikle Türkiye’de gelir dağılımının daha adaletli duruma getirebilmesi için mesleki veya teknik eğitimin ve üniversitelerin sayı ve nitelik olarak arttırılması zaruridir.

İki aşamalı Heckman ve Kantil regresyon tahminlerinin yer aldığı üçüncü bölüm ışığında ortaya çıkan en net sonuçların; Türkiye’de mesleki veya teknik eğitimde yaşanan sorunların ivedilikle çözülerek mezun sayılarının artırılması gerektiği, eğitim seviyelerinde yaşanan artışların ücretlere olan pozitif katkısı ve ayrıca kadınların ücretlerine daha fazla arttırıcı etkisinin olmasıyla hem cinsiyetler arası ücret farklılıklarını azaltması hem de gelir dağılımı adaletsizliklerini azaltması, son olarak ise üniversite ve üstü eğitim alma durumunun diğer eğitim derecelerine göre ücretleri daha fazla arttırmasından dolayı üniversite eğitime verilen önemin artırılması gerektiğidir.

Çalışmadan ortaya çıkan en net sonuçların; Türkiye’de gelir dağılımında adaletsizliklerin yaşandığı ve devletin uygulayacağı politikalar ile bu adaletsizliğin önüne geçmesi gerekmektedir. Bu politikalar içerisinde eğitim’e bakıldığında mesleki veya teknik liselere verilen önemin her geçen yıl azaldığı görülmektedir. Bu durum Türkiye’nin sanayileşme sürecinin yavaşlamasına ve böylelikle bilgi ekonomisine adaptasyonunu zayıflatmaktadır. Türkiye’de mesleki veya teknik eğitim veren kurumların kaliteleri ivedilikle arttırılarak bu okullara giden öğrenci sayılarının yükseltilmesi gerekmektedir. Üniversite eğitime bakıldığında ise sadece sayılarının artırılması politikasının bırakılıp bunun yerine niteliklerinin artırılması gerektiği görülmektedir. Türkiye’de cinsiyetler arası ücret farklılıkları incelendiğinde çok yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak kadınların çok büyük bir bölümünün diplomasızlar kategorisinde yer almalarından ötürü istihdam’a katılma oranlarının erkeklerin çok gerisinde kalması gösterilebilmektedir. Çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre eğitim seviyesinde yaşanan artışların ücret gelirlerine olan etkileri kadınlarda erkeklere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenden dolayı Türkiye’de kadınların eğitime daha fazla katılmalarını sağlayabilecek politikaların ivedilikle belirlenip uygulanması gerekmektedir. Son olarak, yapılan tahmin sonuçları ışığında eğitim seviyelerinin üniversite ve üstü derecelere sahip olan bireylerin diğer eğitim derecesine sahip olan bireylere göre ücret gelirlerinin daha fazla arttırmış oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç bireylerin eğitim sayesinde şimdi buldukları gelir gruplarında gelecekte daha yüksek gelir gruplarına geçebilecekler teorisini destekler niteliktedir. Türkiye’de üniversite ve üstü eğitim alan bireylerin sayılarında ve niteliklerinde artışların yapılması gerekmektedir. Böylelikle gelir dağılımının daha adaletli olması sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü. *Yıllar İtibariyle Net ve Brüt Asgari Ücretler*.
- Akbulut, E. (2015). “Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- Akça, H. (2015). “Beşerî Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(2), 33-57.
- AKGÜNDÜZ, H. (1986). “Sıbyan Mektebi”, *Unpublished Master’s Thesis, Ankara: Gazi University, Institute of Social Sciences*.
- Akın, F. (2015). “Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımı Müdahale Gereği”, *İş ve Hayat*, 1(1), 9-24.
- Akyüz, Y. (1994). “İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 5(05), 1-47.
- Akyüz, Y. (2009). “*Türk Eğitim Tarihi: MÖ 1000-MS 2009*”, Pegem A Yayıncılık.
- ALKIN, E. “Keynes' yen Gelir Dağılımı Teorisi ve Kaldor Modeli”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 29(1-4).
- ARAP, K. S. (2010). “Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gereççeleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(01), 1-29.
- Arı, A. (2018). “Beşerî Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi”, *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences*, 1(1), 28-34.
- Arslan, G. E. (2013). “Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımı”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 45-52.
- Ashenfelter, O. and A. B. Krueger (1994) “Estimates of the Economic Return to Schooling from a New Sample of Twins”, *American Economic Review*, 84, pp. 11 57-1 173.
- Atik, H. (2006). *Beşerî Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme*, Ekin Yayınevi.
- Aydemir, A., & Kirdar, M. G. (2015). “Low Wage Returns to Schooling in a Developing Country: Evidence from a Major Policy Reform in Turkey”, (No. 9274). *Institute for the Study of Labor (IZA)*.

- Aykaç, M., Dağdemir, Ö., & Gündoğan, N. (2013). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Anadolu Üniversitesi Yayınevi, Eskişehir.*
- Bakis, O., & Polat, S. (2015). “Wage Inequality in Turkey”, 2002–10. *Economics of Transition*, 23(1), 169-212.
- Bakis, O., Davutyan, N., Levent, H., & Polat, S. (2013). “Quantile Estimates for Social Returns to Education in Turkey”: 2006–2009. *Middle East Development Journal*, 5(3), 1350017-1.
- Balseven, H., & Tugcu, C. T. (2017). “Analyzing the Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: a Comparison Between Developed and Developing Countries”. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 377.
- Başkan, Ş., & Çay, A. M. (2019). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi”, *Journal of International Social Research*, 12(64).
- Başoğlu, U., Ölmezoğulları, N., & Parasız, M. İ. (1999). “*Gelir bölüşümü: teori ve politika*”, *Ekin Basım Yayın Dağıtım.*
- Baytal, Y. (2000). “Tanzimat ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Politikaları”.
- Becker, G. S. (1962). “Investment in Human Capital: a Theoretical Analysis”. *Journal of Political Economy*, 70(5, Part 2), 9-49.
- Becker, G. S., & Chiswick, B. R. (1966). “Education and the Distribution of Earnings”, *The American Economic Review*, 56(1/2), s.358-369.
- Biggs, M. L., & Dutta, J. (1999). “The Distributional Effects of Education Expenditures”, *National Institute Economic Review*, 169(1), 68-77.
- Birol, Ö. H., & Gencer, A. H. (2014). “Neo-Klasik İktisat ve Neo-Klasik Sentez”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 259-280.
- Bulut, E., Yayla, N., Yaraşır, S., & Çeviş, İ. (2019). “Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi”, *ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance & Extended With Social Science*, s. 247-261.
- Bükey, A. M. (2016). “İktisadi Krizler Bağlamında Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.*

- Bükey, A. M., & Çetin, B. I. (2017). “Türkiye’de Gelir Dağılımına Etki Eden Faktörlerin En Küçük Kareler Yöntemi ile Analizi”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1).
- Caklı, S. (2019). “Eğitim ve Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Cameron, A. C., & Stata, T. M. U. (2009). “College Station”.
- Cevik, M. S., & Correa-Caro, C. (2015). “Growing (un) equal: fiscal policy and income inequality in China and BRIC+”, *International Monetary Fund*.
- Chenery, H., Ahluwalia, M. S., Duloy, J. H., Bell, C. L. G., & Jolly, R. (1974). “Redistribution with growth; policies to improve income distribution in developing countries in the context of economic growth”, Oxford University Press.
- Chevalier, A. (2011). “Subject Choice and Earnings of UK Graduates”, *Economics of Education Review*, 30(6), 1187-1201.
- Chiswick, B. R. (1971). “Earnings Inequality and Economic Development”, *The Quarterly Journal of Economics*, 21-39.
- Ciftci, C., & Ulucan, H. (2021). “College Majors and Wages in Turkey: OLS and Quantile Regression with Sample Selection Correction”, *International Journal of Development Issues*.
- Clark, J.B. (1899), *The Distribution of Wealth*, New York, Augustus M. Kelley, 1965.
- Garegnani, P. (1970), 'Heterogeneous Capital, the Production Function and the Theory of Distribution" *Review of Economic Studies*, 37, pp. 407-36 reprinted in *A Critique of Economic Theory*, edited E.K. Hunt and J.G. Schwartz, Harmondsworth, Penguin Books, 1972, pp. 245-91
- Çalışkan, Ş. (2010). “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (59), 89-132.
- Çiçek, Ö. (2013). “Asgari Ücretin Vergi Dışı Kalmasının Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi: Ülkeler Arası Bir Karşılaştırma”, *Doctoral dissertation, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Çiftçi, C., & Kangallı Uyar, S. G. (2015). “Eğitim ve Gelir”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt. 15, Sayı. 1, s. 141-152.

- Çolak, E., & Öner, K. S. (2018). “Farklı Optimizasyon Teknikleri ve Örneklem Büyüklüklerinde Standart Tobit Modeli Tahmincilerinin Performansı üzerine Bir Simülasyon Çalışması”, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 40(2), 60-69.
- Dağdemir, Ö. (1998). “Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu ve Makroekonomik Göstergeler”, *Ekonomik Yaklaşım*, 9(30), 41-58.
- Demirgil, B. (2018). “Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Demirtaş, Z. (2011). “Gelişim Dönemleri ve Özellikleri Açısından Zorunlu Eğitim”. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 21, 25-30.
- Di Paolo, A., & Tansel, A. (2017). “Analyzing Wage Differentials by Fields of Study: Evidence from Turkey”, *Available at SSRN 3006543*.
- Dişbudak, C., & Süslü, B. (2007). “Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler”, *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65), 1-23.
- Doğan, S., & Şanlı, B. (2003). “İktisadi Kalkınmada Beşerî Sermaye”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1).
- Durkaya, M., & Hüsnuoğlu, N. (2018). “İstihdamda Eğitimin Rolü”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(41), 51-70.
- Ensari, S. (1997). “Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973, 1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları”, *In Ekonomik Forum* (pp. 16-22).
- Erkan, H. (1998). “Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme”, *Türkiye İş Bankası Yayınları*.
- Ersezer, D. (2006). “Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 255-268.
- Eser, K., Gökmen, Ç. E., & Gökmen, Ç. E. (2009). “Beşerî Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler”, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-56.
- Grave, B. S., & Goerlitz, K. (2012). “Wage differentials by field of study—the case of German university graduates”, *Education Economics*, 20(3), 284-302.
- Gregorio, J. D., & Lee, J. W. (2002). “Education and Income Inequality: New Evidence From Cross-Country Data”, *Review of income and wealth*, 48(3), 395-416.

- Gülmez, A., & Altıntaş, N. (2015). “Türkiye’de Ticari Açıklık ve Enflasyonun Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 31-44.
- Gündüz, M. (2011). “Zorunlu ve Kesintisiz Eğitimin Kısa Tarihi”, *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 21, 3-10.
- Günel, T. (2019). “Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama”, *Journal of Yaşar University*, 14(55), 277-287.
- Hunter, D. R., & Lange, K. (2000). “Quantile Regression Via An MM Algorithm”, *Journal of Computational and Graphical Statistics*, 9(1), 60-77.
- Hyman, D. N. (1983). “Public Finance”, *The Dryden Press*.
- Isacsson, G. (1999) “Estimates of the Return to Schooling in Sweden from a Large Sample of Twins”, *Labour Economics*, 6, pp. 471-489.
- Işığiocak, Ö. (2014). “Nüfus, İstihdam ve İşsizlik”, *Sosyal Politika, Editörler*.
- İş Kanunu. 4857 sayılı 32. Maddesi.
- İşler, İ., & Karayılmazlar, E. (2019). “Kamu Yatırım Projelerinde Fayda Maliyet Analizi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 65-82.
- İyileştirilmesi, G. D., & Raporu, Y. M. Ö. İ. K. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT, 207*.
- Kapluhan, E. (2014). “1921 Maarif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8).
- Karaca, C. (2016). *Türkiye’nin Güncel Ekonomik-Mali Sorunları ve Politikaları. Ekin Yayınevi, Bursa*.
- Karataş, M. “Gelir Dağılımının Teorik Yapısı”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(21), 52-79.
- Kaynak, M. (2011). *Ekonomik Kalkınma. Gazi Kitapevi, Ankara*.
- Kaynar, M., & Parlak, İ. (2005). *Her İl’e Bir Üniversite: Türkiye’de Yüksek Öğretim Sisteminin Çöküşü*. Paragraf Yayınevi.

- Kazar, G. D. (2008). "The Relationship Between Inequality and Development: The Case of Turkey", *Doctoral dissertation, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi*.
- Kelly, E., O'Connell, P. J., & Smyth, E. (2010). "The Economic Returns to Field of Study and Competencies Among Higher Education Graduates in Ireland", *Economics of Education Review*, 29(4), 650-657.
- Keskin, A. (2011). "Ekonomik Kalkınmada Beşerî Sermayenin Rolü ve Türkiye", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 125-153.
- Keynes, J. M. (1954). *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London.
- Kırdar, M. G., Dayıoğlu, M., & Koç, İ. (2014). "Does Longer Compulsory Education Equalize Schooling by Gender and Rural" *Urban Residence*.
- Kırdar, M. G., Dayıoğlu, M., & Koç, İ. (2018). "The Effects of Compulsory-schooling Laws on Teenage Marriage and Births in Turkey", *Journal of Human Capital*, 12(4), 640-668.
- Knight, J. B., & Sabot, R. H. (1983). "Educational Expansion and the Kuznets Effect", *The American Economic Review*, 73(5), 1132-1136.
- Kocacık, F. (2003). "Bilgi Toplumu ve Türkiye", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10.
- Koenker, R., & Bassett Jr, G. (1978). "Regression Quantiles", *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 33-50.
- Korkut, H. (1992). "Türkiye'de Üniversite Açma Politikası". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(1), 69-91.
- Kuştepelı, Y. R., & Halaç, U. (2004). "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi".
- Lee, B. J., & Lee, M. J. (2006). "Quantile Regression Analysis of Wage Determinants in the Korean Labor Market", *The journal of the Korean economy*, 7(1), 1-31.
- Leigh, A. (2008). "Returns to Education in Australia", *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 27(3), 233-249.
- Long, M. C., Goldhaber, D., & Huntington-Klein, N. (2015). "Do Completed College Majors Respond to Changes in Wages?", *Economics of Education Review*, 49, 1-14.
- Lordoğlu, K. ve Törüner, M. (1995). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Yayınları.

- Lucas, E. Robert (1988), “On The Mechanics of Economic Development”, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 22, Issue 1, ss. 3-42.
- Lundberg, M., & Squire, L. (2003). “The Simultaneous Evolution of Growth and Inequality”. *The economic journal*, 113(487), 326-344.
- Mafhi, E., & Ercan, K. (2004). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması. Remzi Kitabevi, (Mayıs 2004).*
- Marshall, A. (1890). *Principles Of Economics*. [Erişim Adresi]: <https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Marshall,%20Principles%20of%20Economics.pdf> [Erişim Tarihi]: 10.08.2021
- Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B., & Vulovic, V. (2012). “The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries”, *Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series*, (12-30).
- MEB (2018). “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü”, *Ankara: MEB Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi*, (1).
- MEB (2019). “PISA 2018 Türkiye Ön Raporu”, *Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi*, 10.
- Mihoğlu, B. A., Afşar, B., & Suna, S. (2018). “İşsizlikle Mücadelede Mesleki Eğitimin Önemi ve Firmaların Mesleki Kurslara Bakışı: Konya İli Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 407-416.
- Milli Eğitim Şuraları (1939-1993) (1995). *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.*
- Miran, B. (2010). *Uygulamalı Ekonometri, Bülent Miran, İzmir 2021.*
- Montenegro, C. (2001). “Wage Distribution in Chile: Does Gender Matter? A Quantile Regression Approach”, *World Bank, Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network.*
- Murat Yayınları (2019). *KPSS hazırlık, Kamu Hukuku.*

- Noyan, E., & Avşarlıgil, N. (2017). “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Dolaylı ve Doğrudan Vergi Politikaları Üzerinden Müşevvik Sorunun Ekonometrik Analizi”, *Alanya Akademik Bakış*, 1(3), 49-59.
- OECD (2021). *Türkiye ve OECD Ülkelerinde AR-GE Harcamalarının GSYİH içerisindeki Payı*. [Erişim Adresi] :< <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>> [Erişim Tarihi: 15.02.2021].
- Oktay, S.D. (2019). “Enflasyon ve İşsizliğin Gelir Eşitsizliği Üzerine Asimetrik Etkisi: Türkiye Örneği”, *International Conference of Eurasian Economies*, 11-20.
- Öçal, M. & Orhan, H. S. K. (2018). “Asgari Ücret Uygulamasının Tarihsel Gelişimi ve Türkiye-AB Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(3), 645-664.
- Özbilen, Ş. (1998). *Maliye politikası:(teori-ilkeler-yöntemler ve uygulama sorunları)*. Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, N. (2005). “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, *Sosyoekonomi*, 1(1).
- Öztürk, N. (2012). *Maliye Politikası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa*.
- Paterson, C. W. (1994). *Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, (Çev. GÜLLAP, Talat). *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları*, (763).
- Pehlivan, O. (2016). *Kamu Maliyesi, Celepler Yayınevi, Trabzon*
- Peterson, W. C. (1962). *Income, Employment, and Economic Growth*. WW Norton.
- Pıçak, M., Genç, S. Y., & Kadah, H. (2019). “İktisat Metodolojisinin Evriminde Fizyokratların Rolü”, In *International Congress of Management Economy and Policy 2019 SPRING PROCEEDINGS BOOK* (p. 142).
- Prasad, N. (2008). “Policies for Redistribution: The Use of Taxes and Social Transfers”, *Available at SSRN 1358237*.
- Psacharopoulos, G. (1977). “Unequal Access to Education and Income Distribution”, *The Economist*, 125(3), 383-392.
- Quesnay, F. (1759). *Tableau Economique*. [Erişim Adresi]: [marxists.org: https://www.marxists.org/reference/subject/economics/quesnay/1759/tableau.htm](https://www.marxists.org/reference/subject/economics/quesnay/1759/tableau.htm) [Erişim Tarihi]: 10.08.2021

- Rittersberger-Tılıç, H. (2015). "Managing' Irregular Labor Migrants in Turkey. Göç Araştırmaları Dergisi", *Vol: 1(1). pp.80-107.*
- Sadıklar, C. T. (1995). "2000'li yıllar Dünya ve Türkiye". *Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.*
- Sameti, M., & Rafie, L. (2010). "Interaction of Income Distribution, Taxes and Economic Growth", *Iranian Economic Review, 14(25), 67-81.*
- Saxton, J. (2000). "Investment in Education: Private and Public Returns", *Joint Committee United States Congress, Washinton.*
- Schultz, T. W. (1961). "Investment in Human Capital", *The American economic review, 51(1), 1-17.*
- Smith, A. (1937). *The wealth of nations [1776] (Vol. 11937).*
- Snyder, C., & Nicholson, W. (2008). "Microeconomic Theory: Basic Principles and Extensions", Thomson South-Western.
- Şeker, M. (2010). "Kamu Maliyesi", *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Kamu Yönetimi Uzaktan Eğitim Programı.*
- Şenses, N. (2015). "Rethinking Migration in the Context of Precarity: The Case of Turkey", *Critical Sociology, p.1-13.*
- Şimşek, M. (2006). *Beşerî Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Ekin Kitabevi, Bursa.*
- Tanilli, S. (1991). *Uygarlık Tarihi. Say Yayınları, (6), İstanbul.*
- Tanrıverdi, P. (2007). "Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Denizli.*
- Tansel, A. (1994). "Wage Employment, Earnings and Returns to Schooling for Men and Women in Turkey", *Economics of Education Review, 13(4), 305-320.*
- Tansel, A. (1996). "Self-Employment, Wage Employment and Returns to Education for Urban Men and Women in Turkey," in *Education and the Labor Market in Turkey* ed. by Tuncer Bulutay, SIS Publication, Ankara. pp.175-208.
- Tansel, A. (2005). "Public-Private Employment Choice, Wage Differentials and Gender in Turkey," *Economic Development and Cultural Change, 53(2): 453-477.*

- Tansel, A. (2008, June). “Changing Returns to Education for Men and Women in a Developing Country: Turkey, 1994-2005”, In *ESPE conference, June* (pp. 18-21).
- Tansel, A. ve Bircan, F. (2010). “Wage Inequality and Returns to Education in Turkey: A Quantile Regression Analysis”. *Koç University-TÜSİAD Economic Research Forum Working Paper Series, s. 1-30*.
- Tansel, A., & Bodur, F. B. (2012). “Wage Inequality and Returns to Education in Turkey: A Quantile Regression Analysis”, *Review of Development Economics, 16(1)*, 107-121.
- TCMB (2021). Bir Bakışta Enflasyon Raporu. [Erişim Adresi]: <tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/7b5848d0-64dd-4ca1-a909-3ba6cf94afce/BirBakistaER.pdf?MOD=AJPERES> [Erişim Tarihi]: 03.02.2021
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, (Vol. 154). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*, 2. bs. Bursa, Vipaş Aş.
- Toksoz, G., Erdogdu, S., & Kaska, S. (2012). “Irregular Labor Migration in Turkey and Situation of Migrant Workers in the Labor Market. International Organization for Migration (IOM): Turkey”.
- Töremen, F. (2011). “Kesintiye Uğrayan Eğitim Sürecimiz Üzerine”, *Eğitim-Öğretim Bilim ve Araştırma Dergisi, 21*.
- TÜİK (2019). İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti.
- TÜİK (2020). Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Fert Gelirlerinin Dağılımı, 2011-2020. [Erişim Adresi]: <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>> [Erişim Tarihi: 08.08.2021].
- TÜİK (2020). Hanehalkı Kullanılabilir Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı. [Erişim Adresi]: <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>> [Erişim Tarihi:08.08.2021].
- TÜİK (2021). 15-64 Yaş Arası Grubun Yıllar ve Cinsiyete Göre İşgücü Durumu. [Erişim Adresi]: <<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792>> [Erişim Tarihi: 11.03.2021].

- TÜİK (2021). Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu. [Erişim Adresi]: <<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792>>> [Erişim Tarihi: 11.03.2021].
- TÜİK (2021). Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2019.[Erişim Adresi]: <<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2019-33670>>> [Erişim Tarihi: 04.02.2021].
- TÜİK (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2019. [Erişim Adresi]: <<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820>>> [Erişim Tarihi: 08.08.2021]
- TÜİK (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Metodolojisi Hakkında Genel Açıklama.
- TÜİK (2021). Genç Nüfusun Eğitimde ve İstihdamda Olma Durumu. [Erişim Adresi]: <<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792>>> [Erişim Tarihi 11.03.2021].
- TÜİK (2021). Milli Gelir Tanımı.
- Ulucan, H., & Çiftçi, C. (2014). “Does the Return of Education Change in respect to Sectoral Employment? Empirical Evidence from Turkey”, *Turkish Economic Association 4. International Conferance on Economics, Full Paper, Antalya*.
- Ulucan, H., & Çiftçi, C. (2019). “Türkiye’de Üniversite Eğitiminin Ücretler Üzerindeki Etkisi”, *Business and Economic Research Journal, Cilt. 10, Sayı. 3, s. 649-669*.
- Ulutürk, S., & Ersezer, D. (2005).” Gelir, Gelir Dağılımı Yaklaşımları ve Devletin Rolü”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (47), 87-105*.
- UNDP (2021). Ülkelerin Eğitim İndeksleri.
- UNESCO. Sürdürülebilir Kalkınma.
- Walker, I., & Zhu, Y. (2011). “Differences by Degree: Evidence of the Net Financial Rates of Return to Undergraduate Study for England and Wales”, *Economics of Education Review, 30(6), 1177-1186*.
- Yazıcı, H., Türkmen, B., & Aydemir (2015). “Yeni Dünyada ve Türkiye’de Mesleki Eğitim ve Önemi”, *4th International Vocational Schools Symposium, s. 1630-1639*.

- Yeri, M. B. S., & Kibritçioğlu, A. (1998). "İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşerî Sermayenin Yeri", *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (53) (207-230).
- Yıldırım, S. (2004). "Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Ekonomisinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 105-124.
- Yılmaz, Ş. (2009). "Osmanlıdan Cumhuriyete Sıbyan Mekteplerinde Yenilik ve Gelişmeler", *Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*.
- Yumuşak, İ. G., & Bilen, M. (2000). "Gelir Dağılımı-Beşerî Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *KÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.
- Yüksek, C. *Maliye Politikası Özel Ders Notları, Mersin Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Bölümü*.
- Zhang, J., P. Liu, and L. Yung (2007) "The Cultural Revolution and Returns to Schooling in China: Estimates Based on Twins", *Journal of Development Economics*, 84, pp. 63-1439.